# De Peccatorum Meritis et Remissione et de Baptismo Parvulorum (Latin)

Augustine of Hippo (AD 354–430)

SermonIndex.net / Church Fathers

# Liber Primvs

Quamuis in mediis et magnis curarum aestibus atque taediorum, quae nos detinent a peccatoribus relinquentibus legem dei – licet ea quoque ipsa nostrorum etiam peccatorum meritis inputemus -, studio tamen tuo, Marcelline carissime, quo nobis es gratior atque iucundior, diutius esse debitor nolui atque, ut uerum audias, non potui. sic enim me conpulit uel ipsa caritas, qua in uno incommutabili unum sumus in melius commutandi, uel timor, ne in te offenderem deum, qui tibi desiderium tale donauit, cui scruiendo illi seruiam qui donauit, sic, inquam, me conpulit, sic duxit et traxit ad dissoluendas pro tantillis uiribus quaestiones, quas mihi scribendo indixisti, ut ea causa in animo meo paulisper uineeret alias, donec aliquid efficerem, quo me bonae tuae uoluntati et eorum quibus haec curae sunt etsi non sufficienter, tamen oboedienter seruisse constaret.

Qui dicunt \'Adam sic creatum, ut etiam sine peccati merito moreretur non poena culpae, sed necessitate naturae\'. profecto illud, quod in lege dictum est: qua die ederitis, morte moriemini, non ad mortem corporis, sed ad mortem animae, quae in peccato fit, referre conantur. qua morte mortuos significauit dominus infideles, de quibus ait: sine mortuos sepelire mortuos suos. quid ergo respondebunt, cum legitur hoc deum primo homini etiam post peccatum increpando et damnando dixisse: terra es et in terram ibis? neque enim secundum animam, sed, quod manifestum est, secundum corpus terra erat et morte eiusdem corporis erat iturus in terram. quamuis enim secundum corpus terra esset et corpus in quo creatus est animale gestaret, tamen, si non peccasset, in corpus fuerat spiritale mutandus et in illam incorruptionem, quae fidelibus et sanctis promittitur, sine mortis? supplicio transiturus. cuius rei desiderium nos habere non solum ipsi sentimus in nobis, uerum etiam monente apostolo agnoscimus, ubi ait: etenim in hoc ingemescimus, habitaculum nostrum, quod de caelo est, superindui cupientes si tamen et induti non nudi inueniamur. etenim qui sumus in hac habitatione ingemescimus grauati, in quo nolumus expoliari, sed superuestiri, ut absorbeatur mortale a uita. proinde si non peccasset Adam, non erat expoliandus corpore, sed superuestiendus inmortalitate et incorruptione, ut absorberetur mortale a uita, id est ab animali in spiritale transiret.

Neque enim metuendum fuit, ne forte, si diutius hic uiueret in corpore animali, senectute grauaretur et paulatim ueterescendo perueniret ad mortem. si enim deus Israhelitarum uestimentis et calciamentis praestitit, quod per tot annos non sunt obtrita, quid mirum

si oboedienti homini eiusdem potentia praestaretur, ut animale, hoc est mortale, habens corpus haberet in co quendam statum, quo sine defectu esset annosus, tempore quo deus uellet a mortalitate ad inmortalitatem sine media morte uenturus? sicut enim haec ipsa caro quam nunc habemus non ideo non est uulnerabilis, quia non est necesse ut uulneretur, sic illa non ideo non fuit mortalis, quia non erat necesse ut moreretur. talem puto habitudinem adhuc in corpore animali atque mortali etiam illis, qui sine morte hinc translati sunt, fuisse concessam. neque enim Enoc et Helias per tam longam aetatem senectute marcuerunt, nec tamen eos credo iam in illam spiritalem qualitatem corporis commutatos, qualis in resurrectione promittitur, quae in domino prima praecessit; nisi quia isti fortasse nec his cibis egent, qui sui consumptione reficiunt, sed ex quo translati sunt ita uiuunt, ut similem habeant satietatem illis quadraginta diebus, quibus Helias ex calice aquae et collyride panis sine cibo uixit; aut, si et his sustentaculis opus est, ita in paradiso fortasse pascuntur sicut Adam, priusquam propter peccatum inde exire meruisset. habebat enim, quantum existimo, et de lignorum fructibus refectionem contra defectionem et de ligno uitae stabilitatem contra uetustatem.

Praeter hoc autem quod puniens deus dixit: terra es et in terram ibis, quod niside morte corporis quomodo intellegi possit ignoro, sunt et alia testimonia, quibus euidentissime appareat non tantum spiritus, sed etiam corporis mortem propter peccatum meruisse genus humanum. ad Romanos apostolus dicit: si autem Christus in uobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem uita est propter iustitiam. si ergo spiritus eius qui suscitauit Iesum a mortuis habitat in nobis, qui suscitauit Christum Iesum a mortuis uiuificabit et mortalia corpora uestra per inhabitantem spiritum eius in uobis. puto quod non expositore, sed tantum lectore opus habet tam clara et aperta sententia. \'corpus\', inquit, \'mortuum est\' non propter fragilitatem terrenam, quia de terrae puluere factum est, sed \'propter peccatum\'. quid quaerimus amplius? et uigilantissime non ait \'mortale\' sed \'mortuum\'.

Namque antequam inmutaretur in illam incorruptionem, quae in sanctorum resurrectione promittitur, poterat esse mortale, quamuis non moriturum, sicut hoc nostrum potest, ut ita dicam, esse aegrotabile, quamuis non aegrotaturum. cuius enim caro est, quae non aegrotare possit, etiamsi aliquo casu priusquam aegrotet occumbat? sic et illud corpus iam erat mortale. quam mortalitatem fuerat absumptura mutatio in aeternam incorruptionem, si in homine iustitia, id est oboedientia, permaneret; sed ipsum mortale non est factum mortuum nisi propter peccatum. quia ucro illa in resurrectione futura mutatio non solum nullam mortem, quae facta est propter peccatum, sed nec mortalitatem habitura est, quam corpus animale habuit ante peccatum, non ait \'qui suscitauit Christum Iesum a mortuis uiuificabit et mortua corpora uestra\', cum supra dixisset \'corpus mortuum\', sed: uiuificabit, inquit, et mortalia corpora uestra, ut scilicet iam non solum non sint mortua, sed nec mortalia, cum animale resurget in spiritale et mortale hoc induet inmortalitatem et absorbebitur mortale a uita.

Mirum si aliquid quaeritur hac manifestatione liquidius. nisi forte audiendum est, quod huic perspicuitati contradicitur, ut mortuum corpus secundum illum modum hic intellegamus, quo dictum est: mortificate membra uestra quae sunt super terram. sed hoc modo corpus propter iustitiam mortificatur, non propter peccatum; ut enim operemur iustitiam, mortificamus membra nostra quae sunt super terram. aut si putant ideo additum \'propter peccatum\', ut non intellegamus quia peccatum factum est, sed ut peccatum non fiat — tamquam diceret: \'corpus quidem mortuum est propter non faciendum peccatum\' —, quid sibi ergo uult, quod cum adiunxisset \'spiritus autem uita est\', addidit \'propter iustitiam\'? suffecerat enim sic adiungere \'uitam spiritus\', ut etiam hic subaudiretur \'propter non faciendum peccatum\', ut sic utrumque propter unam rem intellegeremus, et mortuum esse corpus et uitam esse spiritum propter non faciendum peccatum. ita quippe, etiamsi tantummodo uellet dicere \'proptr iustitiam'\', hoc est \'propter faciendam iustitiam\', utrumque ad hoc posset referri: et mortuum esse corpus et uitam esse spiritum propter faciendam iustitiam. nunc uero et mortuum corpus dixit esse propter peccatum et spiritum esse uitam propter iustitiam, diuersa merita diuersis rebus adtribuens: morti quidem corporis meritum peccati, uitae autem spiritus meritum iustitiae. quocirca si, ut dubitari non potest, \'spiritus uita est propter iustitiam\', hoc est merito iustitiae, profecto \'corpus mortuum propter peccatum\' quid aliud quam merito peccati intellegere debemus aut possumus, si apertissimum scripturae sensum non pro arbitrio peruertere ac detorquere conamur? huic etiam uerborum consequentium lumen accedit. cum enim praesentis temporis gratiam determinans diceret mortuum quidem esse corpus propter peccatum, quia in eo nondum per resurrectionem renouato peccati meritum manet, hoc est necessitas mortis, spiritum autem uitam. esse propter iustitiam, quia licet adhuc corpore mortis huius oneremur iam secundum interiorem hominem coepta renouatione in fidei iustitiam respiramus, tamen, ne humana ignorantia de resurrectione corporis nihil speraret, etiam ipsum, quod propter meritum peccati in praesenti saeculo dixerat mortuum, in futuro propter iustitiae meritum dicit uiuificandum nec sic, ut tantum ex mortuo uiuum fiat, uerum etiam ex mortali inmortale.

Quamquam itaque uerear, ne res manifesta exponendo potius obscuretur, apostolicae tamen sententiae lumen adtende. si autem Christus, inquit, in uobis, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem uita est propter iustitiam. hoc dictum est, ne ideo putarent homines uel nullum uel paruum se habere beneficium de gratia Christi, quia necessario morituri sunt corpore. adtendere quippe debent corpus quidem adhuc peccati meritum gerere, quod condicioni mortis obstrictum est, sed iam spiritum coepisse uiuere propter iustitiam fidei, qui et ipse in homine fuerat quadam morte infidelitatis exstinctus. \'non igitur\', inquit, \'parum uobis muneris putetis esse conlatum per id quod Christus in uobis est, quod in corpore propter peccatum mortuo iam propter iustitiam uester spiritus uiuit, nec ideo de uita quoque ipsius corporis desperetis. si enim spiritus eius qui suscitauit Christum a mortuis habitat in uobis, qui suscitauit Christum a mortuis uiuificabit et mortalia corpora uestra per inhabitantem spiritum eius in uobis\', quid adhuc tantae luci fumus contentionis offunditur? clamat apostolus: \'corpus quidem

mortuum est in uobis propter peccatum, sed uiuificabuntur etiam mortalia corpora uestra propter iustitiam, propter quam nunc spiritus iam uita est, quod totum perficietur per gratiam Christi, hoc est per inhabitantem spiritum eius in uobis\', et adhuc reclamatur! dicit etiam quemadmodum fiat, ut uita in se mortem mortificando conuertat. ergo, inquit, fratres, debitores sumus non carni, ut secundum carnem uiuamus. si enim secundum carnem uixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaueritis. uiuetis. quid est aliud quam hoc: \'si secundum mortem uixeritis. totum morietur; si autem secundum uitam uiuendo mortem mortificaueritis, totum uiuet\'?

Item quod ait: per hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum, quid aliud quam de morte corporis intellegi potest, quando ut hoc diceret de resurrectione corporis loquebatur eamque instantissima et acerrima intentione suadebat? quid est ergo quod hic ait ad Corinthios: per hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum; sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic et in Christo omnes uiuificabuntur, nisi quod ait etiam ad Romanos: per unum hominem peccatum intrauit in mundum et per peccatum mors? hanc illi mortem non corporis, sed animae intellegi uolunt; quasi aliud dictum sit ad Corinthios \'per hominem mors', ubi omnino animae mortem accipere non sinuntur, quia de resurrectione corporis agebatur, quae morti corporis est contraria. ideo etiam sola mors ibi per hominem facta commemorata est, non etiam peccatum, quia non agebatur de iustitia, quae contraria est peccato, sed de corporis resurrectione, quae contraria est corporis morti.

Hoc autem apostolicum testimonium, in quo ait: per unum hominem peccatum intrauitin mundumetper peccatum mors, conari eos quidem in aliam nouam detorquere opinionem tuis litteris intimasti, sed quidnam illud sit quod in his uerbis opinentur tacuisti. quantum autem ex aliis comperi, hoc ibi sentiunt, \'quod et mors ista, quae illic commemorata est, non sit corporis, quam nolunt Adam peccando meruisse, sed animae, quae in ipso peccato fit, et ipsum peccatum non propagatione in alios homines ex primo homine, sed imitatione transisse\'. hinc enim etiam in paruulis nolunt credere per baptismum solui originale peccatum quod in nascentibus nullum esse omnino contendunt. sed si peccatum apostolus illud commemorare uoluisset, quod in hunc mundum non propagatione, sed imitatione intrauerit, eius principem non Adam, sed diabolum diceret, de quo scriptum est: ab initio diabolus peccat, de quo etiam legitur in libro Sapientiae: inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum. nam quoniam ista mors sic a diabolo uenit in homines, non quod ab illo fuerint propagati, sed quod eum fuerint imitati, continuo subiunxit: imitantur autem eum qui sunt ex parte ipsius. proinde apostolus cum illud peccatum ac mortem commemoraret, quae ab uno in omnes propagatione transisset, eum principem posuit, a quo propagatio generis humani sumpsit exordium.

Imitantur quidem Adam, quotquot per inoboedientiam transgrediuntur mandatum dei; sed aliud est quod exemplum est uoluntate peccantibus, aliud quod origo est cum peccato nascentibus. nam et Christum imitantur sancti eius ad sequendam iustitiam. unde et idem apostolus dicit: imitatores mei estote sicut et ego Christi. sed praeter hanc imitationem gratia eius inluminationem iustificationemque nostram etiam intrinsecus operatur illo opere,

de quo idem praedicator eius dicit: neque qui pla n tat est aliquid neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus. hac enim gratia baptizatos quoque paruulos suo inserit corpori, qui certe imitari aliquem nondum ualent. sicut ergo ille, in quo omnes uiu ficantur, praeter quod se ad iustitiam exemplum imitantibus praebuit, dat etiam sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit et paruulis, sic et ille, in quo omnes moriuntur, praeter quod eis qui praeceptum domini uoluntate transgrediuntur imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentiae suae tabificauit in se omnes de sua stirpe uenturos. hinc omnino nec aliunde apostolus dicit: per unum hominem peccatum intrauit in mundum et per peccatum mors; et ita in omnes homines pertransiuit, in quo omnes peccauerunt. hoc si ego dicerem, resisterent isti meque non recte dicere, non recte sentire clamarent. nullam quippe in his uerbis intellegerent sententiam cuiuslibet hominis, qui haec diceret, nisi istam quam in apostolo intellegere nolunt. sed quia eius uerba sunt, cuius auctoritati doctrinaeque succumbunt, nobis intellegendi obiciunt tarditatem, cum ea quae perspicue dicta sunt in nescio quid aliud detorquere conantur. per unum, inquit, hominem peccatum intrauit in mundum et per peccatum mors: hoc propagationis est, non imitationis; nam \'per diabolum\' diceret. quod autem nemo ambigit, istum primum hominem dicit, qui est appellatus Adam. et ita, inquit, in omnes homines pertransiit.

Deinde quod sequitur: in quo omnes peccauerunt, quam circumspecte, quam proprie, quam sine ambiguitate dictum est! si enim peccatum intellexeris, quod per unum hominem intrauit in mundum, in quo peccato omnes peccauerunt, certe manifestum est alia esse propria cuique peccata, in quibus hi tantum peccant, quorum peccata sunt, aliud hoc unum, in quo omnes peccauerunt, quando omnes ille unus homo fuerunt. si autem non peccatum, sed ipse unus homo intellegitur, in quo uno homine omnes peccauerunt, quid etiam ista manifestatione manifestius? nempe legimus iustificari in Christo qui credunt in eum propter occultam communicationem et inspirationem gratiae spiritalis, qua quisquis haeret domino unus spiritus est, quamuis eum et imitentur sancti eius. legatur mihi tale aliquid de his, qui sanctos eius imitati sunt, utrum quisquam dictus sit iustificatus in Paulo aut in Petro aut in quolibet eorum, quorum in populo dei magna excellit auctoritas; nisi quod in Abraham dicimur benedici, sicut ei dictum est: benedicentur in te omnes gentes, propter Christum qui semen cius dictus est secundum carnem. quod manifestius dicitur, cum hoc idemitadicitur: benedicentur in semine tuo omnes gentes. dictum autem quemquam diuinis eloquiis peccasse uel peccare in diabolo, cum eum iniqui et impii omnes imitentur, nescio utrum quisquam repperiat. quod tamen cum apostolus de primo homine dixerit — in quo omnes peccauerunt —, adhuc de peccati propagine disceptatur et nescio qua nebula imitationis obponitur.

Adtende etiam quae secuntur. cum enim dixisset: in quo omnes peccauerunt, secutus adiunxit: usque enim ad legem peccatum in mundo fuit, hoc est, quia nec lex potuit auferre peccatum, quae subintrauit ut magis abundaret peccatum, siue naturalis lex, in qua quisque iam ratione utens incipit peccato originali addere et propria, siue ipsa quae scripta per Moysen populo data est. si enim data esset lex, quae posset uiuificare. omnino ex lege esset iustitia. sed conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi

daretur credentibus. peccatum autem non deputabatur, cum lex non esset. quid est \'non deputabatur\' nisi \'ignorabatur et peccatum esse non putabatur\'? neque enim ab ipso domino deo tamquam non esset habebatur. cum scriptum sit: quicumque sine lege peccauerunt sine lege peribunt.

Sed regnauit, inquit, mors ab Adam usque ad Moysen, id est a primo homine usque ad ipsam etiam legem quae diuinitus promulgata est, quia nec ipsa potuit regnum mortis auferre. regnum enim mortis uult intellegi, quando ita dominatur in hominibus reatus peccati, ut eos ad uitam aeternam, quae uera uita est, uenire non sinat, sed ad secundam etiam, quae poenaliter aeterna est, mortem trahat. hoc regnum mortis sola in quolibet homine gratia destruit saluatoris, quae operata est in antiquis sanctis, quicumque, antequam in carne Christus ueniret, ad eius tamen adiuuantem gratiam, non ad legis litteram, quae iubere tantum, non adiuuare poterat, pertinebant. hoc namque occultabatur in uetere testamento pro temporum dispensatione iustissima, quod nunc reuclatur in nouo. ergo in omnibus regnauit mors ab Adam usque ad Mo ysen, qui Christi gratia non adiuti sunt, ut in eis regnum mortis destrueretur, ergo et in eis qui non peccauerunt in similitudine praeuarieationis Adae, id est qui nondum sua et propria uoluntate sicut ille peccauerunt, sed ab illo peccatum originale traxerunt, qui est forma futuri, quia in illo constituta est forma condemnationis futuris posteris, qui eius propagine crearentur, ut ex uno omnes in condemnationem nascerentur, ex qua non liberat nisi gratia saluatoris. scio quidem plerosque latinos codices sic habere: regnauit mors ab Adam usque ad Moysen in eos qui pecc.auerunt in similitudinem praeuaricationis Adae, quod etiam ipsum qui ita legunt ad eundem referunt intellectum, ut in similitudinem praeuaricationis Adae peccasse accipiant, qui in illo peccauerunt, ut ei similes crearentur, sicut ex homine homines, ita ex peccatore peccatores, ex morituro morituri damnatoque damnati. graeci autem codices, unde in latinam linguam interpretatio facta est, aut omnes aut paene omnes id quod a me primo positum est habent.

Sed non, inquit, sicut delictum ita et donatio; si enim ob unius delictum multi mortui sunt, multo magis gratia dei et donum in gratia unius hominis Iesu Christi in multos abundauit: non \'magis multos\', id est multo plurcs homines - neque enim plures iustificantur quam condemnantur —, sed \'multo magis abundauit\'. Adam quippe ex uno suo delicto reos genuit; Christus autem etiam quae homines delicta propriae uoluntatis ad originale, in quo nati sunt, addiderunt gratia sua soluit atque donauit, quod euidentius in consequentibus dicit.

Verum illud diligentius intuere, quod ait ob unius delictum multos mortuos. cur enim ob unius illius et non potius ob delicta sua propria, si hoc loco intellegenda est imitatio, non propagatio? sed adtende quod sequitur: et non sicut per unum peccantem ita est et donum; nam iudicium quidem ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. nunc dicant, ubi locum habeat in his uerbis illa imitatio. ex uno, inquit, in condemnationem: quo uno, nisi delicto? hoc enim explanat, cum adiungit: gratia autem ex multis delictis in iustificationem. cur ergo iudicium ex uno delicto in condemnationem, gratia uero ex multis delictis in iustificationem? nonne, si nullum est originale delictum, non

solum ad iustificationem gratia, sed etiam iudicium ad condemnationem ex multis delictis homines ducit? neque enim gratia multa delicta donat et non etiam iudicium multa delicta condemnat. RUţ si propterea ex uno delicto in condemnationem ducuntur, quia omnia delicta, quae condemnantur, ex unius illius imitatione commissa sunt, eadem causa est, cur ex uno delicto etiam ad iustificationem duci intellegantur, quia omnia delicta, quae iustificatis remittuntur, ex illius unius imitatione commissa sunt. sed hoc uidelicet non intellegebat apostolus cum dicebat: iudicium quidem ex uno delicto in condemnationem, gratia uero ex multis delictis in iustificationem ! immo uero nos intellegamus apostolum et uideamus ideo dictum iudicium ex uno delicto in condemnationem, quia sufficeret ad condemnationem, etiamsi non esset in hominibus nisi originale peccatum. quamuis enim condemnatio grauior sit eorum, qui originali delicto etiam propria coniunxerunt, et tanto singulis grauior, quanto grauius quisque peccauit, tamen etiam illud solum, quod originaliter tractum est, non tantum a regno dei separat, quo paruulos sine accepta Christi gratia defunctos intrare non posse ipsi etiam confitentur, uerum et a salute ac uita aeterna facit alienos, quae nulla esse alia potest praeter regnum dei, quo sola Christi societas introducit.

Ac per hoc ab Adam, in quo omnes peccauimus, non omnia nostra peccata, sed tantum originale traduximus; a Christo uero, in quo omnes iustificamur, non illius tantum originalis sed etiam ceterorum, quae ipsi addidimus, peccatorum remissionem consequimur. ideo non sicut per unum peccantem ita est et donum. nam iudicium quidem ex uno delicto, si non remittitur, id est originali, in condemnationem iam potest ducere, gratia uero ex multis delictis remissis. hos est non solum illo originali, uerum etiam omnibus ceteris, ad iustificationem perducit.

Si enim ob unius delictum mors regnauit per unum, multo magis qui abundantiam gratiae et iustitiae accipiunt in uita regnabunt per unum Iesum Christum. cur ob unius delictum mors regnauitpcr unum, nisi quia mortis uinculo tenebantur in illo uno, in quo omnes peccauerunt, etiamsi propria peccata non adderent? alioquin non ob unius delictum mors per unum regnauit, sed ob delicta multa multorum per unumquemque peccantem. nam si propterea ceteri ob alterius hominis delictum mortui sunt, quia illum in delinquendo praecedentem subsequentes imitati sunt, ille quoque et multo magis ob alterius delictum mortuus est, quem diabolus delinquendo ita praecesserat, ut ei delictum etiam ipse suaderet. Adam uero nihil suasit imitatoribus suis et multi, qui eius imitatores dicuntur, cum fuisse et tale aliquid commisisse uel non audierunt uel omnino non credunt. quanto ergo rectius, sicut iam dixi, diabolum principem constituisset apostolus, a quo uno peccatum et mortem per omnes transisse diceret, si hoc loco non propagationem, sed imitationem docere uoluisset 1 multo enim rationabilius Adam dicitur imitator diaboli, quem suasorem peccati habuit, si potest quisque imitari etiam illum, qui nihil ei tale suasit uel omnino quem nescit. quid est autem: qui abundantiam gratiae et iustitiae accipiunt, nisi quod non ei tantum peccato, in quo omnes peccauerunt, sed eis etiam, quae addiderunt, gratia remissionis datur eisque hominibus tanta iustitia donatur. ut, cum Adam consenserit ad peccatum suadenti, non cedant isti etiam cogenti ? et quid est: \'multo magis in uita regnabusnt, \'cum mortis

regnum multo plures in aeternas poenas trahat, nisi intellegamuseosipsosin utroque dici qui transeunt ab Adam ad Christum, id est a morte ad uitam, quia in uita aeterna sine fine regnabunt, magis quam in eis mors temporaliter et cum fine regnauit?

Itaque sicut per unius delictum in omnes homines ad condemnationem itaet per unius iustificationem in omnes homines ad iustificationem uitae. hoc unius delictum, si imitationem adtendamus, non eiit nisi diaboli. sed quia manifestum est de Adam, non de diabolo dici, restat intellegenda non imitatio, sed propagatio peccati.

NamctquodaitdeCListo:per iustificationem, magis hoc expressit, quam si \'pe\' unius iustitiam\'diceret. cam quippe iustificationem dicit, qua Christus iustificat impium, quam non imitandam proposuit, sed solus hoc potest. nam potuit apostolus recte dicere: imitatores mei estote, sicut et ego Christi, numquam autem diceret: \'iustificamini a me. sicut et ego sum iustificatus a Christo\', quoniam possunt esse et sunt et fuerunt multi iusti homines et imitandi, iustus autem et iustificans nemo nisi Christus. unde dicitur: credenti in eum qui iustificat impium deputatur fides eius ad iustitiam. quisquis ergo ausus fuerit dicere: \'iustifico te\', consequens est, ut dicat etiam: \'crede inmc\'.quod nemo sanctorumrecte dicere potuit. credite in deum et in me credite, ut, quia ipse iustificat impium, credenti in eum qui iustificat impium deputetur fides ad iustitiam.

Nam si sola imitatio facit peccatores per Adam, cur non etiam per Christum sola imitatio iustos facit? sicut enim, inquit, per unius delictum in omnes homines ad condemnationem sic et per unius iustificationem in omnes homines ad iustificationem uitae. proinde isti \'unus\' et \'unus\' non Adam et Christus, sed Adam et Abel constitui debuerunt, quoniam cum multi nos in huius uitae tempore praecesserint peccatore? eosque imitati fuerint qui posteriore tempore peccauerunt, ideo tamen uolunt isti non nisi Adam dictum, in quo omnes imitatione peccauerunt, quia primus hominum ipse peccauit. ac per hoc Abel dici debuit, in quo uno similiter homines imitatione iustificentur, quoniam ipse primus hominum luste uixit. aut si propter quendam articulum temporis ad noui testamenti exordium pertinentem Christus est positus propter imitationem caput iustorum, ludas eius traditor caput poni debuit peccatorum. porro si propterea Christus unus est in quo omnes iustificentur, quia non sola eius imitatio iustos facit, sed per spiritum regenerans gratia, propterea et Adam unus est in quo omnes peccauerunt, quia non sola eius imitatio peccatores facit, sed per carnem generans poena. ob hoc etiam dictum est \'omnes\' et \'omnes\'. neque enim qui generantur per Adam, idem ipsi omnes per Christum regenerantur; sed hoc recte dictum est, quia sicut nullius carnalis generatio nisi pei Adam sic spiritalis nullius nisi per Christum. nam si aliqui possent carne generari non per Adam etaliquiregenerari spiritu non per Ciu-istum, non liquide \'omnes\' siue hic siue ibi dicerentur. eosdem autem\'omnes\' postea\'multos\' dicit; possunt quippe in aliqua re omnes esse qui pauci sunt. sed multos habet generatio carnalis, multos et spiritalis, quamuis non tam multos haec spiritalis quam illa carnalis. uerum tamen quemadmodum illa omnes habet homines sic ista omnes iustos homines, quia sicut nemo praeter illam homo sic nemo praeter istam iustus homo et

in utraque multi. sicut enim per inoboedientiam unius hominis peccatorcs constituti sunt multi, ita per oboedientiam unius hominis iusti constituentur multi.

Lex autem subintrauit, ut abundaret delictum. hoc ad originale homines addiderunt iam propria uoluntate, non per Adam; sed hoc quoque soluitur sanaturque per Christum, quia ubi abundauit peccatum, superabundauit gratia, ut, quemadmodum regnauit peccatum in mortem, etiam quod non ex Adam traxerunt homines, sed sua uoluntate addiderunt, sic et gratia regnet per iustitiam in uitam aeternam. non tamen aliqua iustitia praeter Christum, sicut aliqua peccata practer Adam. ideo cum dixisset: quemadmodum regnauit peccatum in mortem, hic non addidit: \'per unum\' aut \'per Adam,\' quia supra dixerat etiam de peccato illo, quod subintrante lege abundauit, et hoc utique non est originis, sed iam propriae uoluntatis. cum autem dixisset: sic et gratia regnet per iustitiam in uitam aeternam, addidit: per Iesum Christum dominum nostrum, quia generante carne illud tantummodo trahitur, quod est originale peccatum, regenerante autem spiritu non solum originalis, sed etiam uoluntariorum fit remissio peccatorum.

Potest proinde recte dici paruulos sine baptismo de corpore exeuntes in damnatione omnium mitissima futuros. multum autem fallit et fallitur, qui eos in damnatione praedicat non futuros, dicente apostolo: iudicium ex uno delicto in condemnatione met paulo post: per unius delictum in omnes homines ad condemnationem. quando ergo pcccauit Adam non oboediens deo, tunc eius corpus, quamuis esset animale ac mortale, gratiam perdidit, quaeius animae omni ex parte oboediebat; tunc ille extitit bestialis motus pudendus hominibus, quem in sua erubuit nuditate; tunc etiam morbo quodam ex repentina et pestifera corruptione concepto factum in illis est, ut illa in qua creati sunt stabilitate aetatis amissa per mutabilita est aetatum irent in mortem. quamuis ergo annos multos postea uixerint, illo tamen dic mori coeperunt, quo mortis legem, qua in senium ueteres cerent, acceperunt. non enim stat uel temporis puncto. sed sine intermissione labitur quicquid continua mutatione sensim currit in finem non perficientem, sed consumentem. sic itaque impletum est quod dixerat deus: qua die ederitis, morte moriemini. ex hac igitur inoboedientia carnis, ex hac lege peccati et mortis quisquis carnaliter generatur regenerari spiritaliter opus habet, ut non solum ad regnum dei perducatur, uerum etiam a peccati damnatione liberetur. simul itaque peccato et morti primi hominis obnoxii nascuntur in carne et simul iustitiae uitaeque aeternae secundi hominis sociati renascuntur in baptismo; sic et in Ecclesiastico scriptum est: a muliere initium faetum est peccati et perillamomnesmorimur.siueautem a muliere siue ab Adam dicatur, utrumque ad primum hominem pertinet, quoniam, sicut nouimus, mulier ex uiro est et utriusque una caro est. unde et illud quod scriptum est: et erunt duo in carne una. igitur iam non duo, inquit dominus, sed una caro.

Quapropter qui dicunt paruulos ideo baptizari, ut hoc eis remittatur quod in hac uita proprium contraxerunt, non quod ex Adam traduxerunt, non magno molimine refellendi sunt. quando enim secum ipsi paululum sine certandi studio cogitauerint. quam sit absurdum nec dignum disputatione quod dicunt, continuo sententiam commutabunt. quod si noluerint, non usque adeo de humanis sensibus desperandum est, ut metuamus, nc

hoc cuipiam persuadeant. ipsi quippe, ut hoc dicerent, alicuius alterius sententiae suae praeiudicio, ni fallor, inpulsi sunt. ac propterea cum remitti baptizato peccata necessario faterentur nec fateri uellent ex Adam ductum esse peccatum, quod remitti fatebantur infantibus, ipsam infantiam coacti sunt accusare; quasi accusator infantiae hoc securior fieret, quo accusatus ei respondere non posset. sed istos, ut dixi, omittamus; neque enim sermone uel documentis opus est, quibus innocentia probetur infantum, quantum ad eorum pertinet uitam, quam recenti ortu in se ipsis agunt, si eam non agnoscit sensus humanus nullis amminiculis cuiusquam disputationis adiutus.

Sed illi monent et aliquid consideratione ac discussione dignum uidentur afferre, qui dicunt paruulos recenti uita editos uisceribus matrum non propter remittendum peccatum percipere baptismum, sed ut spiritalem procreationem habentes creentur in Christo et ipsius regni caelorum participes fiant eodem modo filii et heredes dei, coheredes autem Christi. a quibus tamen cum quaeritur, utrum non baptizati et non effecti coheredes Christi regnique caelorum participes habeant saltem beneficium salutis aeternae in resurrectione mortuorum, laborant uehementer nec exitum inueniunt. quis enim Christianorum ferat, cum dicitur ad aeternam salutem posse quemquam peruenire, si non renascatur in Christo, quod per baptismum fieri uoluit eo iam tempore, quo tale sacramentum constituendum fuit regenerandis in spem salutis «aeternae? unde dicit apostolus: non ex operibus iustitiae, quae nos fecimus, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. quam tamen salutem in spe dicit esse, cum hic uiuimus, ubi ait: spe enim salui facti sumus.. spes autem quae uidetur non est spes; quod enim uidet quis, quid sperat? si autem quod non uidemus speramus, per patientiam expectamus. sine ista ergo regeneratione saluos in aeternum posse paruulos fieri quis audeat adfirmare, tamquam non pro eis mortuus sit Christus? etenim Christus pro impiis mortuus est. isti autem, qui, ut manifestum est, nihil in sua propria uita impie commiserunt. si nec originaliter ullo impietatis uinculo detinentur, quomodo pro eis mortuus est, qui pro impiis mortuus est? si nulla originalis peccati aegritudine sauciati sunt, quomodo ad medicum Christum, hoc est ad percipiendum sacramentum salutis aeternae, suorum curantium pio timore portantur et non eis in ecclesia dicitur: \'auferte hinc innocentes istos; non est opus sanis medicus, sed male habentibus; non uenit Christus uocare iustos, sed peccatores\'? numquam dictum est, numquam dicitur, numquam omnino dicetur in ecclesia Christi tale commentum.

Ac ne quis existimet ideo paruulos ad baptismum adferri oportere, quia, sicut peccatores non sunt, ita nec iusti sunt. quomodo ergo quidam meritum huius aetatis a domino laudatum esse commemorant, quandoait: sinite paruulos uenire ad me; talium est enim regnum caelorum? si enim hoc non propter humilitatis similitudinem, quod humilitas paruulos faciat, sed propter puerorum uitam laudabilem dictum est, profecto et iusti sunt. non enim recte aliter dici potuit: talium est regnum caelorum, cum esse non possit nisi iustorum. sed forte hoc quidem non congruenter dicitur, quod paruulorum uitam laudauerit dominus dicens talium esse regnum caelorum, cum uerax ille sit intellectus, quod humilitatis similitudinem in parua aetate posuerit. uerum tamen forsitan hoc tenendum est, quod dixi, propterea paruulos baptizari debere, quia, sicut peccatores non sunt, ita nec iusti sunt.

sed cum dictum esset: non ueni uocare iustos, quasi ei responderetur: \'quos ergo uocare uenisti\'? continuo subiunxit: sed peccatores in paenitentiam. ac per hoc quomodo si iusti sunt, ita\' etiam si peccatores non sunt, non eos uenit uocare qui dixit: non ueni uocare iustos, sed peccatores. et ideo baptismo eius, qui eos non uocat, non tantum frustra, uerum etiam inprobe uidentur inruere; quod absit ut sentiamus. uocat eos igitur medicus, qui non est opus sanis, sed aegrotantibus, nec uenit uocare iustos, sed peccatores in paenitentiam. et ideo quia suae uitae propriae peccatis nullis adhuc tenentur obnoxii, originalis in eis aegritudo sanatur in eius gratia, qui saluos facit per lauacrum regenerationis.

Dicet aliquis: \'quomodo ergo et ipsi uocantur in paenitentiam? numquid tantillos potest aliquid paenitere?\' huic respondetur: \'si propterea paenitentes dicendi non sunt, quia sensum paenitendi nondum habent, nec fideles dicendi sunt, quia similiter sensum credendi nondum habent. si autem propterea recte fideles uocantur, quoniam fidem per uerba gestantium quodam modo profitentur, cur non prius etiam paenitentes habeantur, cum per eorundem uerba gestantium diabolo et huic saeculo renuntiare monstrantur? totum hoc in spe fit ui sacramenti et diuinae gratiae. quam dominus donauit ecclesiae.\' ceterum quis ignorat quod baptizatus paruulus, si ad rationales annos ueniens non crediderit nec sc ab inlicitis concupiscentiis abstinuerit, nihil ei prode erit quod paruus accepit? uerum tamen si percepto baptismate de hac uita emigraucrit, soluto reatu, cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumine ueritatis, quod incommutabiliter manens in aeternum iustificatos praesentia creatoris inluminat. peccata enim sola separant inter homines et deum, quae soluuntur eius gratia, per quem mediatorem reconciliamur, cum iustificat impium.

Terrentur autem isti sententia domini dicentis: nisi quis natus fuerit denuo, non uidebit regnum dei — quod cum exponeret, ait: nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non intrabit in regnum caelorum-et propterea conantur paruulis non baptizatis innocentiae merito salutem ac uitam aeternam tribuere, sed, quia baptizati non sunt, eos a regno caelorum facere alienos noua quadam et mirabili praesumptione. quasi salus aeternae uitae aeterna possit esse praeter Christi hereditatem, praeter regnum caelorum. habent enim uidelicet quo confugiant atque ubi delitiscant, quia non ait dominus: si quis non renatus fuerit ex aqua et spiritu, \'non habebit uitam\', sed ait: non intrabit in regnum dei. nam si illud dixisset, nulla hinc dubitatio posset oboriri. auferatur ergo iam dubitatio, dominum audiamus, non suspiciones coniecturasque mortalium, dominum audiamusinquam, non quidem hoe de sacramento sancti lau acri dicentem, sed de sacramento sanctae mensae suae, quo nemo rite nisi baptizatus accedit: nisi manducaueritis carnem meam et biberitis sanguinem meum, non habebitis uitam in uo bis. quid ultra quaerimus? quid ad hoc responderi potest, nisi pertinacia pugnaces neruos aduersus constantiam perspicuae ueritatis intendat?

An uero quisquam etiam hoc dicere audebit, quod ad paruulos haec sententia non pertineat possintque sine participatione corporis huius et sanguinis in se habere uitam, quia non ait \'qui non manducauerit\', sicut de baptismo: qui non renatus fuerit, sed ait: si non manducaueritis, uelut eos alloquens qui audire et intellegere poterant, quod utique non ualent paruuli? sed qui hoc dicit, non adtendit, quia nisi omnes ista sententia teneat, ut sine

corpore et sanguine filii hominis uitam habere non possint, frustra etiam aetas maior id curat. potest enim, si non uoluntatem, sed uerba loquentis adtendas, eis solis uideri dictum. quibus tunc dominus loquebatur, quia non ait \'qui non manducauerit', sed: si non manducaueritis. et ubi est quod eodem loco de hac ipsa re ait: panis, quem ego dedero, caro mea est pro saeculi uita? secundum hoc enim etiam ad nos pertinere illud sacramentum intellegimus, qui tunc nondum fuimus, quando ista dicebat, quia non possumus dicere ad saeculum nos non pertinere, pro cuius uita Christus suam carnem dedit. quis autem ambigat saeculi nomine homines significasse, qui nascendo in hoc saeculum ueniunt? na\'ll, sicut alibi ait. filii saeculi huius generant et generantur. ac per hoc etiam pro paruulorum uita caro data est, quae data est pro saeculi uita; et si non manducauerint carnem filii hominis, nec ipsi habebunt uitam.

Hinc est etiam illud: pater diligit filium et omnia dedit in manu eius. qui credit in filium, habet uitam aeternam; qui autem incredulus est filio, non habebit uitam, sed ira dei manet super eum. in quo igitur horum genere ponemus infantes? in eorum qui credunt in filium, an in eorum qui sunt ineredulifilio?\'inneutro\', ait aliquis, \'quia cum adhuc credere non possunt, nec increduli deputandi sunt\'. non hoc indicat ecclesiastica regula, quae baptizatos infantes fidelium numero adiungit. porro si isti, qui baptizantur, propter uirtutem celebrationemque tanti sacramenti, quamuis suo corde atque ore non agant quod ad credendum confitendumque pertineat, tamen in numero credentium conputantur, profecto illi, quibus sacramentum defuerit, in eis habendi sunt qui non credunt filio; atque ideo si huius inanes gratiae corpore exierint, sequetur eos quod dictum est: non uidebunt uitam, sed ira dei manet super eos.ctundehocquandoeos clarum est peccata propria non habere, si nec originali peccato teneantur obnoxii?

Bene autem non ait: ira dei \'ueniet super eum\'. sed manet super eum. ab hac quippe ira, qua omnes sub peccato sunt, de qua dicit apostolus: fuimus enim et nos aliquando naturaliter filii irae sicut et ceteri, nulla res liberat nisi gratiadei per Icsum Christum dominum nostrum. haec gratia cur ad illum ueniat, ad illum non ueniat, occulta esse causa potest, iniusta non potest. numquid enim iniquitas apud deum? absit. sed prius sanctarum scripturarum auctoritatibus colla subdenda sunt, ut ad intellectum per fidem quisque perueniat. neque enim frustra dictum est: iudicia tua sicut multa abyssus. cuius abyssi altitudinem ueluti expauescens exclamat apostolus: o altitudo diuitiarum sapientiae et scientiae dei! praemiserat quippe sententiam mirae profunditatis dicens: conclusit enim deus omnes in incredulitate, ut omnibus misereatur. cuius profunditatis ueluti horrore percussus; o altitudo, inquit, diuitiarum sa pientiae et scientiae dei! quam inser utabilia sunt iudicia eius et inuestigabiles uiae eius! quis enim cognouit sensum domini? aut quis consiliarius illius fuit? aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei? quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia; ipsi gloria in saecula saeculorum amen. ualde ergo paruum sensum habemus ad discutiendam iustitiam iudiciorum dei, ad discutiendam gratiam gratuitam, nullis meritis praecedentibus non iniquam, quae non tam mouet, cum praestatur indignis quam cum aeque indignis aliis denegatur.

Nam et hi, quibus uidetur iniustum, ut paruuli sine gratia Christi de corpore exeuntes non solum regno dei, quo et ipsi fatentur nisi per baptismum renatos intrare non posse, uerum etiam uita aeterna et salute priuentur, quaerentes quomodo iustum sit, ut alius ab originali impietate soluatur, alius non soluatur, cum eadem sit utriusque conditio, ipsi respondeant secundum sententiam suam, quomodo identidem iustum sit, ut huic praestetur baptismus, quo intret in regnum dei, illi non praestetur, cum sit utriusque par causa. si enim mouet, cur ex his duobus, cum ex aequo ambo sint originaliter peccatores, alius ab hoc uinculo soluitur, cui conceditur baptismus, alius non soluitur, cui talis gratia non conceditur, cur non taliter mouet, quod ex duobus originaliter innocentibus alius accepit baptismum, quo in regnum dei possit intrare, alius non accepit, ne ad regnum dei possit accedere? nempe in utraque causa ad illam exclamationem reditur: o altitudo diuitiarum! ex ipsis deinde baptizatis paruulis dicatur mihi, cur alius rapitur, ne malitia mutet intellectum eius, et alius uiuit impius futurus? nonne, si ambo raperentur, ambo in regnum caelorum ingrederentur? et tamen non est iniquitas apud deum. quid? illud quem non moueat, quem non in tanta altitudine exclamare conpellat, quod alii paruuli spiritu inmundo uexantur, alii nihil tale patiuntur, alii etiam in uteris matrum, sicut Hieremias, sanctificantur, cum omnes, si est originale peccatum, pariter rei sint, si non est, pariter innocentes sint? unde ista tanta diuersitas, nisi quia inscrutabilia sunt iudicia eius et inuestigabiles uiae eius?

An forte illud iam explosum repudiatumque sentiendum est, quod animae prius in caelesti habitatione peccantes gradatim atque paulatim ad suorum meritorum corpora ueniant ac pro ante gesta uita magis minusue corporeis pestibus adfligantur? cui opinioni quamuis sancta scriptura apertissime contradicat. quae cum gratiam commendaret, nondum natis, inquit, nec qui aliquid egerint boni aut mali, ut secundum electionem propositum dei maneretnon ex operibus, sed ex uocante dictum est, quod maior seruiet minori, nec ipsi tamen qui hoc sentiunt euadunt huius quaestionis angustias, sed in eis coartati ct haerentos similiter \'o altitudo!4 exclamare coguntur. unde enim fit, ut homo ab ineunte pueritia modestior, ingeniosior, temperantior, ex magna parte libidinum uictor, qui oderit auaritiam, luxuriam detestetur atque ad uirtutes ceteras proucctior aptiorque consurgat, [et] tamen eo loco sit, ubi ei praedicari gratia christiana nonpossit-quomodo enim inuocabunt, in quem non crediderunt? ant quomodo credent, quem non audierunt? quomodo autem audient sine praedicante? — alius autem tardus ingenio, libidinibus deditus, flagitiis et facinoribus coopertus ita gubernetur, ut audiat, credat, baptizetur, rapiatur aut, si detentus hic fuerit, laudabiliter uiuat? ubi duo isti tam diucrsa merita contraxerunt, non dico, ut iste credat, ille non credat, quod est propriae uoluntatis, sed ut iste audiat quod credat, ille non audiat — hoc enim non est in hominis\' potestate — ubi, inquam, haec tam diuersa merita contraxerunt? si in caelo egerunt aliquam uitam, ut pro suis actibus propellerentur uel laberentur in terras congruisque suae ante actae uitae corporeis receptaculis tenerentur, ille utique melius ante hoc mortale corpus uixisse credendus est, qui eo non multum meruit praegrauari, ut et bonum haberet ingenium et concupiscentiis eius mitioribus urgeretur, quas posset facile superare, et tamen eam sibi gratiam praedicari non meruit, qua sola posset a secundae mortis pernicie liberari; ille autem pro mentis deterioribus, sicut

putant, grauiori corpori inplicitus et ob hoc cordis obtunsi, cum carnis inlecebris ardentissima cupidine uincerctur et per nequissimam uitam peccatis pristinis, quibus ad hoc uenire meruerat, adderet peiora terrena, aut in cruce tamen audiuit: hodie mecum eris in paradiso, aut alicui cohaesit apostolo, cuius praedicatione mutatus et per lauacrum regenerationis saluus effectus est, ut ubi abundauit peccatum, superabundaret gratia. quid hinc respondeant omnino non uideo, qui nolentes humanis coniecturis iustitiam dei defendere et ignorantes altitudinem gratiae fabulas inprobabiles texuerunt.

Multa enim dici possunt de miris uocationibus hominum, siue quas legimus siue quas experti sumus, quibus eorum opinio subuertatur, qui credunt ante ista corpora sua quasdam proprias uitas gessisse animas, hominum. quibus ad haec uenirent pro diuersitate meritorum diuersa hic experturae uel bona uel mala. sed terminandi huius operis cura non sinit in his diutius inmorari. unum tamen, quod inter multa mirabile comperi. non tacebo. quis non secundum istos, qui ex meritis prioris uitae ante hoc corpus in caelestibus gestae animas terrenis corporibus magis minusue grauari opinantur, adfirmet eos ante istam uitam sceleratius inmaniusque peccasse, qui mentis lumen sic amittere meruerunt, ut sensu uicino pecoribus nascerentur, non dico tardissimi ingenio -nam hoc de aliis dici soletsed ita excordes, ut etiam cirrati ad mouendum risum exhibeant cordatis delicias fatuitatis, quorum nomen ex graeco deriuatum moriones uulgus appellat? talium tamen quidam fuit ita christianus, ut, cum esset omnium iniuriarum suarum mira fatuitate patientissimus, iniuriam tamen nominis Christi uel in se ipso religionis. qua inbutus erat, sic ferre non posset, ut blasphemantes uidelicet cordatos, a quibus haec ut prouocaretur audiebat, insectari lapidibus non desisteret nec in ea causa uel dominis parceret. tales ergo praedestinari et creari arbitror, ut qui possunt intellegant dei gratiam et spiritum, qui ubi unit spirat, ob hoc omne ingenii genus in filiis misericordiae non praeterire itemque omne ingenii genus in gehennae filiis praeterire, ut qui gloriatur in domino glorietur. illi autem qui pro meritis uitae superioris accipere quasque animas diuersa terrena corpora adfirmant, quibus aliae magis, aliae minus grauentur, et pro eisdem meritis humana ingenia uariari, ut acutiora sint quaedam et alia obtunsiora, proque ipsius uitae superioris meritis diuinam quoque gratiam liberandis hominibus dispensari, quid de isto poterunt respondere? quomodo ei tribuent et teterrimam uitam superiorem, ut ex hoc fatuus nasceretur, et tam bene meritam, ut ex hoc in Christi gratia multis acutissimis praeferretur ?

Cedamus igitur et consentiamus auctoritati sanctae scripturae, qu ae nescit falli nec fallere, et, sicut nondum natos ad discernenda merita eorum aliquid: boni uel mali egisse non credimus, ita omnes sub peccato esse, quod per unum hominem intrauit in mundum et per omnes homines pertransiit, a quo non liberat nisi gratia dei per dominum nostrum Iesum Christum, minime dubitemus.

Cuius medicinalis aduentus non est opus sanis, sed aegrotantibus, quia non uenit uocare iustos, sed peccatores, in cuius regnum non intrabit nisi qui renatus fuerit ex aqua et spiritu nec praeter regnum eius salutem ac uitam possidebit aeternam, quoniam qui non manducauerit carnem eius et qui incredulus est filio, non habebit uitam, sed ira dei manet super

eum. ab hoc peccato, ab hac aegritudine, ab hac ira dei, cuius naturaliter filii sunt, qui etiam si per aetatem non habent proprium, trahunt tamen originale peccatum, non liberat nisi agnus dei qui tollit peccata mundi, non nisi medicus qui non uenit propter sanos, sed propter aegrotos, non nisi saluator, de quo dictum est generi humano: natus est uobis hodie saluator, non nisi redemptor, cuius sanguine deletur debitum nostrum. nam quis audeat dicere non esse Christum infantium saluatorem nec redemptorem? unde autem saluos facit, si nulla in eis est originalis aegritudo peccati? unde redimit, si non sunt per originem primi hominis uenundati sub peccato? nulla igitur ex nostro arbitrio praeter baptismum Christi salus aeterna promittatur infantibus, quam non promittit scriptura diuina humanis omnibus ingeniis praeferenda.

Optime punici Christiani baptismum ipsum nihil aliud quam salutem et sacramentum corporis Christi, nihil aliud quam uitam uocant. unde, nisi ex antiqua, ut existimo, et apostolica traditione, qua ecclesiae Christi insitum tenent praeter baptismum et participationem mensae dominicae non solum ad regnum dei, sed nec ad salutem et uitam aeternam posse quemquam hominum peruenire? hoc enim et scriptura testatur secundum ea quae supra diximus. nam quid aliud tenent qui baptismum nomine salutis appellant, nisi quod dictum est: saluos nos fecit per lauacrum regenerationis et quod Petrus ait: sic et uos simili forma baptisma saluos facit? quid aliud etiam qui sacramentum mensae dominicae uitam uocant, nisi quod dictum est: ego sum panis uiuus, quide caelo descendiet: panis, quem ego dedero, caro mea est pro saeculi uitact: si non manducaueritis carnem filii hominis et sanguinem biberitis, non habebitis uitam in uobis? si ergo, ut tot et tanta diuina testimonia concinunt, nec salus nec uita aeterna sine baptismo et corpore et sanguine domini cuiquam speranda est, frustra sine his promittitur paruulis. porro si a salute ac uita aeterna hominem nisi peccata non separant, per haec sacramenta non nisi peccati reatus in paruulis soluitur, de quo reatu scriptum est neminem esse mundum, nec si unius diei fuerit uita eius. unde est et illud in Psalmis: ego enim in iniquitatibus conceptus sum et in peccatis mater mea me in utero aluit; aut enim ex persona generali ipsius hominis dicitur aut, si proprie Dauid hoc de se dicit, non utique de fornicatione, sed de legitimo conubio natus fuit. non itaque dubitemus etiam pro infantibus baptizandis sanguinem fusum, qui priusquam funderetur, sic in sacramento datus est et commendatus, ut diceretur: hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. negant enim illos liberari, qui sub peccato esse nolunt fateri. nam unde liberantur, si nulla seruitute peccati tenentur obstricti?

Ego, inquit, lux in saeculum ueni, ut omnis, qui crediderit in me, non maneat in tenebris. hoc dicto quid ostendit nisi in tenebris esse omnem qui non credit in eum et credendo efficere, ne maneat in tenebris? has tenebras quid nisi peccata intellegimus? sed quodlibet aliud intellegantur hae tenebrae, profecto quinoncreditin Christum manebitincis, et utique poenales sunt, non quasi nocturnae ad quietem animantium necessariae.

Proinde paruuli, si per sacramentum, quod ad hoc diuinitus institutum est, in credentium numerum non transeant, profecto in his tenebris remanebunt.

Quamuis eos nonnulli mox natos? inluminari credant sic intellegentes quod scriptum est: erat lumen uerum, quod inluminat omnem hominem uenientem i n hunc mundum. quod si ita est, multum mirandum est, quomodo inluminati ab unico filio, quod erat in principio uerbum deus apud deum, non ammittantur ad regnum dei nec sint heredes dei, coheredes autem Christi. hoc enim eis nisi per baptismum non praestari etiam qui hoc sentiunt confitentur. deinde iam inluminati, si ad consequendum regnum dei nondum sunt idonei, saltem ipsum baptismum, quo ad hoc idonei fiunt, laeti suscipere debuerunt; cui tamen eos uidemus cum magnis fletibus reluctari eamque ignorantiam in illa aetate contemnimus, ut sacramenta, quae illis prodesse nouimus, in eis etiam reluctantibus compleamus. cur enim et apostolus dicit: nolite pueri esse mentibus, si iam lumine illo uero, quod uerbum dei est, eorum mentes inluminatae sunt?

Itaque illud, quod in euangelio positum est: erat lumen uerum, quod inluminat omnem hominem uenientem in hune nc m u nd u m, ideo dictum est, quia nullus hominum inluminatur nisi illo lumine ueritatis, quod deus est, ne quisquam putaret ab eo se inluminari, a quo aliquid audit ut discat, non dico, si quemquam magnum hominem, sed nec si angelum ei contingat habere doctorem. adhibetur enim sermo ueritatis extrinsecus uocis ministerio corporalis, uerum tamen neque qui plantat est aliquid neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus. audit quippe homo dicentem uel hominem uel angelum; sed ut sentiat et cognoscat uerum esse quod dicitur, illo lumine intus mens eius aspergitur, quod aeternum manet, quod etiam in tenebris lucet. sed sicut sol iste a caecis, quamuis eos suis radiis quodam modo uestiat, sic ab stultitiae tenebris non conprehenditur.

Cur autem, cum dixisset: quod inluminat omnem hominem, addiderit: uenientem in hunc mundum – unde haec opinio nata est, quod in exortu corporali ab utero matris recentissimo inluminet mentes nascentium paruulorum—, quamuis ingraeco ita sit positum, ut possit intellegi etiam ipsum lumen ueniens in hunc mundum, tamen, si hominem uenientem in hunc mundum necesse est accipi, aut simpliciter dictum arbitror, sicut multa in scripturis repperiuntur, quibus etiam detractis nihil sententiae minuatur, aut, si propter aliquam distinctionem additum esse credendum est, fortasse hoc dictum est ad discernendam spiritalem inluminationem ab ista corporali, quae siue per caeli luminaria siue quibusque ignibus inluminat oculos carnis, ut hominem interiorem dixerit uenientem in hunc mundum, quia exterior corporeus est, sicut hic mundus, tamquam diceret: \'inluminat omnem hominem uenientem in corpus\' secundum illud quod scriptum est: sortitus sum animam bonam et ueni in corpus incoinquinatum. aut ergo sic dictum est, si distinctionis alicuius gratia dictum est, inluminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, tamquam dictum esset: \'inluminat omnem interiorem hominem\', quia homo interior, cum ueraciter fit sapiens, nonnisi ab illo inluminatur, quod est lumen uerum; aut, si rationem ipsam, qua humana anima rationalis appellatur, quae ratio adhuc uelut quieta et quasi sopita, tamen insita et quodam modo inseminata in paruulis latet, inluminationem uoluit appellare tamquam interioris oculi creationem, non resistendum est tunc eam fieri, cum anima creatur, et non absurde hoc intellegi, cum homo uenit in mundum. uerum tamen etiam ipse quamuis iam creatus oculus necesse est in tenebris maneat, si non credat in eum qui dixit: ego lux in

saeculum ueni, ut omnis qui credit in me non maneat in tenebris. quod per sacramentum in paruulis fieri non dubitat mater ecclesia, quae cor et os maternum eis praestat, ut sacris mysteriis inbuantur, quia nondum possunt corde proprio credere ad iustitiam nec ore proprio confiteri ad salutem. nec ideo tamen eos quisquam fidelium fideles appellare cunctatur, quod a credendo utique nomen est, quamuis hoc non ipsi, sed alii pro eis inter sacramenta responderint.

Nimis longum fiet, si ad singula testimonia similiter disputemus. unde commodius esse arbitror aceruatim multa congerere, quae occurrere potuerint uel quae sufficere uidebuntur, quibus appareat dominum Iesum Christum non aliam ob causam in carne uenisse ac forma serui accepta factum oboedientem usque ad mortem crucis, nisi ut hac dispensatione misericordissimae gratiae omnes, quibus tamquam membris in suo corpore constitutis caput est ad capessendum regnum caelorum, uiuificaret, saluos faceret, liberaret, redimeret, inluminaret, qui prius fuissent in peccatorum morte, languoribus, seruitute, captiuitate, tenebris constituti, sub potestate diaboli principis peccatorum, ac sic fieret mediator dei et hominum, per quem post inimicitias impietatis nostrae illius gratiae pace finitas reconciliaremur deo in aeternam uitam ab aeterna morte quae talibus inpendebat erepti. hoc enim cum abundantius apparuerit, consequens erit, ut ad istam Christi dispensationem, quae per hanc eius humilitatem facta est, pertinere non possint, qui uita, salute, liberatione, redemptione, inluminatione non indigent. r et quoniam ad hanc pertinet baptismus, quo Christo consepeliuntur, ut incorporentur illi membra eius, hoc est fideles eius, profecto nec baptismus est necessarius eis, qui illo remissionis et reconciliationis beneficio, quae fit per mediatorem, non opus habent. porro quia paruulos baptizandos esse concedunt, qui contra auctoritatem uniuersae ecclesiae procul dubio per dominum et apostolos traditam uenire non possunt, concedant oportet eos egere illis beneficiis mediatoris, ut abluti per sacramentum earitatemque fidelium ac sic incorporati Christi corpori, quod est ecclesia. reconcilientur deo, ut in illo uiui, ut salui, ut liberati, ut redempti, ut inluminati fiant. unde. nisi a morte, uitiis, reatu, subiectione, tenebris peccatorum? quae quoniam nulla in ea aetate per suam uitam propriam commiserunt, restat originale peccatum.

Haec ratiocinatio tunc erit fortior, cum ea quae promisi testimonia multa congessero. iam supra posuimus: non ueni uocare iustos, sed peccatores. item cum ad Zaccheum esset ingressus: hodie, inquit, salus domui huic facta est, quoniam et iste filius est Abrahae. uenit enim filius hominis quaerere et saluare quod perierat. hoc et de oue perdita et relictis nonaginta nouem quaesita et inuenta, hoc et de dragma quae perierat ex decem. unde oportebat, ut dicit, praedicari in no mine eius paenitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes incipientibus ab Hierusalem. Marcus etiam in fine euangelii sui dominum dixisse testatur: euntes in mundum uniuersum praedicate euangelium omni creaturae. qui crediderit et baptizatus fuerit, saluus erit; qui uero non crediderit, condemnabitur. quis autem nesciat credere esse infantibus baptizari, non credere autem non baptizari? ex Iohannis autem euangelio quamuis iam nonnulla posuerimus adtende etiam ista. Iohannes Baptista de illo: cccc agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi; et ipse de se ipso: qui de ouibus meis sunt uocem meam audiunt, et ego noni illas et secuntur me; et ego uitam aeternam

do illis et non peribunt in aeternum. quia ergo de ouibus eius non esse incipiunt paruuli nisi per baptismum, profecto, si hoc non accipiunt. peribunt; uitam enim aeternam, quam suis dabit ouibus, non habebunt. item alio loco: ego sum uia, ueritas et uita; nemo uenit ad patrem nisi per me.

Hanc doctrinam suscipientes apostoli uide quanta contestatione declarent. Petrus in prima epistola: benedictus est. inquit, deus, pater domini nostri Iesu Christi, secundum multitudinem misericordiae suae qui regenerauit nos in spem uitac aeternae per resurrectionem Iesu Christi, in hereditatem inmortalem et intaminatam, florentem, seruatam in caelis uobis, qui in ueritate dei conuersamini per fidem in salutem paratam palam fieri in tempore nouissimo. et paulo post: inueniamini, inquit, in laudem et honorem Iesu Christi, quem ignorabatis, in quem modo non uidentes creditis, quem cum uideritis exultabitis gaudio inenarrabili et honorato gaudio percipientes testamentum fidei, salutem animarum uestrarum. item alio loco: uos auteminquit, genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus in adoptione, ut uirtutes enuntietis eius qui uos de tenebris uoeauit incipiunt admirabile lumen suum.etiterum:Christusinquit, pro peccatis nostris passus est, iustus pro iniustis, ut nos adducat ad deum. item cum commemorasset in arca Noe octo homines saluos factos: sic et uos, inquit, simili forma baptisma saluos facit.fab hac ergo salute et lumine alieni sunt paruuli et in perditione ac tenebris remanebunt, nisi per adoptionem populo dei fuerint sociati tenentes Christum passum iustum pro iniustis, ut eos adducat ad deum.

Ex epistola etiam Iohannis haec mihi occurrerunt, quae huic quaestioni necessaria. uisa sunt. quodsi in lumine, inquit, ambulauerimus, sicut et ipse est in lumine. societatem habemus in inuicem et sanguis Iesu filii eius purgabit nos ab omni delicto. item alio loco: si testimonium, inquit, hominum accipimus, testimonium dei maius est, quia hoc est testimonium dei. qui crediderit in filium dei, habet testimonium in semet ipso. qui non crediderit deo, mendacem facit eum, quia non credidit in testimonium, quod testificatus est de filio suo. et hoc est testimonium, quia uitam aeternam dedit nobis deus, et haec uita in filio eius est. qui habet filium, habet uitam; qui non habet filium, non uitam habet. non solum igitur regnum caelorum, sed nec uitam paruuli habebunt, si filium non habebunt, quem nisi per baptismum eius habere non possunt. item alio loco: in hoc, inquit, manifestatus est filius dei, ut soluat opera diaboli. non ergo pertinebunt paruuli ad gratiam manifestationis filii dei, si non in eis soluet opera diaboli.

Iam nunc adtende in hanc rem Pauli apostoli testimonia tanto utique plura, quanto plures epistolas scripsit et quanto diligentius curauit commendare gratiam dei aduersus eos, qui operibus gloriabantur atque ignorantes dei iustitiam et suam iustitiam uolentes constituere iustitiae dei non erant subditi. in epistola ad Romanos: iustitia, inquit, dei in omnes qui credunt; non enim est distinctio. omnes enim peccauerunt et egent gloriam dei, iustificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem, quae est in Christo Iesu, quem proposuit deus propitiatorium per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiae eius propter propositum praecedentium peccatorum in dei patientia, ad ostendendam iustitiam ipsius in hoc tempore, ut sit iustus et iustificans eum, qui ex fide est Iesu. item alio loco: ei qui operatur,

inquit, merces non inputatur secundum gratiam, sed secundum debitum; ei uero qui non operatur. credit autem in eum qui iustificat impium, deputatur fides ad iustitiam. sicut et Dauid dicit beatitudinem hominis, cui deus accepto fert iustitiam sine operibus: \'beati quorum remissae sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata. beatus uir, cui non inputauit dominus peccatum\'. item paulo post: non est autem scriptum, inquit, propter illum tantum, quia deputatum est illi, sed et propter nos, quibus deputabitur credentibus in eum, qui excitauit Icsum Christum dominum nostrum a mortuis, qui traditus est propter delicta nostra et resurrexit propter iustifieationem nostram. et paulo post: si enim Christus, inquit, cum infirmi essemus adhuc, iuxta tempus pro impiis mortuus est. et alibi: scimus, inquit, quia lex spiritalis est; ego autem carnalis sum, uenundatus sub peccato. quod enim operor, ignoro; non enim quod uolo, hoc ago, sed quod odi, illudfaeio. si autem quod nolo, hoc facio, consentio legi, quoniam bona. nunc autem iam non ego operor illud, sed id quod in me habitat peccatum. scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. uelle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. non enim quod uolo facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago. si autem . quod nolo, ego hoc facio, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. inuenio ergo legem mihi uolenti facere bonum, quoniam mihi malum adiacet. condelector enim legidei seeundum interiorem hominem, uideo autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae et captiuantem me in lege peccati, quae est in membris meis. miser ego homo! quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. dicant qui possunt hominem nasci nisi in corpore mortis huius, ut possint etiam dicere non ei necessariam gratiam dei per Iesum Christum, qua liberetur de corpore mortis huius. item paulo post: quod enim inpossibile erat legis, in quo infirmabatur per carnem, deus filium suum misit in similitudine carnis peccati et de peccato damnauit peccatum in carne. dicant qui audent oportuisse nasci Christum in similitudine carnis peccati, nisi nos nati essemus in carne peccati.

Item ad Corinthios: tradidi enim uobis in primis, inquit, quod et accepi, quia Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas. item ad eosdem Corinthios in secunda: caritas enim Christi conpellit nos iudicantes hoc, quoniam unus pro omnibus mortuus est; ergo omnes mortui sunt et pro omnibus mortuus est, ut qui uiuunt iam non sibi uiuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est et resurrexit. itaque nos amodo neminem nouimus secundum carnem et, si noueramus secundum carnem Christum, sed nunc iam non nouimus. si qua igitur in Christo, noua creatura; uetera transierunt, ecce facta sunt noua. omnia autem ex deo, qui reconciliauit nos sibi per Christum et dedit nobis ministerium reconciliationis. quemadmodum? quia deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. non reputans illis delicta eorum et ponens in nobis uerbum reconciliationis. pro Christo ergo legatione fungimur tamquam deo exhortante per nos; obsecramus pro Christo reconciliari deo. eum qui non nouerat peccatum pro nobis peccatum fecit, ut nos simus iustitia dei in ipso. cooperantes autem et rogamus, ne in uacuum gratiam dei suscipiatis. dicit enim: tempore aceeptabili exaudiui te et in die salutis adiuui te. ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. ad hanc reconciliationem et salutem si non pertinent paruuli, quis eos quaerit ad baptismum Christi ? si autem pertinent, inter homines mortuos sunt, pro quibus ille

mortuus est, nec ab eo reconciliari et saluari possunt, nisi dimissa non reputet delicta eorum.

Item ad Galatas: gratia uobis et pax a deo patre et domino Iesu Christo, qui dedit semet ipsum pro peccatis nostris, ut eximeret nos de praesenti saeculo maligno. et alio loco: lex transgressionis gratia proposita est, donec uenirct semen cui promissum est, dispositum per angelos in manu mediatoris. mediator autem unius non est deus uero unus est. lex ergo aduersus promissa dei? absit! si enim data esset lex, quae posset uiuificare, omnino ex lege esset iustitia. sed conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.

Ad Ephesios etiam: et uos, cum essetis mortui delictis et peccatis uestris, in quibus aliquando ambulastis secundum saeculum mundi huius, secundum principem potestatis aeris, spiritus eius, qui nunc operatur in filiis diffidentiae, in quibus et nos omnes aliquando conuersati sumus in desideriis carnis nostrae, facientes uoluntatem carnis et affectionum, et eramus naturaliter filii irae sicut et ceteri; deus autem, qui diues est in misericordia, propter multam dilectionem, qua dilexit nos et, cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia sumus salui facti. et paulo post: gratia, inquit, salui facti estis per fidem et hoc non ex uobis, sed dei donum est, non ex operibus, ne forte quis extollatur. ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quae praeparauit deus, ut in illis ambulemus. et paulo post: qui eratis, inquit, illo tempore sine Christo, alienati a societate Israhel et peregrini testamentorum et promissionis, spem non habentes et sine deo in hoc mundo, nunc autem in Christo Iesu qui aliquando eratis longe facti estis prope in sanguine Christi. ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum et medium parietem maceriae soluens, inimicitias, in carne sua legem mandatorum decretis euacuansut duos conderet in se in unum nouum hominem faciens pacem et commutaret utrosque in uno corpore deo per crucem, interficiens inimicitias in semet ipso. et ueniens euangelizauit pacem uobis, qui eratis longe, et pacem his, qui prope, quia per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu adpatrem. item alibi: sicut est ueritas in Iesu, deponere uos secundum priorem conuersationem ueterem hominem, eum qui corrumpitur secundum concupiscentias deceptionis; renouamini autem spiritu mentis uestrae et induite noum hominem, eum qui secundum deum creatus est in iustitia et sanctitate ueritatis.et alibi: nolite contristare spiritum sanctum dei, in quo signati estis in diem redemptionis.

Ad Colosenses etiam ita loquitur: gratias agentes patri idoneos facienti nos in partem sortis sanctorum in lumine, qui eruit nos de potestate tenebrarum et transtulit in regnum filii caritatis suae, in quo habemus redemptionem in remissione peccatorum. et alio loco: et estisinquitin illo repleti, qui est caput omnis principatus et potestatis, in quo etiam circumcisi estis circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, in circumcisione Christi, consepulti ei in baptismo, in quo et conresurrexistis per fidem operationis dei, qui suscitauit illum a mortuis, et uos, cum essetis mortui delictis et praeputio carnis uestrae, uiuificauit cum illo, donans nobis omnia delicta, delens quod aduersus nos erat chirographum decretis,

quod erat contrarium nobis, tollens illud de medio et adfigens illud cruci, exuens se carnem principatus et potestates exemplauit fiducialiter triumphans eos in semet ipso.

Et ad Timotheum: humanus, inquit, sermo et omni acceptione dignus, quia Christus Iesus uenit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorum primus sum ego. sed ideo miserieordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet Christus Iesus omnem longanimitatem ad informationem eorum qui credituri sunt illi in uitam aeternam. item dicit: unus enim deus, unus et mediator dei et hominum, homo Christus Iesus, qui dedit semet ipsum redemptionem pro omnibus. in secunda etiam ad eundem: noli ergo, inquit, erubescere testimonium domini nostri neque me uinctum eius, sed conlabora euangelio secundum uirtutem dei saluos nos facientis et uocantis uocatione sua sancta non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum et gratiam, quae data est nobis in Christo Iesu ante saecula aeterna, manifestata autem nunc per aduentum domini nostri Iesu Christi, euacuantis quidem mortem, inluminantis autem uitam et incorruptionem per euangelium.

Ad Titum etiam: expectantes, inquit, illam beatam spem et manifestationem gloriae magni dei et saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semet ipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate et mundaret nos sibi populum abundantem, aemulatorem bonorum operum. et alio loco: cum autem benignitas et humanitas inluxit saluatoris dei nostri, non ex operibus iustitiae, quae nos fecimus, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis et renouationis spiritus sancti, quem ditissime effudit super nos per lesum Christum saluatorem nostrum, ut iustificati ipsius gratia heredes efficiamur secundum spem uitae aeternae.

Ad Ilebreos quoque epistula, quamquam nonnullis incerta sit, tamen, quoniam legi quosdam huic nostrae de baptismo paruulorum sententiae contraria sentientes etiam ipsam quibusdam opinionibus suis testem adhibere uoluisse magisque me mouet auctoritas ecclesiarum orientalium, quae hanc etiam in canonicis habent, quanta pro nobis testimonia contineat aduertendum est. in ipso eius exordio legitur: multis partibus et multis modis olim deus locutus est patribus in prophetis, postremo in his diebus locutus est nobis in filio, quem constituit heredem uniuersorum, per quem fecit et saecula. qui cum sit splendor gloriae et figura substantiae eius gerens quoque omnia uerbo uirtutis suae purgatione peccatorum a se facta sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. et post pauca: si enim qui per angelos dictus sermo factus est firmus et omnis praeuaricatio et inoboedientia iustam accepit mercedis retributionem, quo- . modo nos effugiemus tantam neglegentes salutem? et alio loco: propterea ergo pueri communicauerunt sanguini et carni et ipse propemodum eorum participauit, ut per mortem euacuaret eum qui potestatem habebat mortis, id est diabolum, et liberaret eos qui timore mortis per totam uitam rei erant seruitutis. et paulo post: unde debuit, inquit, secundum omnia fratribus similis esse, ut misericors fieret et fidelis princeps sacerdotum eorum, quae sunt ad deum propitiandum pro delictis populi. et alibi: teneamus, inquit, confessionem; non enim habemus sacerdotem, qui uon possit conpati infirmitatibus nostris; etenim expertus est omnia secundum similitudinem sine peccato. et alio loco: intransgressibile, inquit, habet sacerdotium. unde et saluos perficere potest eos

qui adueniunt per ipsum ad deum, semper uiuens ad interpellandum pro ipsis. talem enim decebat habere nos principem sacerdotum, iustum, sine malitia, incontaminatum, separatum a peccatoribus, altiorem a caelis factum, non habentem cotidianam necessitatem sicut principes sacerdotum primum pro suis peccatis sacrificium offerre, dehinc pro populo; hoc enim semel fecit offerens se. et alio loco: non enim in manu fabricata sancta introiit Christus, quae sunt similia uerorumsed in ipsum caelum, apparere ante faciem dei pro nobis, non ut saepius offerat semet ipsum, sicut princeps sacerdotum intrat in sancta in anno semel cum sanguine alieno. ceterum oportebat eum saepius pati a mundi constitutione, nunc autem semel in extremitate saeculorum ad remissionem peccatorum per sacrificium suum manifestatus est. et sicut constitutum est hominibus semel tantum mori et post hoc iudicium, sic etChristus semel oblatus est, ut multorum peccata portaret, secundo sine peccatis apparebit eis, qui eum sustinent ad salutem.

Apocalypsis etiam Iohannis has laudes Christo per- canticum nouum testatur offerri: dignus es accipere librum et aperire signacula eius, quoniam occisus es et redemisti nos deo in sanguine tuo de omni gente et lingua et populo et natione.

Item in Actibus apostolorum inceptorem uitae Petrus apostolus dixit esse dominum Iesum increpans ludaeis, quod occidissent eum, ita loquens: uos autem sanctum et iustum onerastis et negastis et postulastis hominem homicidam uiuere et donari uobis; nam inceptorem uitae occidistis. et alio loco: hic est lapis reprobatus a uobis aedificantibus, qui factus est in caput anguli. non est enim aliud nomen sub caelo datum hominibus, in quo oportet saluos fieri nos. et alibi: deus patrum (nostrorum) suscitauit lesum, quem uos interfecistis suspendentes in ligno. hunc deus principem et saluatorem exaltauit gloria sua, dare paenitentiam Israhel et remissionem peccatorum in illo. item alio loco: huic omnes prophetae testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere per manum illius omnem credentem in eum. item in eodem libro apostolus Paulus: notum ergo sit uobis, inquit, uiri fratres, quoniam per hunc uobis remissio peccatorum annuntiatur; ab omnibus quibus non potuistis in lege Moysi iustificari, in hoc omnis credens iustificatur.

Hoc tanto aggere testimoniorum cuius aduersus ueritatem dei elatio non prematur? et multa quidem alia repperiri possunt, sed et finiendi huius operis cura non neglegenter habenda est. de libris quoque ueteris testamenti multas contestationes diuinorum eloquiorum adhibere in hanc sententiam superuacaneum putaui, quando quidem illic quod occultatur sub uelamento uelut terrenarum promissionum, hoc in noui testamenti praedicatione reuelatur. et ipse dominus librorum ueterum utilitatem breuiter demonstrauit et definiuit dicens oportuisse inpleri, quae de illo scripta essent in Lege et Prophetis et Psalmis, et haec ipsa esse, \'quod oportebat Christum pati et resurgere a mortuis tertia die et praedicari in nomine eius paenitentiam et remissionem peccatorum per omnes gentes incipientibus ab Hierusalem\'. et Petrus dicit, quod paulo ante commemoraui, huic omnes prophetas testimonium perhibere \'remissionem peccatorum accipere per manum eius omnem credentem in eum\'.

Verum tamen commodius est, etiam ex ipso uctere testamento testimonia pauca depromere, quae uel ad supplementum ucl potius ad cumulum ualerc debebunt. ipse dominus per prophetam in psalmo loquens ait: sanctis qui in terra sunt eius mirificauit omnes uoluntates meas in illis, non \'merita eorum\',sed uoluntates meas. namillorum quid nisi quod sequitur? multiplicatae sunt infirmitates eorum, supra quod infirmi erant. ad hoc et lex subintrauit, ut abundaret delictum. sed quid adiungit? postea adcelerauerunt. multiplicatis infirmitatibus, hoc est abundante delicto, alacrius medicum quaesierunt, ut, ubi abundauit peccatum, superabundaret gratia. denique: non congregabo, inquit, conuenticula eorum de sanguinibus, quoniam multis sacrificiorum sanguinibus, cum prius in tabernaculum uel in templum congregarentur, conuincebantur potius peccatores quam mundabantur. \'non ergo iam\', inquit, \'de sanguinibus congregabo conuenticula eorum\'; unus enim sanguis pro multis datus est, quo ueraciter mundarentur. denique sequitur: nec memor ero nomina illorum per labia mea, tamquam mundatorum, tamquam innouatorum. nam nomina eorum erant prius \'filii carnis, filii saeculi, filii irae, filii diaboli, inmundi. peccatores, inpii\', postea uero \'filii dci'\', homini nouo nomen nouum cantanti canticum nouum per testamentum nouum. non sint ingrati homines gratiae dei, pusilli cum magnis, a minore usque ad maiorem. totius ecclesiae uox est: erraui sicut ouis perdita, omnium membrorum Christi uox est: omnes ut oues errauimus et ipse traditus est pro peccatis nostris. qui totus prophetiae locus apud Esaiam, quo per Philippum sibi exposito spado ille Candacis reginae in eum credidit, uide quotiens hoc ipsum commendet et tamquam superbis nescio quibus uel contentiosisidentidem inculcet. homo, inquit, in plaga et qui sciat ferre infirmitates, propter quod et auertit se facies eius, iniuriata est nec magni aestimata est. hic infirmitates nostras portat et pro nobis in doloribus est. et nos existimauimus illum in doloribus esse et in plaga et in poena. ipse autem uulneratusest propter peccata nostra r a et infirmatus est propter iniquitates nostras. eruditio pacis nostrae in eum, liuore eius sanati sumus. omnes ut oues errauimus et dominus tradidit illum pro peccatis nostris. et ipse, quoniam male tractatus est, non aperuit os; ut ouis ad immolandum ductus est et ut agnus ante eum, qui se tonderet, fuit sine uoce, sic non aperuit os suum. in humilitate sublatum est iudicium eius. generationem eius quis enarrabit? quoniam tolletur de terra uita eius. ab iniquitatibus populi mei ductus est ad mortem. dabo ergo malos propter sepulturam eius et diuites propter mortem eius, ob hoc quod iniquitatem non fecerit nec dolum ore suo. dominus uult purgare illum de plaga. si dederitis uos ob delicta uestra animam uestram, uidebitis semen longissimae uitae. et uult dominus auferre a doloribus animam eius, ostendere illi lucem et figurare per sensum, iustificare iustum bene seruientem pluribus, et peccata illorum \' ipse sustinebit. propterea ipse hereditabit conplures et fortium partietur spolia, propter quod tradita est ad mortem anima eius et inter iniquos aestimatus est et ipse peccata multorum sustinuit et propter iniquitates eorum traditus est. adtende etiam illud eiusdem prophetae, quod de se completum lectoris etiam functus officio in synagoga ips erecitauit: spiritus domini super me, propter quod unxit me euangelizare humilibus, misit me, ut refrigerent qui in pressura cordis sunt, praedicare captiuis remissionem et caecis uisum. omnes ergo agnoscamus nec ullus exceptus sit eorum, qui uolumus corpori eius haerere, per eum in ouile eius intrare, ad uitam et salutem, quam suis promisit, perpetuam pertinere, omnes, inquam, agnoscamus

eum, qui peccatum non fecit et peccata nostra pertulit corpore suo super lignum, ut a peccatis separati cum iustitia uiuamus, cuiuscucatricibus sanati sumus, infirmi cum essemus tamquam pecora errantia.

Quae cum ita sint, neminem umquam eorum, qui ad Christum accesserunt per baptismum, sana fides et sana doctrina putauit exceptum a gratia remissionis peccatorum nec esse posse alicui praeter regnum eius aeternam salutem. haec enim parata est reuelari in tempore nouissimo, hoc est in resurrectione mortuorum pertinentium non ad mortem aeternam, quae secunda mors appellatur, sed ad uitam aeternam, quam promisit non mendax deus sanctis et fidelibus suis, cuius uitae participes omnes non uiuificabuntur nisi in Christo, sicut in Adam omnes moriuntur. quemadmodum enim omnes omnino pertinentes ad generationem uoluntatis carnis non moriuntur nisi in Adam, in quo omnes peccauerunt, sic ex his omnes omnino pertinentes ad regenerationem uoluntatis spiritus non uiuificantur nisi in Christo, in quo omnes iustificantur, quia sicut per unum omnes ad condemnationem sic per unum omnes ad iustificationem. nec est ullus ulli medius locus, ut possit esse nisi cum diabolo, qui non est cum Christo. hinc et ipse dominus uolens auferre de cordibus male credentium istam nescio quam medietatem, quam conantur quidam paruulis non baptizatis tribuere, ut quasi merito innocentiae sint in uita aeterna. sed, quia non sunt baptizati, non sint cum Christo in regno eius, definitiuam protulit ad haec ora obstruenda sententiam, ubi ait: qui mecum non est, aduersum me est. constitue igitur quemlibet paruulum: si iam cum Christo est, ut quid baptizatur? si autem, quod habet ueritas, ideo baptizatur, ut sit cum Christo, profecto non baptizatus non est cum Christo et, quia non est cum Christo, aduersus Christum est; neque enim eius tam manifestam debemus aut possumus infirmare uel inmutare sententiam. unde igitur aduersus Christum, si non ex peccato? neque enim ex corpore et anima, quae utraque dei creatura est. porro si ex peccato, quod in illa aetate nisi originale et antiquum? una est quippe caro peccati, in qua omnes ad damnationem nascuntur, et una est caro in similitudine carnis peccati, per quam omnes a damnatione liberantur. nec ita dictum est omnes, uelut quicumque nascuntur in carne peccati, idem ipsi omnes mundari intellegantur per carnem similem carni peccati-non enim omnium est fides—sedomnespertinentes ad generationem conubii carnalis non nascuntur nisi in carne peccati et omnes pertinentes ad generationem conubii spiritalis non mundantur nisi per carnem similem carni peccati; hoc est: illi per Adam ad condemnationem, isti per Christum ad iustificationem. tamquam si dicamus uerbi gratia: \'una est obstetrix in hac ciuitate, quae omnes excipit, et unus est hic litterarum magister, qui omnes docet\', neque ibi possunt intellegi omnes, nisi qui nascuntur, neque hic omnes, nisi qui discunt; non tamen omnes qui nascuntur litteras discunt, sed cuiuis claret, quod et illic recte dictum est: \'omncs excipit, praeter cuius manus nemo nascitur\', et hic recte dictum est: \'omnes docet, praeter cuius magisterium nemo discit\'.

Consideratis autem omnibus diuinis testimoniis, quae commemoraui sine singillatim de unoquoque disputans siue aceruatim multa congestans, uel quaecumque similia non commemoraui, nihil inuenitur nisi, quod uniuersa ecclesia tenet, quae aduersus omnes profanas nouitates uigilare debet, omnem hominem separari a deo, nisi qui per mediatorem Chris-

tum reconciliatur deo, nec separari quemquam nisi peccatis intercludentibus posse, non ergo reconciliari nisi peccatorum remissione per unam gratiam misericordissimi saluatoris, per unam uictimam uerissimi sacerdotis ac sic omnes filios mulieris, quae serpenti credidit, ut libidine corrumperetur, non liberari a corpore mortis huius nisi per filium uirginis, quae angelo credidit, ut sine libidine fetaretur.

Bonum ergo coniugii non est feruor concupiscentiae, sed quidam licitus et honestus illo feruore utendi modus propagandae proli, non explendae libidini accommodatus. uoluntas ista, non uoluptas illa nuptialis est. quod igitur in membris corporis mortis huius inoboedienter mouetur totumque animum in se deieetum conatur adtrahere et neque cum mens noluerit exsurgit neque cum mens uoluerit conquiescit, hoc est malum peccati, cum quo nascitur omnis homo. eunt autem ab inlicitis corruptionibus refrenatur et ad sola generis humani supplementa ordinate propaganda permittitur, hoc est bonum coniugii, per quod ordinata societate nascitur homo. sed nemo renascitur in Christi corpore, nisi prius nascatur in peccati corpore. sicut autem bono male uti malum est, sic malo bene uti bonum est. duo igitur haec, bonum et malum, et alia duo, usus bonus et usus malus, sibimet adiuncta quattuor differentias faciunt. bene utitur bono continentiam dedicans deo, male utitur bono continentiam dedicans idolo; male utitur malo concupiscentiam relaxans adulterio, bene utitur malo concupiscentiam restringens conubio. sicut ergo melius est bene uti bono quam bene uti malo, cum sit utrumque bonum, ita qui dat uirginem suam bene facit et qui non dat nuptum melius facit. de qua quaestione multo uberius et multo sufficientius in duobus libris, uno De bono coniugali, altero de sancta uirginitate, quantum dominus dedit, pro mearum uirium exiguitate disserui. non itaque per nuptiarum bonum defendant concupiscentiae malum, qui carnem et sanguinem praeuaricatoris aduersus carnem et sanguinem redemptoris extollunt, non erigantur in superbia erroris alieni, de quorum paruuln aetate nobis dedit dominus humilitatis exemplum. solus sine peccato natus est, quem sine uirili complexu non concupiscentia carnis, sed oboedientia mentis uirgo concepit; sola nostro uulneri medicinam parere potuit, quae non ex peccati uulnere germen piae prolis emisit.

Iam nunc scrutemur diligentius, quantum adiuuat dominus, etiam ipsum euangelii capitulum ubi ait: nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non intrabit in regnum dei. qua isti sententia nisi mouerentur, omnino paruulos nec baptizandos esse censerent. sed quia non ait, inquiunt: \'nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non habebit salutem uel uitam aeternam\', tantummodo autem dixit: non intrabit in regnum dei, ad hoc paruuli baptizandi sunt, ut sint etiam cum Christo in regno dei, ubi non erunt, si baptizati non fuerint, quamuis et sine baptismo si paruuli moriantur salutem uitamque aeternam habituri sint, quoniam nullo peccati uinculo obstricti sunt. haec dicentes primo numquam explicant isti, qua iustitia nullum peccatum habens imago dei separetur a regno dei. deinde uideamus utrum dominus Iesus, unus et solus magister bonus, in hac ipsa euangelica lectione non significauerit et ostenderit non nisi per remissionem peccatorum fieri, ut ad regnum dei perueniant baptizati, quamuis recte intellegentibus; sufficere debuerit, quod dictum est: nisi quis natus fuerit denuo, non potest uidere regnum dei et: nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest introire in regnum dei. cur enim nascatur denuo nisi renouandus % unde

renouandus nisi a uetustate? qua uetustate, nisi in qua uetus homo noster simul confixus est cum illo, ut euacuetur corpus peccati ? aut unde imago dei non intrat in regnum dei nisi impedimento prohibente peccati ? uerum tamen, ut proposuimus, totam ipsam circumstantiam euangelicae lectionis ad rem de qua agitur pertinentem intente, quantum possumus, diligenterque* uideamus.

Erat autem homo, inquit, ex pharisaeis, Nicodemus nomine, princeps ludaeorum. hic uenit ad eum nocte et dixit ei: rabbi, scimus, quia a deo uenisti magister; nemo enim potest haec signa facere quae tu facis, nisi fuerit deus cum eo. respondit Iesus et dixit ei: amen, amen dico tibi, nisi quis natus fuerit denuo, non potest uidere regnum dei. dicit ad eum Nicodemus: quomodo potest homo nasci, cum senex sit? numquid potest in utero matris suae iterum introire et nasci? respondit Iesus: amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest introire in regnum dei. quod natum est de carne, caro est, et quod natum est ex spiritu, spiritus est. non mireris, quia dixi tibi: oportet uos nasci denuo. spiritus ubi uult spirat et uocem eius audis; sed non scis unde ueniat et quo uadat. sic est omnis, qui natus est ex spiritu. respondit Nicodemus et dixit ei: quomodo possunt haec fieri? respondit Iesus et dixit ei: tu es magister in Israhel et haec ignoras? amen, amen dico tibi, quia quod scimus loquimur et quod uidemus testificamur, et testimonium nostrum non accipitis. si terrena dixi uobis et non credidistis, quomodo, si dixero uobis caelestia, credetis? nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit, filius hominis, qui est in caelo. et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam aeternam. sic enim dilexit deus mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam aeternam. non enim misit deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. qui credit in eum, non iudicatur; qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti filii dei. hoc est autem iudicium, quia lux uenit in mundum et dilexerunt homines magis tenebras quam lucem; erant enim eorum mala opera. omnis enim qui male agit odit lucem et non uenit ad lucem, ut non arguantur opera eius; qui autem facit ueritatem, uenit ad lucem, ut manifestentur eius opera, quia in deo sunt facta. huc usque est ad rem, de qua quaerimus, pertinens totus sermo ille contextus; deinceps in aliud narrator abscedit.

Cum ergo Nicodemus quae dicebantur non intellegeret, quaesiuit a domino, quomodo possent ista fieri. uideamus quid dominus ad hoc respondeat. profecto enim si ad interrogata respondere dignabitur: \'quomodo possunt ista fieri?\', hoc dicturus est, quomodo possint fieri regeneratio spiritalis uenientes homines ex generatione carnali. notata itaque paululum eius inperitia, qui se ceteris de magisterio praeferebat, et omnium talium incredulitate reprehensa, quod testimonium non acciperent ueritatis, addidit etiam se illis terrena dixisse nec eos credidisse, quaerens uel ammirans, quomodo essent caelestia crediturі. sequitur tamen et respondet, quod alii credant, si illi non credunt, ad illud quod interrogatus est, quomodo possint ista fieri: nemo, inquit, ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit, filius hominis, qui est in caelo. \'sic\',inquit, \'fiet generatio spiritalis, ut sint caelestes homines ex terrenis, quod adipisci non poterunt, nisi membra mea efficiantur, ut ipse as-

cendat qui descendit, quia nemo ascendit nisi qui descendit\'. nisi ergo in unitatem Christi omnes mutandi leuandique concurrant, ut Christus, qui descendit, ipse ascendat, non aliud deputans corpus suum, id est ecclesiam suam, quam se ipsum — quia de Christo et ecclesia uerius intellegitur: erunt duo in carne una, de qua re ipse dixit: igitur iam non duo, sed una caro—, ascendere omnino non poterunt, quia nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit, filius hominis, qui est in caelo. quamuis enim in terra factus sit filius hominis, diuinitatem tamen suam, qua in caelo manens descendit ad terram, non indignam censuit nomine filii hominis, sicut carnem suam dignatus est nomine filii dei, ne quasi duo Christi accipiantur, unus deus et alter homo, sed unus atque idem deus et homo: deus, quia in principio erat uerbum et deus erat uerbum, homo, quia uerbum caro factum est et habitauit in nobis. ac per hoc per distantiam diuinitatis et infirmitatis filius dei manebat in caelo, filius hominis ambulabat in terra; per unitatem uero personae, qua utraque substantia unus Christus est, et filius dei ambulabat in terra et idem ipse filius hominis manebat in caelo. fit ergo credibiliorum fides ex incredibilioribus creditis. si enim diuina substantia longe distantior atque incomparabili diucrsitate sublimior potuit propter nos ita suscipere humanam substantiam, ut una persona fieret ac sic filius hominis, qui erat in terra per carnis infirmitatem, idem ipse esset in caelo per participatam carni diuinitatem, quanto credibilius alii homines sancti et fideles eius fiunt cum homine Christo unus Christus, ut omnibus per eius hanc gratiam societatemque ascendentibus ipse unus Christus ascendat in caelum, qui de caelo descendit ! sic et apostolus ait: sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra corporis, cum sint multa, unum est corpus, ita et Christus. non dixit: \'ita et Christi\', id est corpus Christi uel membra Christi, sed: ita et Christus, unum Christum appellans caput et corpus.

Magna haec et mira dignatio! quae quoniam fieri non potest nisi per remissionem peccatorum, sequitur et dicit: et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui crediderit in eum, non pereat, sed habeat uitam aeternam. quid tunc in deserto factum sit nouimus: serpentum morsibus multi moriebantur. tunc populus peccata sua confitens per Moysen deprecatus est dominum, ut hoc ab eis uirus auferret. ac sic Moyses ex praecepto domini exaltauit in deserto aeneum serpentem ammonuitque populum, ut illum exaltatum quisquis a serpente morderetur adtenderet; hoc facientes continuo sanabantur. quid est exaltatus serpens nisi mors Christi eo significandi modo, quo per efficientem id quod efficitur significatur? a serpente quippe mors ucnit, qui peccatum, quo mori mereretur, homini persuasit. dominus autem in carnem suam non peccatum transtulit tamquam uenenum serpentis, sed tamen transtulit mortem, ut esset in similitudine carnis peccati poena sine culpa, unde in carne peccati et culpa solueretur et poena. sicut ergo tunc qui conspiciebat exaltatum serpentem, et a ueneno sanabatur et a morte liberabatur, sic nunc qui conformatur similitudini mortis Christi per fidem baptismumque eius, et a peccato per iustificationem et a morte per resurrectionem liberatur. hoc est enim quod ait: u t omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam aeternam. quid igitur opus est, ut Christi morti per baptismum conformetur paruulus, si morsu serpentis non est omnino uenenatus ?

Deinde si-quod consequenter dicit-deus sic dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam aeternam. periturus erat paruulus nec habiturus uitam aeternam, si per sacramentum baptismi non crederet in unigenitum dei filium, dum interim sic uenit, ut non iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum, praesertim quia sequitur et dicit: qui credit in cum, non iudicatur; qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti filii dei. ubi ergo paruulos ponimus baptizatos nisi inter fideles, sicut uniuersae ubique ecclesiae clamat auctoritas? ergo inter eos qui crediderunt — hoc enim cis adquiritur per uirtutem sacramenti et offerentium responsionem - ac per hoc eos, qui baptizati non sunt, inter eos qui non crediderunt. porro si illi, qui baptizati sunt, non iudicantur.isti, quia carent baptismo, iudicantur. quod uero adiungit: hoc est au tem i udici umquia lux uenit in mu ndum et dilexerunt homines tenebras magis quam lucem, unde lux uenit in mundum um, nisi desuo dicit aduentu? sine cuius aduentus sacramento quomodo paruuli esse dicuntur in luce? aut quomodo non et hoc in dilectione tenebrarum habent, qui quemadmodum ipsi non credunt, sic nec baptizandos suos paruulos arbitrantur, quando eis mortem corporis timent? in deo autem facta dicit opera eius, qui uenit ad lucem, quia intellegit iustificationcm suam non ad sua merita, sed ad dei gratiam pertinere. deus est enim, inquit apostolus, qui operatur in nobis et uelle et operari pro bona uoluntate. hoc modo ergo fit omnium ex carnali generatione ad Christum uenientium regeneratio spiritalis. ipse hoc aperuit, ipse monstrauit, cum ab eo quaereretur quomodo possent ista fieri, nemini humanam argumentationem in hac causa liberamfecit.non alienentur parunli a gratia remissionis peccatorum; non aliter transitur ad Christum, nemo aliter potest deo reconciliari et ad deum uenire nisi per Christum.

Quid de ipsa forma sacramenti loquar? uellem aliquis istorum, qui contraria sapiunt, mihi baptizandum paruulum afferret. quid in illo agit exorcismus meus, si in familia diaboli non tenetur? ipse certe mihi fuerat responsurus pro eodem paruulo, quem gestaret, quia pro se ille respondere non posset. quomodo ergo dicturus erat eum renuntiare diabolo, cuius in eo nihil esset? quomodo conuerti ad deum, a quo non esset auersus? credere inter cetera in remissionem peccatorum, quae illi nulla tribueretur? ego quidem, si contra haec eum sentire existimarem, nec ad sacramenta cum paruulo intrare permitterem, ipse autem in hoc qua fronte ad homines, qua mente ad deum sc ferret ignoro nec uolo aliquid grauius dicere. falsam igitur uel fallacem tradi paruulis baptismatis formam, in qua sonare atque agi uideretur et tamen nulla fieret remissio peccatorum, uiderunt aliqui eorum nihil execrabilius ac detestabilius posse diei atque sentiri. proinde quod adtinet ad baptismum paruulorum, ut eis sit necessarius, redemptionem etiam ipsis opus esse concedunt, sicut cuiusdam eorum libello breuissimo continetur, qui tamen ibi remissionem alicuius peccati apertius exprimere noluit. sicut autem mihi ipse litteris intimasti, fatentur iam, ut dicis, etiam in paruulis per baptismum remissionem fieri peccatorum. nec mirum; non enim redemptio alio modo posset intellegi. non tamen originaliter, inquiunt, sed in uita iam propria, posteaquam nati sunt, peccatum habere coeperunt.

Quamobrem uides quantum iam distet inter eos, contra quos in hoc opere diu iam multumque disserui, quorum etiam unius legi librum ea continentem, quae ut potui refutaui.

inter istos ergo, ut dicere coeperam, qui omnino paruulos ab omni peccato, et originali et proprio, puros et liberos esse defendunt, et istos, qui eos iam natos propria putant contraxisse peccata, a quibus eos credunt per baptismum oportere purgari, quantum intersit uides. proinde isti posteriores intuendo scripturas et auctoritatem totius ecclesiae et formam ipsius sacramenti bene uiderunt per baptismum in paruulis peccatorum fieri remissionem, sed originale esse quicquid illud in eis est uel noluntdicere uel uidere non possunt. illi autem priores in ipsa natura humana, quae ab omnibus ut consideretur in promptu est, bene uiderttnt-quod facile fuit—actatem illam in sua iam uita propria nihil peccati potuisse contrahere, sed, ne peccatum originale fateantur, nullum esse omnino peccatum in paruulis dicunt. in his ergo, quae singula uera dicunt, prius inter se ipsi consentiant, et consequenter fiet, ut a nobis nulla ex parte dissentiant. nam si paruulis baptizatis remissionem fieri peccatorum concedant illi istis, paruulos autem, ut ipsa natura in tacitis infantibus clamat, suae uitae propriae nullum adhuc contraxisse peccatum concedant isti illis, concedant utrique nobis nullum nisi originale restare, quod per baptismum soluatur in paruulis.

An uero et hoc quaesituri de hoc disputaturi et tempus ad hoc inpensuri sumus, ut probemus atque doceamus, quomodo per propriam uoluntatem, sine qua nullum uitae propriae potest esse peccatum, nihil mali commiserint infantes, qui propter hoc uocantur ab omnibus innocentes? nonne tanta infirmitas animi et corporis, tanta rerum ignorantia, tam nulla omnino praecepti capacitas, nullus uel naturalis uel conscriptae legis sensus aut motus, nullus in alterutram partem rationis usus hoc multo tes tatore silentio quam sermo noster proclamat atque indicat? ualeat aliquid ad se ipsam persuadendam ipsa euidentia; nam nusquam sic non inucnio quod dicam, quam ubi res, de qua dicitur, manifestior est quam omne quod dicitur.

Vellem tamen quisquis hoc sapit diceret, quod peccatum uiderit uel putarit infantis recentis ab utero, cui redimendo fatetur iam baptismum necessarium, quid mali in hac propria sua uita per animum proprium corpusue commiserit. si forte quod plorat taedioque est maioribus, mirum si hoc iniquitati, non infelicitati potius deputandum est. an quod ab ipso fletu nulla sua ratione, nulla cuiusquam prohibitione conpcscitur? at hoc ignorantiae est, in qua profundissima iacet, qua etiam matrem, cum post exiguum tempus ualuerit, percutiet iratus et saepe ipsas eius mammas, quas, dum esurit, exigit. haec non modo feruntur, uerum etiam diliguntur in paruulis, et hoc quo affectu nisi carnali, quo etiam risus iocusque delectat, acutorum quoque hominum ipsa quasi absurditate conditus? qui si co modo sentiretur, ut dicitur, non iam illi tamquam faceti, sed tamquam fatui riderentur. ipsos quoque fatuos uidemus, quos uulgo moriones uocant, ad cordatorum delicias adhiberi et in mancipiorum aestimatione pretiosiores esse cordatis: tantum ualet carnalis affectus etiam minime fatuorum in delectatione alieni mali. nam cum homini iucunda sit aliena fatuitas, nec ipse tamen talis esse noluisset; et si suum paruulum filium, a quo garriente talia pater laetus expectat et prouocat, talem praesciret futurum esse cum creuerit, nullo modo dubitaret miserabilius lugendum esse quam mortuum. sed dum spes subest incrementorum et ingenii lumen accessurum creditur aetatis accessu, fit ut conuicia paruulorum etiam in parentes

non solum iniuriosa non sint, uerum etiam grata atque iucunda sint. quod quidem prudentium nemo probauerit, ut a dictis uelfactis huiusmodi non tantum nou prohibeantur, cum prohiberi iam possunt, uerum in haec etiam concitentur studio ridendi et uanitate maiorum. nam plerumque illa aetas iam patrem matremque agnoscens neutri eorum audet maledicere nisi ab altero eorum aut ab utroque uel permissa uel iussa. uerum haec eorum sunt paruulorum, qui iam in uerba prorumpunt et animi sui motus qualibuscumque linguae signis promptare iam possunt. illam potius recentium natorum profundissimam ignorantiam uideamus, ex qua ad istam non permansuram balbutientem fatuitatem tamquam ad scientiam locutionemque tendentes proficiendo uenerunt.

Illas, inquam, consideremus tenebras mentis utique rationalis, in quibus et deum prorsus ignorant, cuius sacramentis etiam cum baptizantur obsistunt; in has quaero unde et quando sumnicrsi sint. itane uero eas hic contraxerunt et in hac uita sua iam propria per nimiam neglegentiam obliti sunt deum, prudentes uero et religiosi uixerunt uel in uteris matrum? dicant ista qui ausi fuerint, audiant qui uoluerint, credant qui potuerint; ego autem puto, quod omnes, quorum mentem non obnubilat defendendae suae sententiae peruicacia, haec sentire non possunt. an nullum est ignorantiae malum et ideo nec purgandum? et quid agit illauox: delicta iuuentutis et ignorantiae meae ne memineris? etsi enim damnabiliora peccata sunt, quae ab scientibus committuntur, tamen, si ignorantiae peccata nulla essent, hoc non legeremus quod commemoraui: delicta iuuentutis meae et ignorantiae meae ne memineris. in illas igitur ignorantiae densissimas tenebras, ubi anima infantis recentis ab utero, utique anima hominis, utique anima. rationalis, non solum indocta, uerum etiam indocilis iacet, quare aut quando aut unde contrusa est ? si naturae est hominis sic incipere et non iam uitiosa est ista natura, cur non talis creatus est Adam? cur ille eapax praecepti et ualens uxori et omnibus animalibus nomina inponere? nam et de illa dixit: haec uocabitur mulieret: quodcumque uocauit Adam animam uiuam, hoc est nomen eius. iste autem nesciens ubi sit, quid sit, a quo creatus, ex quibus genitus sit, iam reus delicti, nondum capax praecepti, tam profunda ignorantiae caligine inuolutus et pressus, ut neque tamquam de somno excitari possit, ut haec saltem demonstrata cognoscat, sed expectetur tempus, quo hanc nescio quam uelut ebrietatem non per unam noctem, sicut quaelibet grauissima solet, sed per aliquot menses atque annos paulatim digerat — quod donec fiat, tam multa, quae in maioribus punimus, toleramus in paruulis, ut numerari omnino non possint — hoc tam magnum ignorantiae atque infirmitatis malum si in hac uita iam nati paruuli contraxerunt, ubi, quando, quomodo magna aliqua impietate commissa repente tantis tenebris inuoluti sunt?

Dicet aliquis: \'si haec naturae purae non sunt, sed uitiosae primordia, quia talis non est creatus Adam, cur Christus longe excellentior et certe sine ullo peccato natus ex uirgine in hac tamen infirmitate atque aetate procreatus apparuit?\' huic propositioni respondemus Adam propterea non talem creatum, quia nullius parentis praecedente peccato non est creatus in carne peccati, nos ideo tales, quia illius praecedente peccato nati sumus in carne peccati. Christus ideo talis, quia, ut de peccato condemnaret peccatum, natus est in similitudine carnis peccati. non enim hoc agitur de Adam, quod pertinet ad corporis

quantitatem, quia non paruulus factus est, sed perfecta mole membrorum — potest enim dici etiam pecora sic creata, nec tamen eorum peccato factum esse, ut ex eis pulli paruuli nascerentur, quod quale sit nunc non quaerimus — sed agitur de illius mentis quadam ualentia usuque rationis, quo praeceptum dei legemque mandati et docilis Adam caperet et facile posset custodire, si uellet. nunc autem homo sic nascitur, ut hoc omnino non possit propter horrendam ignorantiam atque infirmitatem non carnis, sed mentis, cum omnes fateamur in paruulo non alterius, sed eiusdem substantiae, cuius in primo homine fuit, hoc est rationalem animam degere. quamquam etiam ipsa tanta carnis infirmitas nescio quid, quantum arbitror, poenale demonstrat. mouet enim, si illi primi homines non peccassent, utrum tales essent filios habituri, qui nec lingua nec manibus nec pedibus uterentur. nam propter uteri capacitatem fortasse necesse fuerit paruulos nasci, quamuis, cum exigua sit pars corporis costa, non tamen propter hoc deus paruulam uiro coniugem fecit, quam aedificauit in mulierem. unde et eius filios poterat omnipotentia creatoris mox editos grandes protinus facere.

Sed, ut hoc omittam, poterat certe, quod multis etiam pecoribus praestitit, quorum pulli. quamuis sint paruuli neque accedentibus corporis incrementis etiam mente proficiant, quoniam rationalem animam non habent, tamen etiam minutissimi et currunt et matres agnoscunt nec sugendis uberibus cura et ope admouentur aliena, sed ea ipsi in materni corporis loco abdito posita mirabili facilitate nouerunt. contra homini nato nec ad incessum pedes idonei nec manus saltem ad scalpendum habiles et, nisi opere nutrientis inmotis labris papilla uberis ingeratur, nec ubi sint sentiunt et iuxta se iaccntibus mammis magis possint esurientes flere quam sugere. proinde infirmitati mentis congruit haec omnino infirmitas corporis. nec fuisset caro Christi in similitudine carnis peccati, nisi caro esset ista peccati, cuius pondere rationalis anima sic grauatur, siue et ipsa ex parentibus tracta sit siue ibidem creata siue desuper inspirata, quod nunc quaerere differo.

In paruulis certe gratia dei per baptismum eius, qui ucnit in similitudine carnis peccati, id agitur, ut euacuetur caro peccati. euacuatur autem, non ut in ipsa uiuente carne concupiscentia conspersa et innata repente absumatur et non sit, sed ne obsit mortuo, quae inerat nato. nam si post baptismum uixerit atque ad aetatem capacem praecepti peruenire potuerit, ibi habet cum qua pugnet eamque adiuuante deo superet, si non in uacuum gratiam eius suscepit, si reprobus esse noluerit. nam nec grandibus hoc praestatur in baptismo, nisi forte miraculo ineffabili omnipotentissimi creatoris, ut lex peccati, quae inest in membris repugnans legi mentis, penitus extinguatur et non sit, sed ut quicquid mali ab homine factum, dictum, cogitatum est, cum eidem concupiscentiae subiecta mente seruiret, totum aboleatur ac uelut factum non fuerit habeatur, ipsa uero soluto reatus uinculo, quo per illam diabolus animam retinebat, et interclusione destructa, qua hominem a suo creatore separabat, maneat in certamine, quo corpus nostrum castigamus et seruituti subicimus, uelad usus licitos et necessarios relaxanda uel continentia cohibenda. sed quoniam diuino spiritu, qui multo melius quam nos omnia generis humani nouit, uel praeterita uel praesentia uel futura, talis uita humana praecognita atque praedicta est, ut non iustificetur in conspectu dei omnis uiuens, fit ut per ignorantiam ucl infirmitatem non exertis aducrsus

cam totis uiribus uoluntatis eidem ad inlicita etiam nonnulla cedamus, tanto magis et crebrius quanto deteriores, tanto minus et rarius quanto meliores sumus. sed quoniam de hac quaestione, in qua quaeritur, utrum possit ucl utrum sit, fuerit futurusuc sit homo sine peccato in hac uita excepto illo qui dixit: ecce uenit princeps mundi et in me nihil inueniet, aliquanto diligentius disserendum est, iste sit huius uoluminis modus, ut illud ab alio quaeramus exordio.

# Liber Secvndvs

De baptismo paruulorum, Marcelline carissime, quod non solum eis ad regnum dei, ucrum etiam ad salutem uitamque aeternam adipiscendam detur, quam sine dei regno et sine Christi saluatoris societate, in quam nos suo sanguine redemit, habere nullus 6 potest, priore libro satis, ut arbitror, disputauimus. in hoc autem uiuatne aliquis in hoc saeculo uel uixerit uicturusue sit sine ullo omnino peccato excepto uno mediatore dei et hominum homine Christo lesu, qui dedit semet ipsum redemptionem pro omnibus, quanta ipse donat diligentia uel facultate disserendum enodandumque suscepi. cui disputationi si se identidem aliqua necessitate uel oportunitate inseruerit quaestio de peccato uel baptismo paruulorum, mirandum non erit nec defugiendum, ut eis locis ad omnia, quae responsionem nostram flagitant, sicut ualemus respondeamus.

Huius autem quaestionis solutio de hominis uita sine ulla subreptione uel praeoccupatione peccati propter cotidianas etiam nostras orationes maxime necessaria est. sunt enim quidam tantum praesumentes de libero humanae uoluntatis arbitrio, ut ad non peccandum nec adiuuandos nos diuinitus opinentur semel ipsi naturae nostrae concesso liberae uoluntatis arbitrio. unde fit consequens, ut nec orare debeamus, ne intremus in temptationem, hoc est ne temptatione uincamur, uel cum fallit et praeoccupat nescientes uel cum premit atque urguet infirmos. quam sit autem noxium et saluti nostrae, quae in Christo est, perniciosum atque contrarium ipsique religioni, qua inbuti sumus, et pietati, qua deum colimus, quam uehementer aduersum, ut pro tali accipiendo beneficio dominum non rogemus atque in ipsa oratione dominica: ne nos inferas in temptationem frustra positum existimemus, uerbis explicare non possumus.

Acute autem sibi uidentur dicere. quasi nostrum hoc ullus ignoret, quod \'si nolumus, non peccamus, nec praeciperet deus homini, quod esset humanae inpossibile uoluntati\'. sed hoc minus uident, quod ad nonnulla superanda, uel quae male cupiuntur uel quae male metuuntur, magnis aliquando et totis uiribus opus est uoluntatis, quas nos non perfecte in omnibus adhibituros praeuidit, qui per prophetam ueridice dici uoluit: non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. tales itaque nos futuros dominus praesciens quaedam salubria remedia contra reatum et uincula peccatorum etiam post baptismum dare ac ualere dignatus est, opera scilicet misericordiae, cum ait: dimittite et dimittetur uobis; date et dabitur uobis. quis enim cum aliqua spe adipiscendae salutis aeternae de hac uita emi-

graret manente illa sententia, quod quicumque totam legem seruauerit, offendat autem in uno, factus est omnium reus, nisi post paululum sequeretur: sic loquimini et sic facite tamquam per legem libertatis incipientes iudicari. iudicium enim sine misericordia illi, qui non facit misericordiam; supercxultat autem misericordia iudicio?

Concupiscentia igitur tamquam lex peccati manens in membris corporis mortis huius cum paruulis nascitur, in paruulis baptizatis a reatu soluitur, ad agonem relinquitur, ante agonem mortuos nulla damnatione persequitur; paruulos non baptizatos reos innectit et tamquam irae filios, etiamsi paruuli moriantur, ad condemnationem trahit. in grandibus autem baptizatis, in quibus iam ratione utentibus quicquid eidem concupiscentiae mens ad peccandum consensit, propriae uoluntatis est; deletis peccatis omnibus, soluto etiam reatu, quo uinctos originaliter detinebat, ad agonem interim manet non sibi ad inlicita consentientibus nihil omnino nocitura, donec absorbeatur mors in uictoriam et pace perfecta nihil quod uincatur existat. consentientes autem sibi ad inlicita reos tenet et, nisi per medicinam paenitentiae et opera misericordiae per caelestem sacerdotem pro nobis interpellantem sanentur, ad secundam mortem damnationemque perducit. propter hoc et dominus orare nos docens inter cetera monuit, ut dicamus: dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. ne nos inferas in temptationem, sed libera nosa malo. manet enim malum in carne nostra non natura, in qua diuinitus creatus est homo, sed uitio, quo uoluntate prolapsus est, ubi amissis uiribus non ea qua uulneratus est uoluntatis facilitate sanatur. de hoc malo dicit apostolus: scio, quia non habitat in carne mea bonum. cui malo nos non oboedire praecepit, cum dicit: non ergo regnet peccatum in uestro mortali corpore ad oboediendum desideriis eius. si ergo his desideriis concupiscentiae carnis inlicita uoluntatis inclinatione consensimus, ad hoc sanandum dicimus: dimitte nobis debita nostra, adhibentes remedium ex opere misericordiae in eo quod addimus: sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. ut autem non ei consentiamus, deprecamur adiutorium dicentes: et ne nos inferas in temptationem —uel, sicut nonnulli codices habent: ne nos inducas in temptationem—,non quod ipse deus tali temptatione aliquem temptct-nam deus intemptator malorum est, ipse autem neminem tcmptat-scd ut, si forte temptari coeperimus a concupiscentia nostra, adiutorio eius non deseramur, ut in eo possimus uincere, ne abstrahamur inlecti. deinde addimus quod perficietur in fine, cum absorbebitur mortale a uita: sed libera nos a malo. tunc enim nulla erit talis concupiscentia, cum qua certare et cui non consentire iubeamur. sic ergo totum hoc in tribus beneficiis positum breuiter peti potest: \'ignosce nobis ea, in quibus sumus abstracti a concupiscentia, adiuua, ne abstrahamur a concupiscentia. aufer a nobis concupiscentiam\'.

Ad peccandum namque non adiuuamur a deo; iusta autem agere uel iustitiae praeceptum omni ex parte implere non possumus, nisi adiuuemur a deo. sicut enim corporis oculus non adiuuatur a luce, ut ab eadem luce clausus auersusue discedat, ut autem uideat adiuuatur ab ea neque hoc omnino, nisi illa adiuuerit, potest, ita deus, qui lux est hominis interioris, adiuuat nostrae mentis obtutum, ut non secundum nostram, sed secundum eius iustitiam boni aliquid operemur. si autem ab illo auertimur, nostrum est et tunc secundum carnem sapimus, tunc concupiscentiae carnis ad inlicita consentimus. conuersos ergo deus adiu-

uat, auersos deserit. sed etiam ut conuertamur, ipse adiuuat, quod certe oculis corporis lux ista non praestat. cum ergo nobis iubet dicens: co.nuertimini ad me, et conuertar ad uos nosque illi dicimus: conuerte nos, deus sanitatium nostrarum, et: deus uirtutum, conuerte nos, quid aliud dicimus quam: da quod iubes? cum iubet dicendo: intellegite ergo, qui insipientes estis in populo, nosque illi dicimus: da mihi mihi intellectum, ut discam mandata tua, quid aliud dicimus quam: da quod iubes? cum iubet dicendo: post concupiscentias tuas non eas nosque dicimus: scimus quoniam nemo esse potest continens, nisi deus det, quid aliud dicimus quam: da quod iubes? cum iubet dicendo: facite iustitiam itemque dicit: beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur, a quo debemus petere cibum potumque iustitiae nisi ab illo, qui esurientibus eam et sitientibus promittit eius saturitatem?

Repellamus itaque ab auribus et mentibus nostris eos, qui dicunt accepto semel liberae uoluntatis arbitrio nec orare nos debere, ut deus nos adiuuet, ne peccemus. talibus enim tenebris nec pharisaeus ille caecabatur, qui quamuis in hoc erraret, quod sibi addendum ad iustitiam nihil putabat seque arbitrabatur eius plenitudine saturatum, deo tamen gratias agebat, quod non esset sicut ceteri homines, iniusti, raptores, adulteri, sicut ille publicanus, quod bis in sabbato ieiunaret, quod omnium quae possidebat decimas daret. nihil sibi addi ad iustitiam iam petebat, sed tamen ex his quae habebat gratias deo agendo ab illo se accepisse omnia fatebatur. et tamen inprobatus est, et quia ueluti saturatus nihilde alimentis iustitiae iam rogabat accipere et quod eam publicano esurienti ac sitienti se uelut insultans praeferre gestiebat. quid ergo illis fiet, qui, etsi fateantur se non habere uel non plenam habere iustitiam, tamen a se ipsis habendam, non a suo creatore, ubi horreum eius et fons eius est, deprecandam esse praesumunt? nec ideo tamen solis de hac re uotis agendum est, ut non subinferatur ad bene uiuendum etiam nostrae efficacia uoluntatis. adiutorenim noster deus dicitur nec adiuuari potest, nisi qui aliquid etiam sponte conatur, quia non sicut in lapidibus insensatis aut sicut in cis, in quorum natura rationem uoluntatemque non condidit, salutem nostram deus operatur in nobis. cur autem illum adiuuet, illum non adiuuet, illum tantum, illum autem tantum, istum illo, illum isto modo, penes ipsum est et aequitatis tam secretae ratio et excellentia potestatis.

Nam qui dicunt esse posse in hac uita hominem sine peccato, non est eis continuo incauta temeritate obsistendum. si enim esse posse negauerimus, et hominis libero arbitrio, qui hoc uolendo appetit, et dei uirtuti uel misericordiae, qui hoc adiuuando efficit, derogabimus. sed alia quaestio est, utrum esse possit, alia utrum sit; alia, sinon est, cum possit esse, cur non sit; alia, utrum qui omnino numquam ullum peccatum habuerit, non solum quisquam sit, uerum etiam poterit aliquando esse uel possit. in hac quadripertita propositione quaestionum si a me quaeratur, utrum homo sine peccato possit esse in hac uita, confitebor posse per dei gratiam et liberum eius arbitrium, ipsum quoque liberum arbitrium ad dei gratiam, hoc est ad dei dona, pertincre non ambigens, nec tantum ut sit, uerum etiam ut bonum sit, id est ad facienda mandata domini conuertatur atque ita dei gratia non solum ostendat quid faciendum sit, sed adiuuet etiam, ut possit fieri quod ostenderit. quid enim habemus quod non accepimus? unde et Hieremias dicit: scio, domine, quia non est in homine uia eius nec

uiri est, ut ambulet et dirigat gressus suos. hinc et in Psalmis cum quidam dixisset deo: tu praecepisti mandata tua custodiri nimis, continuo non de se praesumpsit, sed optauit, ut faceret: utinam, inquit, dirigantur uiae meae ad custodiendas iustificationes tuas! tuncnon confundar, dum inspicio in omnia mandata tua. quis autem optat, quod in potestate sic habet, ut ad faciendum nullo indigeat adiumento? a quo autem id optet, quia non a fortuna uel a fato uel a quolibet alio praeter deum, in consequentibus satis ostendens: itinera, inquit, mea dirige secundum uerbum tuum, et ne dominetur mihi omnis iniquitas. ab huius execrandae dominae seruitute liberantur, quibus dominus Iesus eum recipientibus dedit potestatem filios dei fieri. ab ista horrenda dominatione liberandi fuerant, quibus dicit: si uos filius liberauerit, tunc uere liberi eritis. his atque huiusmodi aliis innumerabilibus testimoniis dubitare non possum nec deum aliquid inpossibile homini praecepisse nec deo ad opitulandum et adiuuandum, quo fiat quod iubet, inpossibile aliquid esse. ac per hoc potest homo, si uelit, esse sine peccato adiutus a deo.

Si autem, quod secundo loco posueram, quaeratur utrum sit, esse non credo. magis enim scripturae credo dicenti: ne intres in iudicium cum seruo tuo, quoniam non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. et ideo misericordia dei opus est, quae superexultat iudicio, quae illi non erit, qui non facit misericordiam. et quod propheta, cum diceret: dixi: pronuntiabo aduersus me delictum meum domino, et t u dimisisti impietatem cordis mei, continuo subiunxit: pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno, non ergo omnis peccator, sed omnis sanctus; uox enim sanctorum est: si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus et ueritas in nobis non est. unde in eiusdem apostoli Apocalypsi illa centum quadraginta et quattuor milia sanctorum, qui etiani cum mulieribus se non coinquinauerunt - uirgines enim permanserunt non est inuentuminore eorum mendacium, quiainreprehensibiles sunt, profecto ideo sunt inreprehensibiles, quia se ipsos ueraciterreprehenderunt; et ideo non est inuentum in ore eorum mendacium, quia, si dicerent se peccatum non habere, se ipsos deciperent et ueritas in eis non esset et utique mendacium esset, ubi ueritas non esset, quoniam iustus, cum in sermonis exordio accusator sui est, non utique mentitur.

Ac per hoc eo, quod scriptum est: qui natus est ex deo, non peccat et non potest peccare, quia semen eius in ipso manet, etsi quid aliud eo modo dictum est, multum falluntur minus considerando scripturas. non enim aduertunt eo quosque fieri filios dei, quo esse incipiunt innouitate spiritus et renouari in interiore homine secundum imaginem eius, qui creauit eos. non enim ex qua hora quisque baptizatur, omnis uetus infirmitas eius absumitur; sed renouatio incipit a remissione omnium peccatorum et in quantum quisque spiritalia sapit, qui iam sapit, cetera uero in spe facta sunt, donec etiam in re fiant, usque ad ipsius corporis renouationem in meliorem statum inmortalitatis et incorruptionis, qua induemur in resurrectione mortuorum. nam et ipsam dominus regenerationem uocat, non utique talem, qualis fit per baptismum, sed in qua etiam corpore perficietur quod nunc spiritu incoatur: in regeneratione, inquit, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis et uos super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israhel. nam in baptismo quamuis tota et plena fiat remissio peccatorum, tamen, si continuo tota et plena etiam hominis in

aeternam nouitatem mutatio fieret—non dico et in corpore, quod certe manifestum est adhuc in ueterem corruptionem atque in mortem tendere in fine postea renouandum, quando uere tota nouitas erit, sed excepto corpore si in ipso animo, qui est homo interior, perfecta in baptismo nouitas fieret -, non diceret apostolus: etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. profecto enim qui de die in diem adhuc renouatur, nondum totus est renouatus; et in quantum nondum est renouatus, in tantum adhuc in uetustate est. proinde ex hoc, quod adhuc in uetustate sunt, quamuis iam baptizati, ex hoc etiam adhuc sunt filii saeculi; ex hoc autem, quod in nouitate sunt, hoc est ex plena et perfecta remissione peccatorum, et quantumcumque illud est quod spiritaliter sapiunt eique congruos mores agunt, filii dei sunt. intrinsecus enim exuimus ueterem hominem et induimus nouum, quoniam ibi deponimus mendacium et loquimur ueritatem, et cetera, quibus apostolus explicat quid sit exui ueterem hominem et indui nouo, qui secundum deum creatus est in iustitia et sanctitate ueritatis. et hoe ut faciant, iam baptizatos fidelesque adhortatur; quod adhuc monendi non essent, si hoc in baotismo iam perfecte factum esset. et tamen factum est, sicut et salui facti sumus; saluos enim nos fecit per lauacrum regenerationis. sed alio loco dicit quemadmodum hoc factum sit: non solum, inquit, sed etiam nos ipsi primitias habentes spiritus et ipsi in nobismet ipsis ingemescimus adoptionem expectantes, redemptionem corporis nostri. spe enim salui facti sumus; spes autem, quae uidetur, non est spes; quod enim uidet quis, quid et sperat? si autem quod non uidemus speramus, per patientiam expectamus.

Adoptio ergo plena filiorum in redemptione fiet etiam corporis nostri. primitias itaque spiritus nunc habemus, unde iam filii dei re ipsa facti sumus; in ceteris uero spe sicut salui, sicut innouati ita et filii dei, re autem ipsa quia nondum salui, ideo nondum plene innouati, nondum etiam filii dei, sed filii saeculi. proficimus ergo in renouationem iustamque uitam per quod filii dei sumus et per hoc peccare omnino non possumus, donec totum in hoc transmutetur, etiam illud, quo adhuc filii saeculi sumus; per hoc enim et peccare adhuc possumus. ita fit ut et qui natus est ex deo non peccet et, si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipiamus et ueritas non sit in nobis. consumetur ergo, quod filii carnis et saeculi sumus, et perficietur quod filii dei et spiritu renati sumus. unde idem Iohannes: dilectissimi, inquit, filii dei sumus, et nondum apparuit quod erimus. quid est hoc \'sumus\' et \'erimus\', nisi quia sumus in spe, erimus in re? nam sequitur et dicit: scimus, quia, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus cum sicuti est. nunc ergo et similes ei esse iam coepimus primitias habentes spiritus et adhuc dissimiles sumus per reliquias uetustatis. proinde in quantum similes, in tantum regenerante spiritu filii dei, in quantum autem dissimiles, in tantum filii carnis et saeculi, illinc ergo peccare non possumus; hinc uero, si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, donec totum transeat in adoptionem et non sit peccator et quaeras locum eius et non inuenias.

Frustra itaque nonnulli etiam illud argumentantur, ut dicant: si peccator genuit peccatorem, ut paruulo eius reatus originalis peccati in baptismi acceptione soluatur, etiam iustum gignere debuit. quasi ex hoc quisque carnaliter gignat, quod iustus est, et non ex hoc potius, quod in membris eius concupiscentialiter mouetur et ad usum propagandi lex pec-

cati mentis lege conuertitur. ex hoc ergo gignit, quod adhuc uetustum trahit inter filios saeculi, non ex hoc, quod in nouitatem promouit inter filios dei; filii enim saeculi huius generant et generantur. inde et quod nascitur tale est, quia quod nascitur de carne, caro est. iusti autem non sunt nisi filii dei. in quantum autem sunt filii dei, carne non gignunt, quia spiritu et ipsi, non carne nati sunt. sed ex hoc carne gignunt, quicumque eorum gignunt, ex quo nondum in nouitatem perfectam totas uetustatis reliquias commutarunt. unde quisquis filius de hac parte nascitur uetusta et infirma, necesse est ut etiam ipse uetustus sit et infirmus; idcirco oportet ut etiam ipse in aliam generationem per remissionem peccati spiritu renouetur. quod si in eo non fit, nihil ei proderit pater iustus; spiritu enim iustus est, quo eum non genuit. si autem fit, nihil ei oberit etiam pater iniustus; iste enim gratia spiritali in spem nouitatis aeternae transitum fecit, ille autem mente carnali totus in uetustate permansit.

Non igitur contrarium testimonium est illud, quo dictum est: qui natusest ex deo, non peccat, ei testimonio, quoiam natis ex deo dicitur: si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus et ueritas in nobis non est. quamdiu enim homo quamuis totus in spe iam et iam in re exparte regeneratione spiritali renouatus adhuc tamen portat corpus, quod corrumpitur et adgrauat animam, quid quo pertineat et quid unde dicatur, etiam in uno homine distinguendum est. nam, ut ego arbitror, non facile cuiquam scriptura dei tam magnum iustitiae perhibet testimonium quam tribus famulis eius, Noe, Danihel et Iob, quos Hiezechiel propheta dicit ab inminente quadam iracundia dei solos posse liberari, in tribus utique illis uiris tria quaedam hominum liberanda genera praefigurans: in Noe, quantum arbitror, iustos plebium praepositos propter areae tamquam ecclesiae gubernationem, in Danihele iustos continentes?, in Iob iustos coniugatos et si quis est forte alius intellectus, de quo nunc non est necesse disquirere. uerum tamen quanta isti iustitia praeeminuerint, et hoc prophetico et aliis diuinis testimoniis satis apparet. nec ideo quisquam sobrius dixerit ebrietatem non esse peccatum, quae tamen subrepsit tanto uiro; nam Noe, sicut legimus, fuit aliquando ebrius, quamuis absit, ut fuerit ebriosus.

Danihel uero post orationem, quam fudit deo, de se ipse dicit: cum orarem et confiterer peccata mea et peccata populi mei domino deo meo. propterea, nisi fallor, per supra memoratum Hiezechielem cuidam superbissimo dicitur: numquid tu sapientior quam Danihel? neque hic dici potest, quod quidam contra orationem dominicam argumentantur, quia etsi orabant eam, inquiunt, sancti et perfecti iam apostoli nullum omnino habentes peccatum, non tamen pro se ipsis, sed pro inperfectis et adhuc peccatoribus dicebant: dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris, ut per hoc, inquiunt, quod dicerent \'nostra\', in uno esse corpore demonstrarent et illos adhuc habentes peccata et se ipsos, qui iam carebant omni ex parte peccato. in Danihele certe hoc non potest dici, qui, ut credo, tamquam propheta praeuidens hanc aliquando praesumptionem futuram, cum in oratione saepe dixisset \'peccauimus\', non ita nobis exposuit, cur hoc dixerit, ut ab illo audiremus: \'cum orarem et confiterer peccata populi mei domino deo meo\', nec adhuc distinctione confusa, ut esset incertum propter unius corporis societatem. si diceret: \'cum peccata nostra confiterer domino deo meo\', sed omnino 2J tam distincte, tam quam de se ipsa dis-

tinetione satagens eamque maxime uehementerque commendans: peccata, inquit, mea et peccata populi mei. quis huic euidentiae contradicit, nisi quem plus delectat defensare quod sentit quam quid sentiendum sit inuenire?

lob autem post tam magnum de illo iustitiae testimonium dei quid dicat ipse uideamus. in ueritate, inquit, scio, quia ita est. quemadmodum enim iustus erit ante dominum? si enim uelit contendere cum eo, non poterit oboedire ci. et paulo post: quis, inquit, iudicio eius aduersabitur? quodsi fuero iustus, os meum impie loquetur. iterum paulo post: scio, inquit, quia inpunitum me non dimittit. quia sum impius, quare non sum mortuus? quodsi purificatus niue et mundatus fuero mundis manibus, sufficienter in sordibus me tinxisti. item in alio suo sermone: quia conscripsisti, inquit, aduersus me mala et induisti me iuuentutis meae peccata et posuisti pedem meum in prohibitione, seruasti omnia opera mea et in radices pedum meorum inspexisti, qui ueterescunt sicut uter uel sicut ucstimcntum a tinea comestum. homo enim natus ex muliere parui est temporis et plenus iracundia et, sicut flos cum flor uit et decidit, discessit, sicut umbra non manet. nonne et huius curam fecisti uenire in iudicium tuum? quis enim erit mundus a sordibus? nemo, nec si unius diei fuerit uita eius. et paulo post: dinumerasti, inquit, necessitudines meas et nihil te latuit de peccatis meis; signasti peccata mea in folliculo et adnotasti si quid inuitus commisi. ecce et Iob confitetur peccata sua et in ueritate se dicit scire, quia non est iustus quisquam ante dominum. et ideo iste hoc in ueritate scit, quia, si nos dixerimus non habere peccatum, ipsa ueritas in nobis non est. proinde secundum modum conuersationis humanae perhibet ei deus tam magnum iustitiae testimonium; ipse autem se metiens ex regula illa iustitiae, quam sicut potest conspicit apud deum, in ueritate scit, quia ita est, et adiungit: quemadmodum enim iustus erit ante dominum? si enim uelit contendere cum eo, non poterit oboedire ei, idest:\'si iudicandus ostendere uoluerit non in se inueniri posse quod damnet, non poterit oboedire ei\'; amittit enim etiam illam oboedientiam, qua oboedire posset praecipienti confitenda esse peccata. unde quosdam increpat dicens: quid uultis mecum iudicio contendere? quod ille praccauens: ne, inquit, intres in iudicium cum seruo tuo, quoniam non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. ideo etiam dicit Iob: quis enim iudicio eius aduersabitur? quodsi fuero iustus, os meum impie loquetur; hoc est enim: \'si me iustum dixero contra iudicium eius, ubi perfecta illa iustitiae regula me conuincit iniustum, profecto impie loquetur os meum, quia contra dei ucritatem loquetur\'.

Fragilitatem quoque ipsam uel potius damnationem carnalis generationis ostendens ex originalis transgressione peccati, cum de peccatis suis ageret, uelut eorum causas reddens dixit hominem natum ex muliere parui esse temporis et plenum iracundia. qua iracundia, nisi qua sunt omnes, sicut dicit apostolus, naturaliter, hoc est originaliter, irae filii, quoniam filii sunt concupiscentiae carnis et saeculi ? ad ipsam iram pertinere etiam mortem hominis consequenter ostendit. cum enim dixisset: parui est temporis et plenus iracundia, addidit etiam: et, sicut flos cum floruit et decidit, discessit, sicut umbra n on manet. cum autem subiungit: nonne et huius curam fecisti uenire in iudicium tuum? quis enim erit mundus a sordibus? nemo, nec si unius dici fuerit uita eius, hoc utique dicit: \'curam hominis breuis uitae fecisti uenire in iudicium tuum. quantumlibet enim breuis fuerit uita eius, etiamsi

unius diei esset, mundus a sordibus esse non posset et ideo iustissime in iudicium tuum uenict\'.illudueroquodait:dinumerasti omnes necessitudines meas et nihil te latuit de peccatis meis; signasti peccata mea in folliculo et adnotasti si quid inuit us commisi, nonne satis aperuit etiam illa peccata iuste inputari, quae non delectationis inlecebra committuntur, sed causa deuitandae molestiae alicuius aut doloris aut mortis? nam et haec dicuntur quadam necessitate committi, cum omnia superanda sint amore et delectatione • iustitiae. potest etiam quod dixit: et adnotasti si quid inuitus commisi, ad illam uocem uideri pertinere, qua dictum est: non enim quod uolo ago, sed quod odi, hoc facio.

Quid quod ipse dominus, qui ci perhibuerat testimonium, cum etiam scriptura, hoc est dei spiritus, dixerit in omnibus, quae contigerunt ei, non cum peccasse labiis suis ante dominum, postea tamen cum ci loquerctur increpans locutus est, sicut ipse Iob testis est dicens: quid adhuc ego iudicor monitus et increpationes domini audiens? nemo autem iuste increpatur, nisi in quo est aliquid, quod increpatione sit dignum.

Et ipsa increpatio qualis est, quae ex domini Christi persona intellegitur? enumerat illi diuina opera potestatis suae sub hac sententia increpans, ut cum dicere appareat: \'numquid potes haec tanta quae possum?\' quo autem pertinet, nisi ut intellegat Iobetiam hoc ei diuinitus credimus inspiratum, ut praesciret Christum ad passionem esse ucnturum-intcllegat ergo, quam debeat aequo animo tolerare quae pertulit, si Christus, in quo peccatum, cum propter nos homo factus esset, omnino nullum fuit et in quo deo tanta potentia est, nequaquam tamen passionis oboedientiam recusauit? quod puriore cordis intentione Iob intellegens responsioni suae addidit: auris auditu audiebam te prius et nunc ecce oculus meus uidet te. ideo uituperaui me ipsum et distabui et aestimaui me ipsum terram et cinerem. quare sibi ita in hoc tam magno intellectu displicuit? neque enim opus dei, quo erat homo, recte illi poterat displicere, cum etiam ipsi deo dicatur: opera manuum tuarum ne despexeris. sed profecto secundum illam iustitiam, qua se noucrat iustum, se uituperauit atque distabuit aestimauitque se terram et cinerem mente conspiciens Christi iustitiam, in cuius non tantum diuinitate, sed nec in anima nec in carne ultum potuit esse peccatum, secundum quam iustitiam, quae ex deo est, etiam Paulus apostolus illud suum, quod secundum iustitiam, quae ex lege est, fuit sine querella, non solum damna, uerum etiam stercora existimauit.

Non igitur praeclarum illud testimonium dei, quo laudatus est Iob, contrarium est ci testimonio, quo dictum est: non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens, quia non id persuadet prorsus in illo nihil fuisse, quod uel ab ipso ueraciter uel a domino deo recte reprehenderetur, quamuis iam iustus et uerax dei cultor et ab omni malo opere se abstinens non mendaciter diceretur. haec enim de illo uerba sunt dei: animo aduertisti in puerum meum Iob? non enim est illi homo similis super terram, sine querella, iustus, dei cultor, abstinens ab omni opere malo. primis uerbis ex hominum qui sunt in terra comparatione laudatur; proinde omnibus qui tunc in terra iusti esse poterant excellebat. non ergo ipse propterea nullum peccatum omnino habebat, quia in profectu iustitiae ceteros anteibat. deinde adiungitur \'sine querella\', de cuius uita nemo iuste quereretur; \'iustus\',qui tanta morum

probitate profecerat, ut nullus ei esset aequandus; \'uerus dei cultor\', quippe etiam suorum peccatorum uerax humilisque confessor; \'abstinens se ab omni opere malo\', mirum si ab omni etiam uerbo et cogitatu malo. quantus quidem lob fuerit ignoramus; sed nouimus iustum, nouimus etiam in perferendis horrendis tribulationum temptationibus magnum; nouimus non propter peccata, sed propter eius demonstrandam iustitiam illa omnia fuisse perpessum. uerum tamen haec uerba. quibus a domino laudatur, possent etiam de illo dici, qui condelectatur legi dei secundum interiorem hominem, uidet autem aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suae, praesertim quiadicit:non quod uolo facio bonum, sed quod odi malum, hoc ago. si autem quod odi malum, hoc facio, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. ecce et iste secundum interiorem hominem alienus est ab omni opere malo, quia illud non operatur ipse, sed quod in carne eius habitat malum; et tamen cum illud ipsum, quo condelectatur legi dei, non habeat nisi ex gratia dei, adhuc liberationis indigens clamat: miser ego homo! quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia dei per lesum Christum dominum nostrum.

Sunt ergo in terra iusti, sunt magni, fortes, prudentes, continentes, patientes, pii, misericordes, temporalia mala omnia propter iustitiam aequo animo tolerantes; sed si uerum est, quia et uerum est: si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus et: non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens, non sunt sine peccato nec quisquam eorum tam arroganter insanit, ut non sibi pro suis qualibuscumque peccatis dominica oratione opus esse arbitretur.

Nam de Zacharia et Elisabeth, qui nobis saepe in huius quaestionis disputationibus obiciuntur, quid dicamus, nisi quod euidenter scriptura testatur eminenti iustitia fuisse Zachariam in principibus sacerdotum ad offerenda ueteris testamenti sacrificia pertinentium ? legimus autem in epistola, quae ad Hebreos scribitur, quod testimonium in libro priore iam posui, solum Christum esse principem sacerdotum, qui non haberet necessitatem sicut illi, qui sacerdotum principes dicebantur, sacrificium pro suis primum offerre peccatis cotidie, deinde pro populo. talem enim decebat, inquit, habere nos principem sacerdotum, iustum, sine malitia, incontaminatum, separatum a peccatoribus, altiorem a caelis factum, non habentem cotidianam necessitatem sicut principes sacerdotum primum pro suis peccatis sacrificium offerre. in hoc sacerdotum numero Zacharias, in hoc Finees, in hoc ipse Aaron, a quo iste ordo exorsus est, fuit et quicumque alii in illo sacerdotio laudabiliter iusteque uixerunt, qui tamen habebant necessitatem sacrificium primitus pro suis offerre peccatis solo Christo existente, cuius uenturi figuram gestabant, qui hanc necessitatem sacerdos incontaminabilis non haberet.

Quid autem de Zacharia et Elisabeth laudabile dictum est, quod non in eo comprehendatur, quod de se apostolus, cum in Christum nondum credidisset, professus est? dixit enim se secundum iustitiam, quae in lege est, fuisse sine querella. hoc et de illis ita legitur: erant autem ambo iusti ante deum, incedentes in omnibus mandatis et iustificationibus domini sine querella. quia ergo quicquid in eis erat iustitiae non erat ad * homines simulatum, ideo dictum est: ante deum. quod autem de Zacharia et eius coniuge scriptum est: in om-

nibus mandatis et iustificationibus domini, hoc ille breuiter dixit: in lege. non enim alia lex illis, alia isti fuit ante euangelium, sed una atque eadem, quam legimus per Moysen datam patribus eorum, secundum quam etiam sacerdos erat Zacharias et uice sua sacrificabat. et tamen apostolus, qui simili tunc iustitia praeditus fuit, sequitur et dicit: quae mihi lucra fuerunt, haec propter Christum damna esse duxi. uerum tamen et arbitror omnia damnum esse propter eminentem scientiam Christi Iesu domini nostripropter quemomnia non solum detrimenta credidi, uerum etiam stercora existimaui esse, ut Christum lucrifaciam et inueniar in illo non habens meam iustitiam, quae ex lege est, sed eam, quae est per fidem Christi, quae est ex deo iustitia in fide, ad cognoscendum eum et uirtutem resurrectionis eius at communicationem passionis eius, conformatus morti ipsius, si quo modo occurram in resurrectionem mortuorum. tantum ergo longe est, ut propter illa uerba Zachariam et Elisabeth credamus sine ullo peccato perfectam habuisse iustitiam, ut nec ipsum apostolum eiusdem regulae summitate arbitremur fuisse perfectum non solum in illa legis iustitia, quam similem istis habuit, quam inter damna et stercora deputat in conparatione eminentissimae iustitiae, quae in fide Christi est uerum etiam in ipso quoque euangelio, ubi et tanti apostolatus meruit principatum, quod dicere non auderem, nisi ei non credere nefas ducerem. ubi enim sequitur et adiungit: non quia iam acceperim aut iam perfectus sim, sequor autem si conprehendam, in quo et adprehensus sum a Christo Iesu. fratres, ego me ipsum non arbitror adprehendisse; unum autem, quae retro oblitus in ca quae ante sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernae uocationis dei in Christo Iesu, ipse se confitetur nondum accepisse, nondum esse perfectum in plenitudine iustitiae, quam adipisci dilexit in Christo, sed adhuc secundum intentionem sequi et praeterita obliuiscentem in ea quae ante sunt extendi, ut nouerimus etiam ad ipsum pertinere illud quod ait: et si exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem, quamuis iam esset perfectus uiator, etsi nondum erat ipsius itineris perfectione peruentor. denique tales uult secum in isto cursu comites rapere, quibus continuo subiungit et dicit: quotquot ergo perfecti, hoc sapiamus; et si quid aliter sapitis, hoc quoque deus uobis reuelabit; uerum tamen in quod peruenimus, in eo ambulemus. ambulatio ista non corporis pedibus, sed mentis affectibus et uitae moribus geritur, ut possint esse perfecti iustitiae possessores, qui recto itinere fidei de die in diemsua renouatione proficientes iam perfecti facti sunt eiusdem iustitiae uiatores.

Sic itaque omnes, quicumque in hac uita diuinarum scripturarum testimoniis in bona uoluntate atque actibus iustitiae praedicati sunt et quicumque tales uel post eos fuerunt quamuis non eisdem testimoniis praedicati atque laudati uel nunc usque etiam sunt uel postea quoque futuri sunt, omnes magni, omnes iusti, omnes ueraciter laudabiles sunt, sed sine peccato aliquo non sunt, quoniam scripturarum testimoniis, quibus de illorum laudibus credimus, hoc etiam credimus non iustificari in conspectu dei omnem uiuentem et ideo rogari, ne intret in iudicium cum seruis suis, et non tantum uniuersalitcr fidelibus omnibus, uerum etiam singulis esse orationem dominicam necessariam, quam tradidit discipulis suis.

At enim ait dominus: estote perfecti, sicut pater uester caelestis perfectus est; quod non praeciperet, inquiunt, si sciret fieri non posse quod praecipit. non nunc quaeritur . utrum fieri possit, si istam perfectionem ad hoc accipiunt, ut sine ullo sit quisque peccato, cum hanc agit uitam — iam enim supra respondimus posse fieri -, sed utrum aliquis faciat, hoc nunc quaerimus. neminem autem esse, qui tantum uelit, quantum res exigit, ante praecognitum est, sicut scripturarum quae supra commemoraui testimonia tanta declarant. et tamen cum dicitur cuiusque perfectio, qua in re dicatur uidendum est. nam ex apostolo testi -, monium paulo ante posui, ubi se fatetur in acceptione iustitiae, quam desiderat, nondum esse perfectum et tamen continuo dicit: quotquot ergo perfecti, hoc sapiamus; quod utrumque non diceret, nisi in alia re perfectus esset, in alia non esset. uelut si iam sit quisquam sapientiae perfectus auditor-quod nondum erant illi, quibus dicebat: lac uobis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis; eis quippe et illud ait: sapientiam loquimur inter perfectos, utique perfectos audit ores uolens intellegi —, potest ergo fieri, sicut dixi, ut iam sit aliquis sapientiae perfectus auditor, cuius nondum sit perfectus et doctor; potest perfectus esse iustitiae cognitor, nondum perfectus effector; potest perfectus esse, ut diligat inimicos, qui nondum est perfectus ut sufferat. et qui perfectus est in eo, quod omnes homines diligit, quippe qui etiam ad inimicorum dilectionem peruenerit, quaeritur utrum iam sit in ipsa quoque dilectione perfectus, id est utrum quos diligit, tantum diligat, quantum illa inconmutabilis regula ueritatis diligendos esse praescribit. cum ergo legitur in scripturis cuiusque perfectio, qua in re dicatur, non neglegenter intuendum est, quoniam non ideo quisque prorsus sine peccato esse intellegitur, quia in aliquare dicitur esse perfectus. quamquam et in hoc possit ita dici, ut non quia iam non est quo proficiat, sed quia ex maxima parte profecit, hoc nomine dignus habeatur, sicut in doctrina legis dici potest quisque perfectus, etiamsi eum aliquid adhuc latet; sicut perfectos dicebat apostolus, quibus tamen ait: et si quid aliter sapitis, id quoque uobis deus reuclabit; uerum tamen in quod peruenimus, in eo ambulemus.

Xeque negandum est hoc deum iubere ita nos in facienda iustitia esse debere perfectos, ut nullum habeamus omnino peccatum. nam neque peccatum erit, si quid erit, d non diuinitus iubetur ut non sit. cur ergo iubet, inquiunt, quod scit nullum hominum esse facturum? hoc modo etiam dici potest, cur primis illis hominibus iusserit, qui duo soli erant, quod sciebat eos non esse facturos. neque enim dicendum est ideo iussisse, ut nostrum aliquis id faceret, si illi non facerent; hoc enim, ne de illa scilicet arbore cibum sumerent, non nisi illis solis deus iussit, quia, sicut sciebat quid iustitiae facturi non erant, ita etiam sciebat quid iustitiae de illis erat ipse facturus. eo modo ergo iubet omnibus hominibus ut non faciant ullum peccatum, quamuis sit praescius neminem hoc inpleturum, ut, quicumque impie ac damnabiliter eius praecepta contempserint, ipse faciat eorum damnatione quod iustum est, quicumque autem in eius praeceptis oboedienter et pie proficientes nec tamen omnia quae praecepit inplentes, sicut sibi dimitti uolunt, sic aliis peccata dimiserint, ipse faciat in eorum mundatione quod bonum est. quomodo enim dimittenti dimittitur per dei misericordiam, si peccatum non est? aut quomodo non uetatur per dei iustitiam, si peccatum est?

Sed ecce, inquiunt, apostolus dicit: bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui; superest mihi corona iustitiae; quod non diceret, si haberet ullum peccatum . immo uero respondeant, quomodo potuit haec dicere, cui adhuc restabat ipsius passionis, quam sibi iam inpendere dixerat, tam magna conflictatio, tam molestum et grande certamen. an ad eius consummandum cursum parum adhuc deerat, quando illud deerat, ubi erat futurus acrior et crudelior inimicus? quodsi ideo talibus uerbis certus securusque gaudebat, quia de uictoria futuri tanti certaminis certum eum securumque iam fecerat, qui eandem passionem iam illi reuelauerat inminere, non re plenissima, sed spe firmissima haec dixit et quod futurum esse praesumpsit tamquam f actum fuerit indicauit. si ergo his uerbis etiam hoc adderet, ut diceret: \'nullum habeo iam peccatum\', hoc quoque illum intellegeremus non de rei factae, sed de rei futurae perfectione dixisse. sic enim ad ipsius cursus consummationem pertinebat nullum habere peccatum, quod isti putant, cum haec diceret, iam in illo fuisse conpletum, quemadmodum ad ipsius cursus consummationem pertinebat etiam in certamine passionis aduersarium superare, quod etiam ipsi necesse est fateantur, cum haec diceret, adhuc in illo fuisse conplendum. hoc ergo totum nos dicimus tunc fuisse adhuc perficiendum, quandoiam de dei promissione praefidens totum ita dicebat, tamquam fuisset effectum. ad ipsius quippe cursus consummationem pertinebat etiam quod peccata dimittebat debitoribus suis atque ita sibi ut dimitterentur orabat; qua domini pollicitatione certissimus erat in illo fine, quem adhuc futurum iam fidendo dicebat inpletum, nullum se habiturum esse peccatum. nam, ut alia omittam, miror si, cum uerba illa dicebat, per quae istis uisus est nullum habuisse peccatum, iam fuerat ab illo ablatus ille stimulus carnis, de quo a se auferendo dominum ter rogauerat responsumque acceperat: sufficit tibi gratia mea; uirtus in infirmitate perficitur. huic tanto uiro perficiendo necessarium fuit, ut ab illo angelus satanac non auferretur, a quo propterea colaphizabatur, ne magnitudine reuelationum extolleretur, et audet quisquam quemquam uel putare uel dicere positum sub onere uitae huius ab omni omnino mundum esse peccato ?

Sint licet homines tanta excellentes iustitia, ut ad eos de columna nubis loquatur deus, qualis Moyses et Aaron in sacerdotibus eius et Samuhel in his qui inuocant nomen eius, cuius magnae laudes pietatis et innocentiae scriptura ueridica praedicantur ab ineunte pueritia, ex quo eum mater uotum soluens in templo dei constituit et seruum domino dedicauit, etiam de talibus tamen seriptum est: tu propitius eras illis et uindicans in omnes affectiones eorum. in filios quippe damnationis uindicat iratus, in filios autem gratiae uindicat propitius, dum quem diligit corripit et flagellat omnem filium quem recipit. nulla autem uindicta, nulla correptio, nullum dei flagellum debetur nisi peccato excepto illo, qui in flagella paratus est, ut experiretur omnia secundum similitudinem sine peccato, ut esset sanctus sanctorum sacerdos interpellans etiam pro sanctis, qui non mendaciter etiam de se quisque dicumnt: dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. unde et ipsi qui contra haec disputant, cum sint casta uita moribusque laudabiles nec dubitent facere, quod illi diuiti pro consequenda uita aeterna consilium requirenti, cum se respondisset iam omnia legis inpleuisse mandata, praecepit dominus, si uellet esse perfectus, uenderet omnia quae habebat et daret pauperibus thesaurumque transferret in caelum,

nemo tamen eorum audet dicere se esse sine peccato. quod, sicut credimus, non fallaci animo dicunt; si autem mentiunter, eo ipso incipiunt uel augere uel habere peccatum.

Iam ergo quod loco tertio posui uideamus. cum uoluntatem humanam gratia adiuuante diuina sine peccato in hac uita possit homo esse, cur non sit, possem facillime ac ueracissime respondere: \'quia homines nolunt\'. sed si ex me quaeritur, quare nolint, imus in longum; uerum tamen etiam hoc sine praeiudicio diligentioris inquisitionis breuiter dicam. nolunt homines facere quod iustum est, siue quia latet an iustum sit siue quia non delectat. tanto enim quidque uehementius uolnmus, quanto certius quam bonum sit nouimus eoque delectamur ardentius. ignorantia igitur et infirmitas uitia sunt, quae inpediunt uoluntatem, ne moueatur ad faciendum opus bonum uel ab opere malo abstinendum. ut autem innotescat quod latebat et suaue fiat quod non delectabat, gratiae dei est, qua hominum adiuuat uoluntates; qua ut non adiuuentur, in ipsis itidem causa est, non in deo, siue damnandi praedestinati sunt propter iniquitatem superbiae siue contra ipsam suam superbiam iudicandi et erudiendi, si filii sunt misericordiae. unde Hieremias cum dixisset: scio, domine, quia non est in homine uia eius nec uiri est ut ambulet et dirigat gressus suos, continuo subiunxit: corripe me, domine, uerum tamen in iudicio et non in furore tuo, tamquam diceret: \'scio ad correptionem meam pertinere, quod minus abs te adiuuor, ut perfecte dirigantur gressus mei; uerum tamen hoc ipsum noli sic mecum agere, tamquam in furore, quo iniquos damnare statuisti, sed tamquam in iudicio, quo doces tuos non superbire\'. unde alibi dicitur: et iudicia tua adiuuabunt me.

Nullius proinde culpae humanae in deum referas causam. uitiorum namque omnium humanorum causa superbia est. ad hanc conuincendam atque auferendam talis medicina caelitus uenit: ad elatum hominem per superbiam deus humilis descendit per misericordiam gratiam claram manifestamque commendans in ipso homine. quem tanta prae participibus suis caritate suscepit. neque enim et ipse ita uerbo dei coniunctus, ut ea coniunctione unus filius dei et idem ipse unus filius hominis fieret, praecedentibus suae uoluntatis meritis fecit. unum quippe illum esse oportebat; essent autem et duo et tres et plures, si hoc fieri posset non per dei proprium donum, sed per hominis liberum arbitrium. hoc ergo praecipue commendatur, hoc in sapientiae atque scientiae thesauris in Christo absconditis, quantum existimare audeo, praecipue docetur et discitur. ideo quisque nostrum bonum opus suscipere, agere, inplere nunc scit, nunc nescit, nunc delectatur, nunc non delectatur, ut nouerit non suae facultatis, sed diuini muneris esse uel quod scit uel quod delectatur, ac sic ab elationis uanitate sanetur et sciat quam ucre non de terra ista, sed spiritaliter dictum sit: dominus dabit suauitatem et terra nostra dabit fructum suum. tanto autem magis delectat opus bonum, quanto magis diligitur deus, summum atque incommutabile bonum et auctor qualiumcumque bonorum omnium. ut autem diligatur deus, caritas eius diffusa est in cordibus nostris non per nos, sed per spiritum sanctum, qui datus est nobis.

Sed laborant homines inuenire in nostra uoluntate quid boni sit nostrum, quod nobis non sit ex deo, et quomodo inueniri possit ignoro. excepto enim, quod apostolus ait, cum de bonis hominum loqueretur: quid enim habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid

gloriaris, quasi non acceperis?, ipsa etiam ratio, quae de his rebus a talibus quales sumus iniri potest, quemlibet nostrum quaerentem uehementer angustat, ne sic defendamus gratiam, ut liberum arbitrium auferre uideamur, rursus, ne liberum sic asseramus arbitrium, ut superba impietate ingrati dei gratiae iudicemur.

Namque illud apostoli quod commemoraui sic defendere quidam uoluerunt, ut dicerent \'ideo quicquid etiam bonae uoluntatis habet homo, deo tribuendum esse, quia et hoc in illo esse non posset, si homo ipse non esset; cum uero, ut sit aliquid atque ut homo sit, non habeat nisi a deo, cur non auctori deo tribuatur etiam quicquid in illo est bonae uoluntatis, quod non esset, nisi esset in quo esset?\' sed hoc modo etiam illud dici potest malam quoque uoluntatem deo auctori esse tribuendam, quia nec ipsa esse posset in homine, nisi homo esset in quo esset. ut autem homo sit, deus auctor est; ita et eius malae uoluntatis, quae nisi hominem haberet ubi esset esse omnino non posset, ad auctorem deum esse referendum. quod nefas est dicere.

Quapropter nisi obtineamus non solum uoluntatis arbitrium, quod huc atque illuc liberum flectitur atque in eis naturalibus bonis est, quibus et male uti malus potest, sed etiam uoluntatem bonam, quae iam in eis bonis est, quorum esse usus non potest malus, nisi ex deo nobis esse non posse, nescio quemadmodum defendamus quod dictum est: quid enim habes quod non accepisti? nam si nobis libera quaedam uoluntas ex deo est. quae adhuc potest esse uel bona uel mala, bona uero uoluntas ex nobis est, melius est id quod a nobis quam quod ab illo est. quod si absurdissime dicitur, oportet fateamur etiam bonam uoluntatem nos diuinitus adipisci. quamquam uoluntas mirum si potest in medio quodam ita consistere, ut nec bona nec mala sit. aut enim iustitiam diligimus et bona est et, si magis diligimus, magis bona, si minus, minus bona est, aut si omnino non diligimus, non est bona. quis uero dubitet dicere uoluntatem nullo modo iustitiam diligentem non modo esse malam, sed etiam pessimam uoluntatem? si ergo uoluntas aut bona est aut mala et utique malam non habemus ex deo, restat ut bonam uoluntatem habeamus ex deo; alioquin nescio, cum ab eo iustificamur, quo alio munere ipsius gaudere debeamus. et hinc scriptum arbitror: paratur uoluntas a domino et in Psalmis: a domino gressus hominis diriguntur et uiam eius uolet et quod apostolus ait: deus est enim qui operatur in uobis et uelle et operari pro bona uoluntate.

Quocirca quoniam quod a deo nos auertimus, nostrum est haec est uoluntas mala - quod uero ad deum nos conuertimus, nisi ipso excitante atque adiuuante non possumus- et haec est uoluntas bona - quid habemus quod non accepimus? si autem accepimus, quid gloriamur, quasi non acceperimus? ac per hoc ut qui gloriatur, in domino glorietur, quibus hoc deus donare uoluerit, eius misericordiae est, non meriti illorum, quibus autem noluerit, ueritatis est. iusta namque peccatoribus poena debetur, quoniam misericordiam et ueritatem diligit dominus deus et: miserieordia et ueritas occurrerunt sibi et: uniuersae uiae domini misericordia et ueritas. et quis explicet quam crebro haec duo coniuncta diuina scriptura commemoret? aliquando etiam mutatis nominibus, ut gratia pro misericordiaponatur-unde

est: et uidimus gloriam eius, gloriam tamquam unigeniti apatre, plenum gratia et ueritate- aliquando pro ueritate iudicium, sicut est: misericordiam et iudicium cantabo tibi, domine.

Quare autem illos uelit conuertere, illos pro auersione punire, cum et in beneficio tribuendo nemo iuste reprehendat misericordem et in uindicta exercenda. nemo iuste reprehendat ueracem, sicut in illis euangelicis operariis aliis placitam mercedem reddentem, aliis etiam non placitam largientem nullus iuste l\'ulpauerit, consilium tamen occultioris iustitiae penes ipsum est.

Nos, quantum concessum est, sapiamus et intellegamus, si possumus, dominum deum bonum ideo etiam sanctis suis alicuius operis iusti aliquando non tribuere uel certam scientiam uel uictricem delectationem, ut cognoscant non a se ipsis, sed ab illo sibi esse lucem, qua inluminentur tenebrae eorum, et suauitatem, qua det fructum suum terra eorum.

Cum autem ab illo illius adiutorium deprecamur ad faciendam perficiendamque iustitiam, quid aliud deprecamur, quam ut aperiat quod latebat et suaue faciat quod non delectabat? quia et hoc ab illo esse deprecandum eius gratia didicimus, dum antea lateret, eius gratiadileximus. dum antea non delectaret, ut qui gloriatur non in se, sed in domino glorietur. extolli quippe in superbiam propriae uoluntatis est hominum, non operis dei; neque enim ad hoc eos conpellit aut adiuuat deus. praecedit ergo in uoluntate hominis adpetitus quidam propriae potestatis, ut fiat inoboediens per superbiam. hic autem adpetitus etiam si non esset, nihil molestum esset, et cum hoc noluit homo, sine difficultate noluisset; secutum est autem ex debita iusta poena tale uitium, ut iam molestum esset oboedire iustitiae. quod uitium nisi adiuuante gratia superetur, ad iustitiam nemo conuertitur, nisi operante gratia sanetur, iustitiae pace nemo perfruitur. cuius autem gratia uincitur et sanatur, nisi illius cui dicitur: conuerte nos, deus sanita ium nostrarum, et a uerte iram tuam a nobis? quo et si facit, misericordia facit, ut dicatur: non secundum peccata nostra fecit nobis nec secundum iniquitates nostras retribuit nobis. et quibus non facit, iudicio non facit. et quis dicet illi: \'quid fecisti, cui misericordia et iudicium pia sanctorum mente cantatur\'? idcirco etiam sanctos et fideles suos in aliquibus uitiis tardius sanat, ut in his eos minus, quam inplendae ex omni parte iustitiae sufficit, delectet bonum, siue cum latet siue cum etiam manifestum est. ut, quantum pertinet ad integerrimam regulam ueritatis eius, non iustificetur in conspectu eius omnis uiuens. nec in eo ipso uult nos damnabiles esse, sed humiles commendans nobis eandem gratiam suam, ne facilitatem in omnibus adsecuti nostrum putemus esse quod eius est; qui error multum est religioni pietatique contrarius. nec ideo tamen in eisdem uitiis nobis permanendum esse existimemus, sed aduersus ipsam maxime superbiam, propter quam in eis humilamur, et nos uigilanter conemur et ipsum deprecemur ardenter simul intellegentes et quod sic conamur et quod sic precamur dono illius nos habere, ut in omnibus non ad nos respicientes, sed sursum cor habentes domino deo nostro gratias agamus et, cum gloriamur, in illo gloriemur.

Quartum iam illud restat, quo explicato, quantum adiuuat dominus, sermo quoque iste tam prolixus tandem terminum sumat, utrum qui omnino numquam ullum peccatum habuerit habiturusue sit, non solum quisquam natorum hominum sit, uerum etiam potuerit ali-

quando esse uel possit. hune prorsus nisi unum mediatorem dei et hominum hominem Christum Iesum nullum uel esse uel fuisse uel futurum esse certissimum est. unde iam multa diximus de baptismo paruulorum, qui si nullum peccatum habent, non solum sunt homines innumerabiles sine peccato, uerum etiam fuerunt et erunt. porro si ueraciter illud constitit, unde secundo loco egimus, neminem esse sine peccato, profecto nec paruuli sine peccato sunt. ex quo conficitur. etsi quisquam in hac uita esse potuisset, qui uirtute ita perficeretur. ut ad tantam plenitudinem iustitiae perueniret, qua nullum haberet omnino peccatum, fuisse tamen eum antea peccatorem, unde in istam nouitatem uitae conuerteretur, non esse dubitandum. etenim secundo illo loco aliud quaerebatur, aliud in hoc quarto propositum est. nam in illo, utrum aliquis in hac uita ad perfectam. quae prorsus sine ullo peccato est, uitam perueniret per gratiam dei studio uoluntatis, hoc requirebatur; in hoc autem quarto, utrum esset in filiis hominum uel esse potuisset aut posset, qui non ex peccato ad iustitiam perfectissimam perueniret, sed nullo omnino umquam peccato esset obstrictus, hoc quaeritur. ideo si illa uera sunt, quae tam multa deparuulis diximus, nec est iste in filiis hominum quisquam nec fuit nec erit excepto uno mediatore, in quo nobis propitiatio et iustificatio posita est, per quam finitis inimicitiis peccatorum reconciliemur deo. non itaque ab re est, quantum praesenti causae sufficere uidetur, ab ipso exordio generis humani pauca repetere, quibus aduersus quaedam, quae mouere possent, legentis animus informetur.

Posteaquam illi primi homines, uir unus Adam et ex illo Eua uxor eius, accepto dei praecepto seruare oboedientiam noluerunt, iusta eos poena ac debita consecuta est. sic enim comminatus fuerat dominus, quod ea die, qua uetitum cibum ederent, morte morerentur. proinde quia utendi ad escam omni ligno, quod in paradiso erat, acceperant potestatem, in quo etiam lignum uitae plantauerat deus, ab illo autem solo eos prohibuerat, quod appellauit scientiae boni et mali, quo nomine significaretur experientiae consequentia, et quid boni custodita et quid mali essent transgressa prohibitione sensuri, recte profecto intelleguntur ante malignam diaboli persuasionem abstinuisse cibo uetito atque usi fuisse concessis ac per hoc et ceteris et praecipue ligno uitae. quid enim absurdius, quam ut credantur ex aliis arboribus alimenta sumpsisse, non autem etiam ex illo, quod et similiter permissum fuerat et utilitate praecipua per aetatum labem mutari quamuis animalia corpora atque in mortem uetcrescere non sinebat, tribuens hoc corpori humano de suo corpore beneficium et mystica significatione demonstrans quid per sapientiam, cuius figuram gestabat, conferretur animae rationali, ut alimento cius uiuificata nequaquam in labem mortemque nequitiae uerteretur? merito enim de illa dicitur: lignum uitae est am plectentibus eam. sicut haec arbor in corporali sic illa in spiritali paradiso, ista exterioris, illa interioris hominis sensibus praebens uigorem sine ulla in deterius temporis commutatione uitalem. seruiebant igitur deo uehementer sibi commendata pietate oboedientiae, qua una colitur deus. quae per se ipsam quanta sit quamque sola sufficiat ad tuendam rationalem sub creatore creaturam, non potuit excellentius intimari, quam ut a ligno prohiberentur non malo. absit enim ut bonorum creator, qui fecit omnia et ecce bona ualde, mali aliquid in illius etiam corporalis paradisi fertilitate plantaret. sed ut ostenderetur homini, cui esset sub tali domino

utilissima seruitus, quantum esset solius oboedientiae bonum, quam solam de famulo exegerat, cui oboedire non propter ipsius dominatum, sed propter seruientis utilitatem potius expediret, ab eo ligno sunt prohibiti, quo si uterentur non prohibiti, nihil mali omnino paterentur, ut quod illo post prohibitionem utentes passi sunt satis ostenderetur quod eis hoc non intulerit arbor cibo noxio perniciosa, sed tantum oboedientia uiolata.

Hanc ergo priusquam uiolassent, placebant deo et placebat eis deus et, quamuis corpus animale gestarent, nihil inoboediens in illo aduersum se moueri sentiebant. faciebat quippe hoc ordo iustitiae, ut, quia eorum anima famulum corpus a domino acceperat, sicut ipsa eidem domino suo ita illi corpus eius oboediret atque exhiberet uitae illi congruum sine ulla resistentia famulatum. hinc et nudi erant et non confundebantur. animam quippe rationalem naturali uerecundia nunc pudet, quod in carne, in cuius seruitutem ius potestatis accepit, nescio qua infirmitate efficere non potest, ut se nolente non moueantur membra et se uolente moueantur. quae propter hoc in quouis casto merito appellantur pudenda, quod aduersus dominam mentem, quasi suae sint potestatis, sicut libitum est, excitantur idque solum iuris in his habent frena uirtutis, ut ad ininundas et inlicitas corruptiones ea peruenire non sinant. haec igitur carnis inoboedientia, quae in ipso motu est, etiamsi habere non permittatur effectum, non erat in illis tunc primis hominibus, quando nudi erant et non confundebantur. nondum quippe anima rationalis domina carnis inoboediens extiterat domino suo, ut poena reciproca inoboedientem experiretur carnem famulam suam cum sensu. quodamconfusionisetmolestiaesuae, quem sensum certe ipsa per inoboedientiam suam non intulit deo. neque enim deo pudendum est aut molestum, si nos ei non oboedimus, cuius in nos summam potestatem nullo modo minuere ualemus, sed nobis pudendum est, quod imperio nostro caro non seruit, quia hoc fit per infirmitatem, quam peccando meruimus, uocaturque peccatum habitans in membris nostris. sic est autem hoc peccatum, ut sit poena peccati. denique posteaquam est illa facta transgressio et anima inoboediens a lege sui domini auersa est, habere coepit contra eam seruus eius, hoc est corpus eius, legem inoboedientiae et puduit illos homines nuditatis suae animaduerso in se motu, quem ante non senserant, quae animaduersio apertio dicta est oculorum; neque enim oculis clausis inter illas arbores oberrabant. sic et de Agar scriptum est: aperti sunt oculi eius et uidit puteum. tunc illi homines pudenda texerunt, quae deus illis membra, ipsi uero pudenda fecerunt.

De hac lege peccati nascitur caro peccati expianda per illius sacramentum. qui uenit in similitudine carnis peccati, ut euacuetur corpus peccati, quod et corpus mortis huius appellat, unde miserum hominem non liberat nisi gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. sic enim ab eis transitum fecit in posteros ista lex initium mortis, quemadmodum labor quo cuncti homines laborant in terra, quemadmodum in feminas parturitio cum doloribus. haec enim, cum de peccato arguerentur, dei sententia meruerunt, quae non in eis solis, sed etiam in successoribus eorum, in aliis magis, in aliis minus, tamen in omnibus uidemus inpleri. cum itaque primorum illorum hominum fuerit prima iustitia oboedire deo et hanc in membris aduersus legem mentis suae legem concupiscentiae non habere, nunc post eorum peccatum nata ex eis nostra carne peccati pro magno obtinetur ab his qui oboedi-

unt deo desideriis eiusdem concupiscentiae non oboedire et crucifigere in se carnem cum passionibus et concupiscentiis, ut sint Iesu Christi, qui hoc in sua cruce figurauit, quibus per gratiam suam dedit potestatem filios dei fieri. non enim omnibus hominibus dedit, sed quotquot receperunt eum, ut deo renascerentur spiritu, qui saeculo nati erant carne. sic enim de his dictum est: quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri, qui non ex carne, non ex sanguine, non ex uoluntate uiri nec ex uoluntate carnis, sed ex deo nati sunt.

Secutus autem addidit: et uerbum caro factum est et habitauit in nobis, tamquam dicens: \'magnum quidem hoc in his factum est, ut deo nascerentur ex deo, qui prius nati fuerant ex carne saeculo quamuis creati ab ipso deo; sed longe mirabilius factum est, quod, cum istis naturae fuerit nasci de carne, beneficii nero nasci ex deo, propter hoc inpcrtiendum beneficium ille, qui de deo naturaliter natus est, nasci etiam misericorditer de carne dignatusest\';hocest enim: et uerbum caro factum est et habitauitin nobis. per hoc, inquit, factum est, ut nati de carne caro postea nascendo de spiritu spiritus essemus et habitaremus in deo, quia et deus natus de deo postea de carne nascendo caro factus est et habitauit in nobis. uerbum enim, quod caro factum est, in principio erat et apud deum deus erat. uerum tamen ipsa participatio illius in inferiora nostra, ut nostra esset in superiora illius, tenuit quandam et in carnis natiuitate medietatem, ut nos quidem nati essemus in carne peccati, ille autem in similitudine carnis peccati, nos non solum ex carne et sanguine, uerum etiam ex uoluntate uiri et uoluntate carnis; ille autem tantum ex carne et sanguine, non ex uoluntate uiri neque ex uoluntate carnis, sed ex deo natus est. et ideo nos in mortem propter peccatum, ille propter nos in mortem sine peccato. sicut autem inferiora eius, quibus ad nos descendit, non omni modo coaequata sunt inferioribus nostris, in quibus nos hic inuenit, sic et superiora nostra, quibus ad cum ascendimus, non coaequabuntur superioribus cius, in quibus cum illic inuenturi sumus. nos enim ipsius gratia facti erimus filii dei, ille semper natura erat filius dei; nos aliquando conuersi adhaerebimus inpares deo, ille numquam auersus manet aequalis deo; nos participes uitae aeternae, ille uita aeterna. solus ergo ille etiam homo factus manens deus peccatum nullum umquam habuit nec sumpsit carnem peccati quamuis de materna carne peccati. quod enim carnis inde suscepit, id profecto aut suscipiendum mundauit aut suscipiendo mundanit. ideo uirginem matrem non lege carnis peccati, id est non concupiscentiae carnalis motu concipientem, sed pia fide sanctum germen in se fieri promerentem quam eligeret creauit. de qua crearetur elegit. quanto magis ergo caro peccati baptizanda est propter euadendum iudicium, si baptizata est caro sine peccato propter imitationis exemplum!

Quod autem supra respondimus aduersus eos qui dicunt: si peccator genuit peccatorem, iustus quoque iustum gignere debuit. hoc etiam his respondemus, qui dicunt de homine baptizato natum iam uelut baptizatum haberi debuisse. cur enim non, inquiunt, in lumbis patris sui potuerit baptizari, si secundum epistolam, quae ad Hebreos scripta est, in lumbis Abrahae Leui potuit decimari? hoc qui dicunt adtendant non propterea Leui postea non fuisse decimatum, quia iam fuerat decimatus in lumbis Abrahae, sed quia sic ordinatus est honore saeerdotii, ut acciperet decimas, non praeberet; alioquin nec ceteri fratres eius, qui

ei praebebant, decimarentur, quia et ipsi in lumbis Abrahae a Melchisedech iam fuerant decimati.

Sed nc quis dicat propterea recte potuisse Abrahae filios decimari, quamuis iam fuissent in lumbis patris sui decimati, quia decimatio talis res erat. quae in unoquoque homine saepe fuerat facienda, sicut Israhelitae annis omnibus, immo ex fructibus omnibus decimas tota uita sua crebras solent praebere Leuitis, baptismum autem tale sacramentum esse, quod semel datur et, si iam hoc acceperat quisque, cum in patre suo esset, non nisi baptizatum fuisse deputandum, cum de illo qui baptizatus fuerat gigneretur: qui hoc dicit, ne diu disputem, circumcisionem respiciat, quae semel fiebat et tamen in singulis singulatim fiebat. sicut ergo tempore illius sacramenti de circumciso qui nasceretur circumcidendus fuit, sic nunc de baptizato qui natus fuerit baptizandus est.

At enim ait apostolus: filii uestri inmundi essent, nunc autem sancti sunt; et ideo, inquiunt, fidelium filii iam baptizari minime debuerunt. miror hoc dicere qui negant peccatum ex Adam originaliter trahi. si enim hanc apostoli sententiam sic accipiunt, ut credant de fidelibus sanctificatos filios nasci, cur eos etiam ipsi baptizari oportere non dubitant? cur denique nolunt fateri de parente peccatore aliquod peccatum originaliter trahi, si de sancto aliqua sanctitas trahitur? et contra nostram quidem non est adsertionem, etiamsi ex fidelibus sancti propagantur, quod eos dicimus, si non baptizantur, pergere in damnationem, quibus et ipsi regnum caelorum intercludunt, quamuis eos dicant non habere ullum uel proprium uel originale peccatum. aut si eis indignum uidetur, ut sancti damnentur, quomodo erit dignum, ut a regno dei sancti separentur? illud potius adtendant, quomodo non de peccatoribus parentibus trahatur aliquod peccatum, si de sanctis aliqua sanctitas trahitur et inmunditia de inmundis. utrumque enim dixit qui dixit: alioquin filii uestri inmundi essent, nunc autem sancti sunt. explicent etiam quomodo iustum sit, ut sancti ex fidelibus et inmundi ex infidelibus nati pariter tamen, si baptizati non fuerint, regnum dei non permittantur intrare. quid ergo illis ista sanctitas prodest? nam si damnari faterentur inmundos ex infidelibus natos, sanetos autem filios fidelium in dei quidem regnum intrare non posse, nisi fuerint baptizati, non tamen damnari, quia sancti sunt, esset qualiscumque distinctio; nunc uero natos de sanctis sanctos et de inmundis inmundos aequaliter dicunt et, quia peccatum non habent, non damnari et, quia baptismum non habent, a dei regno separari. hanc absurditatem talia ingenia non uidere quis credat ?

Nostrae autem, immo ipsius apostoli sententiae qui dixit: ex uno omnes ad condemnationem et: ex uno omnes ad iustificationem uitae, quam non sit contrarium hoc quod ait, cum de alia re ageret: alioquin filii uestri inmundi essent, nunc autem sancti sunt, paululum adtende.

Non unius modi est sanctificatio; nant et catechumenos secundum quendam modum suum per signum Christi et orationem manus inpositionis puto sanctificari et, quod accipiunt quamuis non sit corpus Christi, sanctum est tamen et sanctius quam cibi quibus alimur, quoniam sacramentum est. uerum et ipsos cibos, quibus ad necessitatem sustentandae uitae huius utimur, sanctificari idem apostolus dixit per uerbum dei et orationem, qua ora-

mus utique nostra corpuscula refecturi. sicut ergo ista ciborum sanctificatio non efficit, ut quod in os intrauerit non in uentrem uadat et in secessum emittatur per corruptionem, qua omnia terrena soluuntur, unde et ad aliam escam, quae non corrumpitur, nos dominus exhortatur, ita sanctificatio catechumeni, si non fuerit baptizatus, non ei ualet ad intrandum regnum caelorum aut ad peccatorum remissionem. ac per hoc et illa sanctificatio, cuiuscumque modi sit, quam in filiis fidelium esse dixit apostolus, ad istam de baptismo et de peccati origine uel remissione quaestionem omnino non pertinet. nam et coniuges infideles in coniugibus fidelibus sanctificari dicit eo ipso loco ita loquens: sanctificatur enim uir infidelis in uxore et sanctificatur mulier infidelis in fratre; alioquin filii uestri inmundi essent, nunc autem sancti sunt. non, opinor, quisquam tam infideliter intellegit, quodlibet in his uerbis intellegat, ut ob hoc existimet etiam maritum non christianum, quia christiana fuerit uxor eius, neque iam baptizari oportere et ad peccatorum remissionem iam peruenisse et in regnum caelorum esse intraturum. quia sanctificatus dictus est in uxore.

Quisquis uero adhuc monetur, quare baptizentur qui iam de baptizatis nascuntur, hoc breuiter accipiat. sicut generatio carnis peccati per unum Adam ad condemnationem trahit omnes qui eo modo generantur, sic regeneratio spiritus gratiae per unum Iesum Christum ad iustificationem uitae aeternae ducit omnes qui eo modo praedestinati regenerantur. sacramentum autem baptismi profecto sacramentum regenerationis est. quocirca sicut homo, qui non uixerit, mori non potest et qui mortuus non fuerit resurgere non potest, ita qui natus non fuerit renasci non potest. ex quo conficitur neminem in suo parente renasci potuisse non natum. oportet autem ut, si natus fuerit, renascatur, quia nisi quis natus fuerit denuo, non potest uidere regnum dei. oportet igitur, ut sacramento regenerationis, ne sine illo male de hac uita exeat, etiam paruulus inbuatur; quod non fit nisi in remissionem peccatorum. quod etiam ipso loco Christus ostendit, cum interrogatus quomodo possent ista fieri commemorauit quid Moj\'ses fecerit in exaltatione serpentis. cum itaque per baptismi sacramentum morti Christi conformantur infantes, eos a serpentis morsu fatendum est liberari, si a christianae fidei regula nolumus aberrare. quem tamen morsum non in sua uita propria. sed in illo cui primitus in illo cui est acceperunt.

Neque illud fallat, quod nec parenti post conuersionem obsunt propria peccata; quanto enim magis, inquiunt, filio eius obesse non possunt! sed qui hoc sentiunt non adtendunt, quia, sicut parenti per hoc quod spiritu renatus est propria peccata non obsunt, ita qui de illo natus est, nisi eo modo renascatur, quae a parente tracta sunt oberunt, quia et innouati parentes non ex primitiis nouitatis, sed ex reliquiis uetustatis earnaliter gignunt et filii ex parentum reliqua uetustate toti uetusti in peccati carne propagati damnationem ueteri homini debitam sacramento spiritalis regenerationis et renouationis cuadunt. illud namque praecipue propter quaestiones, quae de hac re motae sunt uel moueri adhuc possunt, adtendere ac meminisse debemus tantummodo peccatorum omnium plenam- perfectamque remissionem baptismo fieri, hominis uero ipsius qualitatem non totam continuo commutari, sed spiritales primitias in 1 ene proficientibus de die in diem nouitate crescente commutare in se quod carnaliter uetus est, donec totum ita renouetur, ut animalis etiam infirmitas corporis ad firmitatem spiritalem incorruptionemque perueniat.

Haec autem lex peccati, quod etiam peccatum appellat apostolus, cum dicit: non ergo regnet peccatum in uestro mortali corpore ad oboediendum desideriis eius, non sic manet in membris eorum, qui ex aqua et spiritu renati sunt, tamquam non sit eius facta remissio, ubi omnino plena et perfeeta fit remissio peccatorum omnibus inimicitiis interfectis, quibus separabamur a deo, sed manet in uetustate carnis tamquam superatum et peremptum, si non inlicitis consensionibus quodam modo re- . uiuescat et in regnum proprium dominationemque reuocetur. ab hac autem uetustate carnis, in qua est lex ista peccati uel peccatum iam remissum, usque adeo spiritus uita discernitur, in cuius nouitate baptizati per dei gratiam renascuntur, ut parum fuerit apostolo dicere tales non esse in peccato, nisi etiam diceret in ipsa carne illos non esse, antequam ex hac mortali uita emigrarent; qui enim magis i m in carne sunt, inquit, deo placere non possunt; uos autem non estis in carne, sed in spiritu, si tamen spiritus dei habitat in uobis. uerum tamen sicut ipsa carne quamuis corruptibili bene utuntur qui membra eius ad opera bona conuertunt, in qua carne non sunt, quia non secundum eam sapiunt neque uiuunt, sicut denique etiam morte, quae primi peeeati poena est, bene utuntur qui eam pro fratribus, pro fide, pro quacumque uera et sancta iustitia fortiter et patienter inpendunt, sic illa etiam lege peccati, quod iam remissum in uetustate carnis manet, bene utuntur coniugati fideles, qui ex eo quod sunt in (\'Christi nouitate dominari sibi libidinem minime patiuntur, ex eo autem quod adhuc trahunt Adae uetustatem regenerandos inmortaliter filios mortaliter generant cum ea propagine peccati, qua illi qui renati sunt obnoxii non tenentur et qua illi qui nascuntur renascendo soluuntur. quamdiu ergo manet lex concupiscentialis in membris, manente ipsa reatus eius soluitur; sed ei soluitur, qui sacramentum regenerationis accepit renouarique iam coepit. ex illa autem manente concupiscentiae uetustate quod nasciturrenasci indiget, ut sanetur, quia parentes fideles et nati carnaliter et renati spiritaliter filios carnaliter genuerunt, filii uero antequam nascerentur, renasci quomodo potuerunt?

Nec mireris, quod dixi manente concupiscentialiter lege peccati reatum eius solui per gratiam sacramenti. sicut enim facta et dicta et cogitata iniqua, quantum ad ipsos motus animi et corporis pertinet, iam praeterierunt et non sunt, eis tamen praeteritis et non iam existentibus reatus eorum manet, nisi peccatorum remissione soluatur, sic contra in hac non iam praeterita, sed adhuc manente lege concupiscentiae reatus eius soluitur et non erit, cum fit in baptismo plena remissio peccatorum. denique si continuo consequatur ab hac uita emigratio, non erit omnino, quod obnoxium hominem teneat solutis omnibus quae tenebant. sicut ergo non est mirum praeteritorum factorum, cogitatorum atque dictorum reatum manere ante peccatorum remissionem, sic contra non debet esse mirum manentis concupiscentiae reatum praeterire post peccatorum remissionem.

Quae cum ita sint, ex quo per unum hominem peccatum intrauit in hunc mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit usque in finem carnalis huius generationis et corruptibilis saeculi, cuius filii generant et generantur, nullo existente homine, de quo in hac uita constituto ueraciter dici possit, quod nullum habeat omnino peccatum excepto uno mediatore, qui nos creatori nostro per remissionem reconciliat peccatorum, idem ipse dominus noster hanc suam medellam nullis generis humani temporibus ante ultimum futurum

adhuc iudicium denegauit eis, quos per certissimam praescientiam et iustissimam beneficentiam secum regnaturos in uitam praedestinauit aeternam. namque ante natiuitatem carnis infirmitatemque passionis et uirtutem resurrectionis suae earum rerum futurarum fide eos qui tune fuerant informabat ad hereditatem salutis aeternae, quarum rerum praesentium fide informauit eos, qui cum gererentur aderant atque inpleri praedicta cernebant, quarum etiam praeteritarum fide qui postea fuerunt et nos ipsos et qui deinde futuri sunt informare non cessat. una ergo fides est, quae omnes saluos facit, qui ex carnali generatione in spiritalem renascendo saluantur, terminata in eo, qui uenit pro nobis iudicari et mori, iudex uiuorum et mortuorum. sed huius unius fidei pro significationis oportunitate per uaria tempora sacramenta uariata sunt.

Idem ipse itaque saluator est paruulorum atque maiorum, de quo dixerunt angeli: natus est uobis hodie saluator et de quodictumest aduirginemMariam: uocabis nomen eius Iesum; ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum, ubi aperte demonstratum est eum hoc nomine, quo appellatus est Iesus, propter salutem quam nobis tribuit nominari; Iesus quippe latine saluator est. quis est igitur qui audeat dicere dominum Christum tantum maioribus. non etiam paruulis esse Iesum? qui uenit in similitudine carnis peccati, ut euacuaret corpus peccati, in quo infirmissimo nulli usui congruis uel idoneis infantilibus membris anima rationalis miserabili ignorantia praegrauatur. quam plane ignorantiam nullo modo crediderim fuisse in infante illo, in quo uerbum caro factum est, ut habitaret in nobis, nec illam ipsius animi infirmitatem in Christo paruulo fuerim suspicatus, quam uidemus in paruulis. per hanc enim etiam, cum motibus inrationabilibus perturbantur, nulla ratione, nullo imperio, sed dolore aliquando uel doloris terrore cohibentur, ut omnino uideas illius inoboedientiae filios, quae mouetur in membris repugnans legi mentis nec. cum uult ratio, conquiescit; uerum et ipsa saepe uel dolore corporis tamquam uapulando conpescitur uel pauescendo uel tali aliquo animi motu non tamen uoluntate praecipiente conprimitur. sed quia erat in eo similitudo carnis peccati, mutationes aetatum perpeti uoluit ab ipsa exorsus infantia, ut ad mortem uideatur etiam senescendo illa caro peruenire potuisse, nisi iuuenis fuisset occisus. quae tamen mors in carne peccati inoboedientiae debita redditur, in similitudine autem carnis peccati oboedientiae uoluntate suscepta est. ad eam quippe iturus eamque passurus hoc ait: ecce ucnit princeps mundi huius et in me nihil inueniet; sed ut sciant omnes, quia uoluntatem patris mei facio. surgite, eamus hinc. his dictis perrexit ad indebitam mortem factus oboediens usque ad mortem.

Quapropter illi qui dicunt: si primi hominis peccato factum est, ut moreremur, Christi aduentu fieret, ut credentes in eum non moreremur, et addunt quasi rationem dicentes: neque enim praeuaricatoris transgressio plus nobis nocuit, quam incarnatio uel redemptio profuit saluatoris, cur non potius hoc adtendunt, hoc audiunt, hoc sine disceptatione credunt, quod apostolus sine ambiguitate locutus est: quia per hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum. sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic et in Christo omnes uiuificabuntur? neque enim aliunde quam de corporis resurrectione dicebat. omnium ergo corporis mortem factam per unum hominem dixit et omnium corporis resurrectionem in uitam aeternam per unum Christum futuram esse promisit. quomodo ergo \'plus nobis nocuit ille

peccando, quam iste profuit redimendo\', cum per illius peccatum temporaliter moriamur, per istius autem redemptionem non ad temporalem uitam, sed ad perpetuam resurgamus? nostrum ergo corpus mortuum est propter peccatum, Christi autem corpus solum mortuum est sine peccato, ut fuso sanguine sine culpa omnium culparum chirographa delerentur, quibus debitores, qui in eum credunt, a diabolo antea tenebantur. ideo: hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

Poterat autem etiam hoc donare credentibus, ut nec istius experirentur corporis mortem; sed si hoc fecisset, carni quaedam felicitas adderetur, minueretur autem fidei fortitudo. sic enim homines mortem istam timent, ut non ob aliud felices dicerent esse Christianos, nisi quod mori omnino non possent, ac per hoc nemo propter illam uitam, quae post istam mortem beata futura est, per uirtutem etiam contemnendae ipsius mortis ad Christi gratiam festinaret, sed propter remouendam mortis molestiam delicatius crederctur in Christum. plus ergo gratiae praestitit, plus fidelibus suis sine dubitatione donauit. quid enim magnum erat uidendo non mori eos, qui crederent, credere se non moriturum? quanto est maius, quanto fortius, quanto laudabilius ita credere, ut se speret moriturus • sine fine uieturum ! denique hoc quibusdam in fine largietur, ut mortem istam repentina commutatione non sentiant, sed simul cum resurgentibus rapiantur in nubibus in obuiam Christo in aera et sic semper cum domino uiuant. et recte illis, quia non erunt iam posteri, qui propter hoc credunt non sperando quod non uident, sed amando quod uident. quae fides est eneruis et debilis nec fides omnino dicenda, quando quidem fides ita definita est: fides est sperantium substantia, conuictio rerum quae non uidentur. unde etiam in eadem, ubi et hoc scriptum est, ad Hebreos epistola, cum consequenter enumerasset quosdam, qui deo fide placuerunt: secundum fidem, inquit, mortui sunt hi omnes, cum non accepissent promissiones, sed longe eas uidentes et salutantes et confitentes, quia hospites et peregrini sunt super terram. et paulo post eandem fidei laudem ita conelusit: et omnes, inquit, testimonium consecuti per fidem non tulerunt promissiones dei; pro nobis enim meliora prouiderunt, ne sine nobis perfecti perficerentur. haec laus fidei non esset nec omnino, ut iam dixi, fides esset, si homines in eredendo praemia uisibilia sequerentur, hoc est, si fidelibus merces inmortalitatis in hoc saeculo redderetur.

Hinc et ipse dominus mori uoluit, ut, quemadmodum de illo scriptum est, per mortem euacuaret eum qui potestatem habebat mortis, id est diabolum, et liberaret eos qui timore mortis per totam uitam rei erant seruitutis. hoc testimonio satis etiam illud monstratur et mortem istam corporis principe atque auctore diabolo, hoc est ex peccato, accidisse, quod ille persuasit; neque enim ob aliud potestatem habere mortis uerissime diceretur. unde ille qui sine ullo peccato uel originali uel proprio , moriebatur dixit, quod paulo ante commemoraui: ecce ueniet princeps mundi,— idest diabolus, qui potestatem habet mortis in me nihil inucniet, id est peccati, propter quod homines mori fecit. et quasi diceretur ci: \'quare ergo moreris?\' sed ut sciant omnes, inquit, quia uoluntatem patris mei facio, surgite, eamus hinc, id est, \'ut moriar non habens mortis causam de peccato sub auctore peccati, sed de oboedientiae iustitia factus oboediens usque ad mortem\'. et hoc ergo illo testimonio demon-

stratum est et, quod timorem mortis fideles uincunt, ad agonem ipsius fidei pertinere, qui profecto defuisset, si mox esset credentes inmortalitas consecuta.

Quamuis itaque multa dominus uisibilia miracula fecerit, unde ipsa fides uelut quibusdam primordiis lactescentibus germinaret et in suum robur ex illa teneritudine coalesceret — tanto est enim fortior, quanto magis iam ista non quaerit —, tamen illud, quod promissum speramus, inuisibiliter uoluit expectari, ut iustus ex fide uiueret, in tantum ut nec ipse qui die tertio resurrexit inter homines esse uoluerit, sed eis demonstrato in sua carne resurrectionis exemplo, quos huius rei testes habere dignatus est, in caelum ascenderit illorum quoque se oculis auferens nihilque tale cuiusquam eorum carni iam tribuens, quale in carne propria demonstrauerat, ut et ipsi ex fide uiuerent eiusque ustitiae, in qua ex fide uiuitur, praemium, quod post erit uisibile, nunc interim per patientiam inuisibiliter expectarent. ad hunc intellectum credo etiam illud esse referendum, quod ait de sancto spiritu: non potest ipse uenire, nisi ego abiero. hoc enim erat dicere: \'non poteritis iuste uiuere ex fide, quod de meo dono, id est de sancto spiritu, habebitis, nisi a uestris oculis hoc quod intuemini abstulero, ut spiritaliter cor uestrum inuisibilia credendo proficiat\'. hanc ex fide iustitiam identidem loquens de spiritu sancto ita commendat: ille, inquit, arguet mundum de peccato, de iustitia, de iudicio: de peccato quidem, quia non crediderunt in me, de iustitia, quia ad patrem uado etiam non uidebitis me.quaeestistaiustitiaqua eum non uiderent, nisi ut iustus ex fide uiueret et non respicientes quae uidentur, sed quae non uidentur spiritu ex fide spem iustitiae expectaremus?

Qui autem dicunt: si peccato mors ista corporis accidisset, non utique post remissionem peccatorum, quam redemptor nobis tribuit, moreremur, non intellegunt quomodo res, quarum reatum, ne post hanc uitam obsint, deus soluit, tamen eas ad certamen fidei sinit manere, ut per illas erudiantur et exerceantur proficientes in agone iustitiae. posset enim et alius hoc non intellegens dicere: \'si propter peccatum dixit deus homini: in sudore uultus tui edes panem tuum, et spinas et tribulos pariet tibi terra, quare et post remissionem peccatorum labor hic permanet et haec dura et aspera parit etiam terra fidelium? item si propter peccatum mulieri dictum est: in gemitu paries, cur etiam post peccatorum remissionem feminae fideles eosdem dolores in parturiendo patiuntur?\' et tamen constat propter peccatum, quod admiserant, illos a deo primos homines haec audisse atque meruisse nec resistit his uerbis diuini libri, quae posui de labore hominis et de parturitione mulieris, nisi qui prorsus alienus a fide catholica eisdem litteris aduersatur.

Verum quia et tales non desunt, quemadmodum eis hac quaestione proposita respondemus dicentes ante remissionem esse illa supplicia peccatorum, post remissionem autem certamina exercitationesque iustorum, ita et illis, quos de morte corporis similiter mouet, respondere debemus, ut eam et peccato accidisse fateamur et post peccatorum remissionem, ut magnus timor eius a proficientibus superetur, ad certamen nobis relictam esse non dedignemur. si enim parua uirtus esset fidei, quae per dilectionem operatur, mortis metum uincere non esset tanta martyrum gloria nec dominus diceret: maiorem hac caritatem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis. quod in epistola sua Iohannes ita dicit: si-

cut ille animam suam pro nobis posuit, sic et nos debemus animam pro fratribus ponere. nequaquam igitur in morte pro iustitia subeunda uel contemnenda laudaretur praecipua patientia, si mortis non esset magna multumque dura molestia. cuius timorem qui uincit ex fide, magnam ipsius fidei conparat gloriam iustamque mercedem. unde mirandum non est et mortem corporis non fuisse euenturam homini, nisi praecessisset peccatum, cuius etiam talis poena consequeretur, et post remissionem peccatorum eam fidelibus euenire, ut in eius timore uincendo exerceatur fortitudo iustitiae.

Caro enim, quae primo facta est, non erat caro peccati, in qua noluit homo inter delicias paradisi seruare iustitiam. unde statuit deus, ut post eius peccatum propagata caro peccati ad recipiendam iustitiam laboribus et molestiis niteretur. propter hoc etiam de paradiso dimissus Adam contra Edem habitauit, id est contra sedem deliciarum, ut significaret quod in laboribus, qui sunt deliciis contrarii, erudienda esset caro peccati, quae in deliciis oboedientiam non seruauit, antequam esset caro peccati. sicut ergo illi primi homines postea iuste uiuendo-und.c merito creduntur per domini sanguinem ab extremo supplicio liberati—non tamen in illa uita meruerunt ad paradisum reuocari, sic et caro peccati, etiamsi remissis peccatis homo in ea iuste uixerit, non continuo meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati.

Tale aliquid nobis insinuatum est de patriarcha Dauid in libro Regnorum, ad quem propheta cum missus esset eique propter peccatum, quod admiserat, euentura mala ex iracundia dei comminaretur, confessione peccati ueniam meruit respondente propheta, quod illud ei flagitium facinusque remissum sit; et tamen consecuta sunt quae deus fuerat comminatus, ut sic humiliaretur a filio. quare et hic non dicitur: \'si deus propter peccatum illud fuerat comminatus, cur dimisso peccato quod erat minatus inpleuit?\' nisi quia rectissime, si dictum fuerit, respondebitur remissionem illam peccati factam, ne homo a percipienda uita inpediretur aeterna, subsecutum uero illius comminationis effectum, ut pietas hominis in illa humilitate exerceretur atque probaretur? sic et mortem corporis et propter peccatum deus homini inflixit et post peccatorum remissionem propter exercendam iustitiam non ademit.

Teneamus ergo indeclinabilem fidei confessionem. solus unus est qui sine peccato natus est in similitudine carnis peccati, sine peccato uixit inter aliena peccata, sine peccato mortuus est propter nostra peccata. non declinemus in dexteram aut sinistram; in dexteram enim declinare est se ipsum decipere dicendo se esse sine peccato, in sinistram autem per nescio quam peruersam et prauam securitatem se tamquam inpune dare peccatis. uias enim, quae a dextris sunt, nouit dominus, qui solus sine peccato est et nostra potest delere peccata; peruersae autem sunt, quae a sinistris, amicitiae cum peccatis. tales etiam illi uiginti annorum adulescentuli figuram noni populi praemiserunt, qui in terram promissionis intrarunt, qui nec in dextram nec in sinistram dicti sunt declinasse. non enim et uiginti annorum aetas conparanda est innocentiae paruulorum, sed, ni fallor, hic numerus mysticum aliquid adumbrat et resonat. uetus enim testamentum in quinque Moysi libris excellit, nouum autem quattuor euangeliorum auctoritate praefulget. qui numeri per se multiplicati ad uicenarium perueniunt; quater enim quini uel quinquiens quaterni uiginti

sunt. talis populus, ut praedixi, eruditus in regno caelorum per duo testamenta, uetus et nouum, non declinans in dextram superba praesumptione iustitiae neque in sinistram secura dilectione peccati in terram illius promissionis intrabit, ubi iam peccata ulterius nec nobis donanda optemus nec in nobis punienda timeamus ab illo redemptore liberati, qui non uenundatus sub peccato redemit Israhel ab omnibus iniquitatibus eius siue propria cuiusquam uita commissis siue originaliter tractis.

Non enim parum scripturarum diuinarum auctoritati ueritatique cesserunt, qui, etsi noluerunt litteris suis aperte exprimere paruulis remissionem necessariam peccatorum, redemptionem tamen eis opus esse confessi sunt. alio quippe uerbo, etiam ipso de christiana eruditione deprompto, nihil aliud omnino dixerunt. nec dubitandum est eis qui diuina scripta fideliter legunt, fideliter audiunt, fideliter tenent, quod ab illa carne, quae prius uoluntate peccati facta est caro peccati, deinceps per successionem transeunte in omnes transcriptione iniquitatis et mortis caro sit propagata peccati excepta una similitudine carnis peccati, quae tamen non esset, nisi esset caro peccati.

De anima uero, utrum et ipsa eodem modo propagata reatu, qui ei dimittatur, obstricta sit-neque enim possumus dicere solam carnem paruuli, non etiam animam indigere saluatoris et redemptoris auxilio alienamque ab ea esse gratiarum actione, quae in Psalmis est, ubi legimus et dicimus: benedic, anima mea, dominum et noli obliuisci omnes retributiones eius, qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes languores tuos, qui redimit de corruptione uitam tuam —, an etiam non propagata eo ipso, quo carni peccati aggrauanda miscetur, iam ipsius peccati remissione et sua redemptione opus habeat, deo per summam praescientiam iudicante, qui paruulorum ab isto reatu non mereantur absolui, etiam qui nondum nati nihil alicubi propria sua uita egerunt uel boni uel mali, et quomodo deus, etiamsi non de traduce animas creat, non sit tamen auctor reatus eiusdem, propter quem redemptio sacramenti necessaria est animae paruuli, magna quaestio est aliamque disputationem desiderat, eo tamen, quantum arbitror, moderamine temperatam, ut magis inquisitio cauta laudetur quam praecipitata reprehendatur assertio. ubi enim de re obscurissima disputatur non adiuuantibus diuinarum auctoritatum certis clarisque documentis, cohibere se debet humana praesumptio nihil faciens in partem alteram declinando. etsi enim quodlibet horum, quemadmodum demonstrari et explicari possit, ignorem, illud tamen credo, quod etiam hinc diuinorum eloquiorum clarissima auctoritas esset, si homo id sine dispendio promissae salutis ignorare non posset. habes elaboratum - utinam tam commodum quam prolixum I - pro meis uiribus opus, cuius prolixitatem fortasse defenderem, nisi id uererer facere defendendo prolixius.

# Liber Tertivs

Carissimo filio Marcellino Augustinus episcopus, seruus Christi seruorumque Christi, in domino salutem.

De quaestionibus, quas mihi proposueras ut ad te aliquid scriberem aduersus eos qui dicunt Adam, etiamsi non peccasset, fuisse moriturum nec ex eius peccato quicquam ad eius posteros propagando transisse maxime propter baptismum paruulorum, quem more piissimo atque materno uniuersa frequentat ecclesia, et quod in hac uita sint, fuerint futurique sint filii hominum nullum habentes omnino peccatum, iam duos prolixos absolueram libros. quibus mihi uisus sum non quidem omnibus omnium occurrisse in hac causa motibus animorum, quod uel a me uel a quoquam utrum fieri possit ignoro, immo fieri non posse non dubito, sed tamen egisse aliquid, quo de his rebus a maioribus traditae fidei defensores contra nouitates eorum qui aliter sentiunt non inermes usquequaque consisterent. uerum post paucissimos dies legi Pelagii quaedam scripta, sancti uiri, ut audio, et non paruo prouectu Christiani, quae in Pauli apostoli epistolas expositiones breuissimas continerent, atque ibi conperi, cum ad illum uenisset locum, ubi dicit apostolus per unum hominem peccatum intrasse in mundum et per peccatum mortem atque ita in omnes homines pertransisse, quandam eorum argumentationem qui negant paruulos peccatum originale gestare, quam, fateor, in illis tam longis uoluminibus meis non refelli, quia in mentem mihi omnino non uenerat quemquam posse talia cogitare uel dicere. quapropter quoniam illi operi, quod iam certo fine concluseram, nihil addere uolui, et ipsam eisdem uerbis quibus cam legi et quid mihi contra uideatur huic epistolae inserendum putaui.

Sic ergo illa argumentatio posita est: hi autem, inquit, qui contra traducem peccati sunt, ita illam impugnare nituntur: si Adae, inquiunt, peccatum etiam non peccantibus nocuit, ergo et Christi iustitia etiam non credentibus prodest, quia similiter, immo et magis dicit per unum saluari, quam per unum ante perierunt. huic ergo, ut dixi, argumento in illis duobus libris, quos ad te scripsi, nihil respondi neque id mihi prorsus redarguendum proposui. nunc ergo prius illud adtende quemadmodum, cum dicunt: si Adae peccatum etiam non peccantibus nocet, ergo et Christi iustitia etiam non credentibus prodest, absurdissimum utique et falsissimum iudicant, ut Christi iustitia etiam non credentibus prosit. unde putant confici nec primi hominis peccatum paruulis non peccantibus nocere potuisse, sicut Christi iustitia prodesse ullis non credentibus non potest. dicant itaque, iustitia Christi quid bap-

tizatis paruulis prosit, dicant omnino quod uolunt. profecto enim, si se Christianos esse meminerunt, aliquid prodesse non ambigunt. quodlibet igitur prosit, prodesse, sicut etiam ipsi adserunt, non credentibus non potest. unde coguntur paruulos baptizatos in credentium numero deputare et auctoritati sanctae ubique ecclesiae consentire, quae fidelium eos nomine non censet indignos, quibus iustitia Christi etiam secundum istos prodesse non nisi credentibus posset. sicut ergo eorum per quos renascuntur iustitiae spiritus responsione sua traicit in eos fidem, quam uoluntate propria nondum habere potuerunt, sic eorum per quos nascuntur caro peccati traicit in eos noxam, quam nondum uita propria contraxerunt. et sicut eos uitae spiritus in Christo regenerat fideles, sic eos corpus mortis in Adam generauerat peccatores; illa enim carnalis generatio est. haec spiritalis; illa facit filios carnis, haec spiritus; illa filios mortis, haec filios resurrectionis; illa filios saeculi, haec filios dei; illa filios irae, haec filios misericordiae; ac per hoc illa peccato originali obligatos, ista omnis peccati uinculo liberatos.

Postremo ad id quod intellectu perspicacissimo adsequi non ualemus, auctoritate diuina consentire cogamur. bene, quod ipsi nos admonent, iustitiam Christi nisi credentibus prodesse non posse et prodesse aliquid paruulis confitentur. unde, ut diximus, necesse est eos baptizatos in credentium numero sine ulla tergiuersatione constituant. consequenter igitur, si non baptizentur, inter eos qui non credunt erunt ac per hoc nec uitam habebunt, sed ira dei manet super eos, quoniam qui non credit filio, non habebit uitam, sed ira dei manet super eum, et iudicati sunt, quoniam qui non credit, iam iudicatus est, et condemnabuntur, quoniam qui crediderit et baptizatus fuerit, saluus erit, qui autem non crediderit, condemnabitur. iam nunc uideant isti, qua iustitia temptent uel conentur adserere non ad uitam aeternam, sed ad iram dei pertinere et iudicari diuinitus atque damnari homines, qui sine peccato sunt, si quemadmodum proprium ita nullum in eis est etiam originale peccatum.

Iam ceteris, quae Pelagius insinuat eos dicere, qui contra originale peccatum disputant, in illis duobus prolixi mei operis libris satis, quantum arbitror, dilucideque respondi. quod etsi quibusdam uel parum uel obscurum uidebitur, dent ueniam et conponant cum eis, qui fortasse illud non quia parum est, sed quia nimium reprehendunt; et qui ea, quae pro natura quaestionum dilucide dicta existimo, adhuc non intellegunt, non mihi calumnientur pro neglegentia uel pro meae facultatis indigentia, sed deum potius pro accipienda intellegentia deprecentur.

Verum tamen nos non neglegenter oportet aduertere istum, sicut cum qui nouerunt loquuntur, bonum ac praedicandum uirum hanc argumentationem contra peccati propaginem non ex propria intulisse persona, sed quid illi dicant qui eam non adprobant intimasse nec solum hoc quod modo proposui eique respondi, uerum etiam cetera quibus me in illis libris iam respondisse recolui. nam cum dixisset: si Adae, inquiunt, peccatum etiam non peccantibus nocuit, ergo et Christi iustitia etiam non credentibus prodest — quod in his quae respondi cernis quam non solum non expugnet quod dicimus, sed etiarn nos admoneat quid dicamus -, secutus adiunxit: deinde aiunt: si baptismus mundat antiquum illud delictum,

qui de duobus baptizatis nati fuerint debent hoc carere peccato; non enim potuerunt ad posteros transmittere quod ipsi minime habuerunt. illud quoque accedit, inquit, quia, si anima non est ex traduce, sed sola caro, ipsa tantum habet traducem peccati et ipsa sola poenam meretur, iniustum esse dicentes, ut hodie nata anima non ex massa Adae tam antiquum peccatum portet alienum. dicunt etiam, inquit, nulla ratione concedi, ut deus qui propria peccata remittit imputet aliena.

Videsne, obsecro, quemadmodum hoc totum Pelagius non ex sua, sed ex aliorum persona indiderit scriptis suis usque adeo sciens hanc nescio quam esse nouitatem, quae contra antiquam et ecclesiae insitam opinionem sonare nunc coeperit, ut eam ipse confiteri aut uerecundatus aut ueritus fuerit. et forte hoc ipse non sentit, quod sine peccato nascatur homo, cui fatetur necessarium esse baptismum, in quo fit remissio peccatorum; quod sine peccato damnetur homo, quem necesse est non baptizatum in non credentibus deputari, quia utique scriptura euangelica fallere non potest, in qua apertissime legitur: qui non crediderit, condemnabitur; postremo quod sine peccato imago dei non admittatur ad regnum dei, quoniam nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest introire in regnum dei, atque ita uel in aeternam mortem sine peccato praecipitetur aut, quod est absurdius, extra regnum dei habeat uitam aeternam, cum dominus praedicens quid suis in fine dicturus sit: ucnitc, benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratum est ab initio mundi, manifestauerit etiam quid sit ipsum regnum quod dicebat ita concludens: sic ibunt illi in ambustionem aeternam, iusti autem in uitam aeternam. haec ergo et alia, quae hunc sequuntur errorem, nimium peruersa et christianae repugnantia ueritati credo quod uir ille tam egregie christianus omnino non sentiat. sed fieri potest, ut etiam istorum argumentis, qui contra peccati traducem sentiunt, adhuc fortasse ita moueatur, ut audire uel nosse quid contra eos dicatur expectet; et ideo quid illi dicant qui contra peccati traducem sentiunt nec tacere uoluit, ut quaestio discutienda insinuaretur, et a persona sua remouit, ne hoc etiam ipse sentire iudicaretur

Ego autem etsi refellere istorum argumenta non ualeam, uideo tamen inhaerendum esse his quae in scripturis sunt apertissima, ut ex his reuelentur obscura aut, si mens nondum est idonea, quae possit ea uel demonstrata cernere uel abstrusa uestigare, sine ulla haesitatione credantur. quid autem apertius tot tantisque testimoniis diuinorum eloquiorum, quibus dilucidissime apparet nec praeter Christi societatem ad uitam salutemque aeternam posse quemquam hominum peruenire nec diuino iudicio iniuste aliquem posse damnari, hoc est ab illa uita et salute separari? unde fit consequens, ut, quoniam nihil agitur aliud, cum paruuli baptizantur, nisi ut incorporentur ecclesiae, id est Christi corpori membrisque socientur, manifestum sit eos ad damnationem, nisi hoc eis conlatum fuerit, pertinere. non autem damnari possent, si peccatum utique non haberent. hoc quia illa aetas nullum in uita propria contrahere potuit, restat intellegere uel, si hoc nondum possumus, saltim credere trahere paruulos originale peccatum.

Ac per hoc si ambigui aliquid habent uerba apostolica, quibus dicit: per unum hominem peccatum intrauit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit,

possuntque in aliam duci transferrique sententiam, numquid et illud ambiguum est: nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest introire in regnum dei? numquid et illud: uocabis nomen eius Iesus; ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum? numquid etiam illud, quia non est opus sanis medicus, sed aegrotantibus, hoc est quia non est necessarius Iesus eis qui non habent peccatum, sed eis qui saluandi sunt a peccato? numquid etiam illud, quia nisi manducauerint homines carnem eius, hoc est participes facti fuerint corporis eius, non habebunt uitam? his atque huiusmodi aliis, quae nunc praetereo, testimoniis diuina luce clarissimis, diuina auctoritate certissimis nonne ueritas sine ulla ambiguitate proclamat non solum in regnum dei non baptizatos paruulos intrare non posse, sed nec uitam aeternam posse habere praeter Christi corpus, cui ut incorporentur sacramento baptismatis inbuuntur? nonne ueritas sine ulla dubitatione testatur eos non ob aliud ad Iesum, hoc est ad saluatorem et ad medicum Christum, piis gestantium manibus ferri, nisi ut per medicinam sacramentorum eius possint a peccati peste sanari? quid ergo cunctamur apostoli uerba, de quibus forte dubitabamus, etiam ipsa sic intellegere, ut his congruant testimoniis, de quibus dubitare non possumus?

Quamquam toto ipso loco, ubi per unius peccatum multorum condemnationem et per unius iustitiam multorum iustificationem apostolus loquitur, nihil mihi uideatur ambigui, nisi quod ait \'Adam formam futuri\'. hoc enim reuera non solum huic sententiae conuenit, qua intellegitur futuros eius posteros ex eadem forma cum peccato esse generatos, sed etiam in alios et alios intellectus possunt haec uerba deduci. nam et nos aliud inde aliquando diximus et aliud fortasse dicemus, quod tamen huic intellectui non sit aduersum, et ipse Pelagius non uno modo id exposuit. cetera uero quae ibi dicuntur, si diligenter aduertantur atque tractentur, sicut in primo duorum illorum libro utcumque conatus sum, etiamsi subobscurum pariunt rerum ipsarum necessitate sermonem, non tamen poterunt alium sensum habere, nisi per quem factum est. ut antiquitus uniuersa ecclesia retineret fideles paruulos originalis peccati remissionem per Christi baptismum consecutos.

Vnde non inmerito beatus Cyprianus satis ostendit, quam hoc ab initio creditum et intellectum seruet ecclesia. qui cum paruulos a materno utero recentissimos iam idoneos ad percipiendum Christi baptismum adsereret, quoniam consultus fuerat, utrum hoc ante octauum diem fieri deberet, quantum potuit, conatus est eos demonstrare perfectos, ne quis ipso numero dierum, quo octauo antea circumcidebantur infantes, eos adhuc perficiendos existimaret. sed cum magnum eis defensionis patrocinium praestitisset, ah originali tamen peccato eos inmunes non esse confessus est, quia, si hoc negaret, ipsius baptismi causam, propter quem percipiendum eos defendebat, auferret. potes ipsam epistolam memorati martyris De baptizandis paruulis legere, si uolueris; neque enim potest deesse Karthagini. uerum in hanc etiam nostram, quantum praesenti quaestioni satis nisum est, pauca inde transferenda arbitratus sum, quae prudenter adtende: quantum uero, inquit, ad causam infantium pertinet, quos dixisti intra secundum ueltertium diem quo nati sunt constitutos baptizari non oportere et considerandam esse legem circumcisionis antiquae, ut intra octauum diem eum qui natus est baptizandum et sanctificandum non putares, longe aliud in concilio nostro uisum est. in hoc enim, quod tu putabas esse faciendum, nemo consensit;

sed uniuersi potius iudicauimus nulli hominum nato misericordiam dei et gratiam denegandam. nam eum dominus in euangelio suo dicat: \'filius hominis non uenit animas hominum perdere, sed saluare\', quantum in nobis est, si fieri potuerit, nulla anima perdenda est. aduertisne quid dicat, quemadmodum sentiat non tantum carni, sed animae quoque infantis exitiabile esse atque mortiferum sine illo salutari sacramento exire de hac uita? unde, si iam nihil aliud diceret, intellegere nostrum fuit sine peccato animam perire non posse. sed uide paulo post defendens innocentiam paruulorum quid tamen de illis apertissime fateatur: ceterum si hominesinquit, inpedire aliquid ad consecutionem gratiae possetmagis adultos et prouectos et maiores natu possent inpedire peccata grauiora. porro autem si etiam grauissimis delictoribus et in deum multum ante peccantibus, eum postea crediderint, remissa peceatorum datur et a baptismo atque gratia nemo prohibetur, quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus contagium mortis antiquae prima natiuitate contraxit! qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, sed aliena peccata.

Vides quanta fiducia ex antiqua et indubitata fidei regula uir tantus ista loquatur. qui haec documenta certissima ideo protulit, ut illud quod erat incertum, unde consuluerat ille cui rescribit et unde concilii decretum constitutum esse commemorat, ut scilicet etiam ante octauum diem, ex quo die natus esset infans, cum, si afferretur, baptizare nemo dubitaret, per haec firmamenta probaretur. neque enim hoc tunc quasi nouum aut quasi aliqua cuiusquam contradictione pulsatum concilio statuebatur scu firmabatur, quod ob?tricti originali peccato tenerentur infantes, sed cum illic illa consultatio uersaretur et disceptaretur, propter legem carnalis circumcisionis utrum eos et ante octauum diem baptizari oporteret. ideo ei qui hoc negabatnemo consensit, quia iam non consulendum necdisceptandum, sed firmum certumque habebatur animam saluti aeternae pcrituram, si hanc uitam sine illius sacramenti consecutione finiret, quamuis ab utero recentissimi paruuli solo reatu essent peccati originalis obstricti; quare illis etsi multo facilior, quod alienorum, sed tamen esset necessaria remissio peccatorum. his certis illa incerta de octauo die quaestio dissoluta est atque in concilio iudicatum homini nato, ne in aeternum pereat, omni die licere succurrere, cum etiam de ipsa carnali circumcisione ratio redderetur, quod umbra esset futuri, non quo intellegeremus etiam baptismum octauo ex quo natus est homo die dari oportere, sed nos in Christi resurrectione spiritaliter circumcidi, qui tertio quidem post diem passionis, in diebus tamen ebdomadum, quibus tempora prouoluuntur, octauo, hoc est post sabbatum primo die, a mortuis resurrexit.

Et nunc nescio cuius nouae disputationis audacia quidam nobis facere conantur incertum, quod maiores nostri ad dissoluenda quaedam, quae nonnullis uidebantur incerta, tamquam certissimum proferebant. quando enim primitus hoe disputari coeperit nescio; illud tamen seio quod etiam sanctus Hieronymus, qui hodieque in litteris ecclesiasticis tam excellentis doctrinae fama ac labore uersatur, ad quasdam soluendas in suis libris quaestiones etiam hoe certissimum adhibet sine ulla disceptatione documentum. nam in eo quod in Ionam prophetam scripsit, cum ad eum uenisset locum, ubi commemorantur etiam paruuli ieiunio castigati: maior, inquit, aetas incipit, usque ad minorem peruenit. nullus enim ab-

sque peccato nec si unius quidem diei fuerit uita eius et numerabiles anni uitae illius. si enim stellae non sunt mundae in conspectu dei, quanto magis uermis et putredo et hi qui peccato offendentis Adam tenentur obnoxii! hunc doctissimum uirum si facile interrogare possemus, quam multos utriusque linguae diuinarum scripturarum tractatores et christianarum disputationum scriptores commemoraret, qui non aliud, ex quo Christi ecclesia est constituta, senserunt, non aliud a maioribus acceperunt, non aliud posteris tradiderunt! ego quidem quamuis longe pauciora legerim, non memini me aliud audisse a Christiani, qui utrumque accipiunt testamentum, non solum in catholica ecclesia, uerum etiam in qualibet heresi uel schismate constitutis, non memini me aliud legisse apud eos, quos de his rebus aliquid scribentes legere potui quiscriptura. canonicas sequerentur uel sequi se crederent crediue uoluissent. unde nobis hoc negotium repente emerserit nescio. nam ante paruum tempus a quibusdam transitorie conloquentibus cursim mihi aures perstrictae sunt, cum illic apud Carthaginem essemus, \'non ideo paruulos baptizari, ut remissionem accipiant peccatorum, sed ut sanctificentur in Christo.\' qua nouitate permotus et quia oportunum non fuit, ut contra aliquid dicerem, et non tales homines erant, de quorum essem auctoritate sollicitus, facile hoc in transactis atque abolitis habui. et ecce iam studio flammante defenditur, ecce scribendo etiam memoriae commendatur, ecce res in hoc discrimen adducitur, ut hinc etiam a fratribus consulamur. ecce contra disputare atque scribere cogimur!

Ante paucos annos Romae quidam extitit Iouinianus, qui sanctimonialibus etiam aetate iam prouectioribus nuptias persuasisse dicatur non inliciendo, quo earum aliquam ducere uellet uxorem, sed disputando uirgines sanctimonio dicatas nihil amplius fidelibus coniugatis apud deum habere meritorum. numquam tamen hoc ei commentum uenit in mentem, ut asserere conaretur sine originali peccato nasci hominum filios. et utique si hoc astrueret. multo procliuius uellcnt feminae nubere fetus mundissimos pariturae. huius sane scripta — nam et scribere ausus est — cum fratres adHieronymum refellenda misissent, non solum in eis nihil tale conperit, uerum etiam ad quaedam eius uana refutanda hoc tamquam certissimum de hominis originali peccato, unde utique nec ipsum dubitare credebat, inter multa sua documenta deprompsit. id agentis haec uerba sunt: \'qui dicit se\', inquit, \'in Christo manere, debet sicut ille ambulauit et ipse ambulare\'. eligat aduersarius e duobus quod uult; optionem ei damus. manet in Christo an non manet? si manet, ita ergo ambulet ut Christus. si autem temerarium est similitudinem uirtutum domini polliceri, non manet in Christo, quia non ingreditur ut Christus. ille peccatum non fecit neque inuentus est dolus in ore eius; qui cum malediceretur, non remaledixit et tamquam agnus coram tondente sic non aperuit os suum; ad quem uenit princeps mundi istius et inuenit in eo nihil; qui cum peccatum non fecisset, pro nobis peccatum eum fecit deus. nos autem iuxta epistolam Iacobi\'multa peccamus omnes\' et \'nemo mundus a peccatis, nec si unius quidem dieifuerit uita eius\'. \'quis enim gloriabitur castum se habere cor? aut quis confidet mundum se esse a peccatis?\' tenemurque rei in similitudine praeuaricationis Adam. unde et Dauid: \'ecce\', inquit, \'in iniquitatibus conceptus sum et in delictis concepit me mater mea.\'

Haec non ideo commemoraui, quod disputatorum quorumlibet sententiis tamquam canonica auctoritate nitamur, sed ut appareat ab initio usque ad praesens tempus, quo ista

nouitas orta est, hoc de originali peccato apud ecclesiae fidem tanta constantia custoditum, ut ab eis, qui dominica tractarent eloquia, magis certissimum proferretur ad alia falsa refutanda quam id tamquam falsum refutari ab aliquo temptaretur. ceterum in sanctis canonicis libris uiget huius sententiae clarissima et plenissima auctoritas. clamat apostolus: per unum hominem peccatum intrauit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. unde nec illud liquide dici potest, quod peccatum Adae etiam non peccantibus nocuit, cum scriptura dicat: in quo omnes peccauerunt. nec sic dicuntur ista aliena peccata, tamquam omnino ad paruulos non pertineant — si quidem in Adam omnes tunc peccauerunt, quando in eius natura illa insita ui, qua eos gignere poterat, adhuc omnes ille unus fuerunt -, sed dicuntur aliena, quia nondum ipsi agebant uitas proprias, sed quicquid erat in futura propagino uita unius hominis continebat.

Nulla, inquiunt, ratione conceditur, ut deus, qui propria peccata remittit, inputet aliena. remittit, sed spiritu regeneratis, non carne generatis; inputat uero non iam aliena, sed propria. aliena quippe erant, quando hi qui ea propagata portarent nondum erant; nunc uero carnali generatione iam eorum sunt, quibus nondum spiritali regeneratione dimissa sunt.

Sed si baptismus, inquiunt, mundat antiquum illud delictum, qui de duobus baptizatis nati fuerint debent hoc carere peccato. non enim potuerunt ad posteros transmittere, quod ipsi minime habuerunt. ecce unde plerumque eonualescit error, cum homines idonei sunt his rebus interrogandis, quibus intellegendis non sunt idonei. cui enim auditori uel quibus explicem uerbis, quomodo mortalia uitiosa primordia non obsint eis, qui aliis primordiis inmortalibus inchoati sunt, et tamen obsint eis, quos idem ipsi, quibus iam non obsunt, ex eisdem uitiosis primordiis generauerint? quomodo id intellegat homo, cuius tardiusculam mentem inpedit etiam suae sententiae praeiudicium et peruicaciae grauissimum uinculum? uerum tamen si aduersus eos mihi esset causa ista suscepta, qui omnino paruulos baptizari prohiberent aut superfluo baptizari contenderent dicentes eos ex fidelibus natos parentum meritum necessario consequi, tunc deberem ad hanc opinionem conuincendam laboriosius fortassis et operosius excitari, tunc, si mihi apud obtunsos et contentiosos propter rerum naturae obscuritatem difficultas refellendi falsa et persuadendi uera resisteret, ad haec forte quae in usu atque in promptu essent exempla confugerem uicissimque interrogarem, ut, quia eos moueret quomodo peccatum quod mundatur per baptismum maneat in eis quos genuerint baptizati, ipsi explicarent quomodo praeputium quod per circumcisionem aufertur maneat in eis quos genuerint circumcisi, quomodo etiam palea quae opere humano tanta diligentia separatur maneat in fructu qui de purgato tritico nascitur.

His et talibus forsitan utcumque conarer exemplis persuadere hominibus, qui mundationis sacramenta superfluo filiis mundatorum crederent adhiberi, quam recto consilio baptizatorum paruuli baptizentur quamque fieri possit, ut homini habenti utrumque semen, et mortis in carne et inmortalitatis in spiritu, non obsit regenerato per spiritum, quod obest eius filio generato per carnem, sitque in isto remissione mundatum, quod sit etiam in illo simili remissione uelut circumcisione uelut trituratione ac uentilatione mundandum. nunc ucro,

quando quidem cum cis agimus, qui confitentur baptizatorum filios baptizandos, quanto melius sic agimus, ut dicamus: \'uos, qui asseritis de hominibus a peccati labe mundatis sine peccato nasci filios debuisse, cur non adtcnditis eo modo uobis posse dici de christianis parentibus christianos nasci filios debuisse? cur ergo eos Christianos fieri debere censetis? numquid in eorum parentibus corpus christianum non erat, quibus dictum est: nescitis quia corpora uestra membra sunt Christi? an forte corpus quidem christianum de christianis parentibus natum est, sed non christianam animam accepit? hoc uero multo est mirabilius; namque utrumlibet de anima sentiatis, quia profecto cum apostolo non eam creditis, antequam nasceretur, aliquid egisse boni aut mali, aut de traduce adtracta est et similiter ut corpus de Christianis christianum anima etiam christiana esse debuit aut a Christo creata, uel in christiano corpore uel propter christianum corpus, christiana debuit seu creari seu mitti. nisi forte dicetis christianos homines christianum corpus gignere potuisse et ipsum Christum animam christianam non potuisse procreare. cedite itaque ueritati et uidete, sicut fieri potuit, quod et uos fatemini, ut de Christianis non Christianus, de membris Christi non membrum Christi atque — ut occurramus etiam omnibus, qui licet falso, tamen quocumque religionis nomine detinentur de consecratis non consecratus, ita etiam fieri, ut de mundatis non mundatus nascatur. quid respondebitis, quare de Christianis non Christianus nascatur, nisi quia non facit generatio, sed regeneratio Christianos? hanc igitur uobis reddite rationem, quia similiter a peccatis nemo nascendo, sed omnes renascendo mundantur. ac per hoc de hominibus ideo mundatis, quoniam renatis, homo qui nascitur renascatur, ut etiam ipse mundetur. potuerunt enim parentes ad posteros transmittere, quod ipsi minime habuerunt, non solum sicut frumenta paleam et praeputium circumcisus, sed etiam, quod et uos dicitis, fideles infidelitatem in posteros traieiunt; quod non est iam illorum per spiritum regeneratorum, sed, quo in carne generati sunt, mortalis seminis uitium. nam utique quos paruulos per sacramentum fidelium fideles faciendos esse iudicatis, infideles natos ex parentibus fidelibus non negatis'.

At enim: si anima non est ex traduce, sed sola caro, ipsa tantum habet traducem peccati et ipsa sola poenam meretur — hoc enim sentiunt — iniustum esse dicentes, ut hodie nata anima non ex massa Adae tam antiquum peccatum portet alienum. adtende, obsecro te, quemadmodum uir circumspectus Pelagius — nam ex eius libro haec quae modo posui uerba transcripsi — sensit quam in difficili de anima quaestione uersetur. non enim ait, quia anima non est ex traduce, sed \'si anima uon est ex traduce\', rectissime faciens de re tam obscura, de qua nulla in scripturis sanctis certa et aperta testimonia possumus inuenire aut difficillime possumus, cunctanter loqui potius quam fidenter. quapropter ego quoque huic propositioni non praecipiti assertione respondeo: \'si anima non est ex traduce, ergo quae ista iustitia est, ut recens creata et ab omni delicto prorsus inmunis, ab omni peccati contagione penitus libera, passiones carnis diuersosque cruciatus et, quod est horribilius, etiam daemonum incursus in paruulis sustinere cogatur? neque enim aliquid horum caro sic patitur, ut non ibi anima potius, quae uiuit ac sentit, poenas luat. hoc enim si iustum ostenditur, sic etiam ostendi potest qua iustitia in carne quoque peccati subeat originale peccatum baptismatis sacramento et gratiae miseratione mundandum. si autem illud os-

tendi non potest, neque hoc posse arbitror. aut ergo utrumque occultum feramus et nos homines esse meminerimus aut alias aliud de anima opus, si necesse uidebitur, cautela sobria disputando moliamur\'.

Nunc tamen illud, quod ait apostolus: per unum hominem peccatum intrauit in mundum et per peccatum mors et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt, sic accipiamus, ne tot tantisque apertissiIllis diuinarum scripturarum testimoniis, quibus docemur praeter Christi societatem, quae in illo et cum illo fit, cum sacramentis eius inbuimur et eius membris incorporamur, uitam salutemque aeternam adipisci neminem posse, nimis insipienter atque infeliciter repugnare iudicemur. neque enim alio sensu dictum est ad Romanos: per unum hominem peccatum intrauit in mundum et per peccatum mors atque ita in omnes homi nes pertransiit, quam illo quo dictum est ad Corinthios: per hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum; sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic et in Christo omnes uiuificabuntur. nemo quippe ambigit hoc ibi de morte corporis dictum, quoniam de resurrectione corporis magna apostoli intentione quaestio uersabatur. et ideo uidetur ibi de peccato tacuisse, quia non erat quaestio de iustitia; hic autem ad Romanos utrumque posuit et utrumque diutissime commendauit, peccatum in Adam, iustitiam in Christo et mortem in Adam, uitam in Christo; quae omnia uerba sermonis apostolici, quantum potui satisque uisum est, in primo, ut iam dixi, duorum illorum libro perscrutatus aperui.

Quamquam etiam ibi ad Corinthios locum ipsum de resurrectione diu tractatum sic in fine concluserit, ut nos dubitare non sineret mortem quoque corporis merito accidisse peccati. cum enim dixisset: oportet corruptibile hoc induere incorruptionem et mortale hoc induere inmortalitatem. cum autem corruptibile hoc indutum fuerit incorruptionem et mortale hoc inmortalitatem, tunc fiet, inquit, sermo qui scriptus est: absorta est mors in uictoriam. ubi est, mors, uictoria tua? ubi est, mors, aculeus tuus? deinde subiecit: aculeus autem mortis est peccatum, uirtus uero peccati lex. quia ergo, sicut apostoli apertissima uerba declarant, 10 absorbebitur mors in uictoriam, quo corruptibile et mortale hoc induet incorruptionem et inmortalitatem, id est quo uiuificabit deus et mortalia corpora nostra propter inhabitantem spiritum eius in nobis, manifestum est et huius mortis corporis, quae resurrectioni corporis contraria est, aculeum fuisse peccatum, aculeum autem, quo mors facta est, non quem mors fecit; peccato enim morimur, non morte peccamus. sic itaque dictum est \'aculeus mortis\', quomodo lignum uitae, non quod hominis uita faceret, sed quo uita hominis fieret, et quomodo lignum scientiae, per quod scientia fieret hominis, non quod per suam scientiam fecerit homo. sic ergo et aculeus mortis, , quo mors facta est, non quem mors fecit. sic enim dicimus et poculum mortis, quo aliquis mortuus sit ucl mori possit, non quod moriens mortuusue confecerit. aculeus itaque mortis peccatum est, peccato punctum mortificatum est genus humanum. quid adhuc quaerimus cuius mortis, utrum animae an corporis? utrum primae, qua nunc omnes morimur, an secundae, qua tunc impii morientur? nulla causa est est exagitandi quaestionem, nullus tergiuersandi locus; apostoli uerba, quibus id agebat, interrogata respondent.. cum mortale hoc, inquit, induerit inmortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: absorta es.t mors in uictoriam. ubi est, mors,

uictoria tua? ubi est, mors, aculeus tuus? aculeus autem mortis peccatum, uirtus uero peccati lex. de resurrectione corporis agebat, quod absorbebitur mors in uictoriam, cum mortale hoc induerit inmortalitatem.. tunc ipsi morti insultabitur, quae in uictoriam resurrectione corporis absorbebitur. tunc ei dicetur: ubi est, mors, uictoria tua? ubi est, mors, aculeus tuus? morti ergo corporis hoc dicetur. hanc enim absorbebit uictoriosa inmortalitas, cum mortale hoc inmortalitate induetur. morti, inquam, corporis tunc dicetur:\' ubi est mors, uictoria tua, qua hic omnes sic uiceras, ut etiam dei filius tecum confligeret teque non uitando, sed suscipiendo superaret? uicisti in morientibus, uicta es in resurgentibus. uictoria tua, qua absorbueras corpora morientium, temporalis fuit, uictoria nostra, qua in corporibus absorta es resurgentium, aeterna constabit. ubi est aculeus tuus? hoc est peccatum, quo puncti et uenenati sumus, ut etiam in nostris corporibus fieres et ea tam longo saeculo possideres? aculeus autem -mortis est peccatum, uirtus uero peccati lex. peccauimusin uno omnes, ut moreremur in uno omnes; accepimus legem, non ut emendatione finiremus peccatum, sed ut transgressione augeremus. lex enim subintrauit, ut abundaret peccatumet: conclusit scriptura omnia sub peccato. sed deo gratias, qui dedit nobis uictoriam per dominum nostrum legum Christum, ut, ubi abundauit peccatum, superabundaret gratia atque ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus et uinceremus mortem per inmortalem resurrectionem et aculeum eius peccatum per gratuitam iustificationem\'.

Nemo itaque de hac re fallatur et fallat. omnes adimit atque aufert iste sanctae scripturae sensus manifestus ambages. quemadmodum ab origine trahitur mors in corpore mortis huius, sic ab origine tractum est et peccatum in hac carne peccati; propter quod sanandum et propagine adtractum et uoluntate auctum atque ipsam carnem resuscitandam medicus uenit in similitudine carnis peccati, qui non est opus sanis. sed aegrotantibus, nec uenit uocare iustos, sed peccatores. proinde quod ait apostolus, cum fideles moneret, ut se ab infidelibus coniugibus non disiungerent: sanctificatus est enim uir infidelis in uxore et sanctificata est mulier infidelis in fratre; alioquin filii uestri inmundi essent, nunc autem sancti sunt, aut sic est accipiendum, quemadmodum et nos alibi et Pelagius cum eandem ad Corinthios epistolam tractaret exposuit, quod exempla iam praecesserant et uirorum quos uxores et feminarum quas mariti lucrifecerant Christo et paruulorum ad quos faciendos Christianos uoluntas christiana etiam unius parentis cuicerat, aut si, quod magis uerba apostoli uidentur sonare et quodam modo cogere, aliqua illic intellegenda est sanctificatio, qua sanctificabantur uir uel mulier infidelis in coniuge fideli et qua sancti nascebantur filii fidelium, siue quia in menstruo cruore mulieris a concubitu continebat, quicumque uir uel femina id in lege didicerat — nam hoc Hiezechiel inter illa praecepta ponit, quae non figurate accipienda sunt — siue propter aliam quamlibet, quae ibi aperte posita non est, ex ipsa necessitudine coniugiorum atque filiorum sanctitatis asperginem, illud tamen sine dubitatione tenendum est, quaecumque illa sanctificatio sit, non ualere ad Christianos faciendos atque ad ( dimittenda peccata, nisi christiana et ecclesiastica institutione et sacramentis efficiantur fideles. nam nec coniuges infideles, quamlibet sanctis et iustis coniugibus haereant, ab iniquitate mundantur, quae a regno dei separatos in damnationem uenire conpellit, nec paruuli de quibuslibet sanctis iustisque procreati originalis peccati reatu absoluuntur,

nisi in Christo fuerint baptizati, pro quibus tanto inpensius loqui debemus quanto pro se ipsi minus possunt.

Id enim agit illa disputatio, contra cuius nouitatem antiqua ueritate nitendum est, ut infantes omnino superfluo baptizari uideantur. sed aperte hoc non dicitur. ne tam firmata salubriter ecclesiae consuetudo uiolatoros suos ferre non possit. sed si pupillis opem ferre praecipimur, quanto magis pro istis laborare debemus, qui destitutiores et miseriores pupillis etiam sub parentibus remanebunt, si eis Christi gratia denegabitur, quam per se ipsi flagitare non possunt !

Illud autem quod dicunt sine ullo peccato aliquos homines iam ratione propriae uoluntatis utentes in hoc saeculo uixisse uel uiuere optandum est ut fiat, conandum est ut fiat, supplicandum est ut fiat, non tamen quasi factum fuerit confidendum. hoc enim optantibus et conantibus et digna supplicatione deprecantibus, quidquid remanserit peccatorum, per hoc cotidie soluitur, quod ueraciter in oratione dicimus: dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. quam orationem quisquis cuilibet, etiam homini sancto et dei uoluntatem scienti atque facienti, praeter unum sanctum sanctorum dicit in hac uita necessariam non fuisse, multum errat nec potest omnino illi ipsi placere quem laudat; si autem se ipsum talem putat, ipse sc decipit et ueritas in eo nonest, non ob aliud, nisi quia falsum putat. nouit ergo ille medicus, qui non est opus sanis, sed aegrotantibus, quemadmodum nos curando perficiat in aeternam salutem, qui et ipsam mortem, quamuis peccati merito inflicta sit, non aufert in hoc saeculo eis quibus peccata dimittit, ut etiam cum eius timore superando suscipiant pro fidei sinceritate certamen, et in quibusdam etiam iustos suos, quoniam adhuc extolli possunt, non adiuuat ad perficiendam iustitiam, ut, dum non iustificatur in conspectu eius omnis uiuens, actionem gratiarum semper indulgentiae ipsius debeamus et sic ab illa prima causa omnium uitiorum, hoc est a tumore superbiae, sancta humilitate sanemur. hanc epistolam dum dispositio mea breuem parturit, liber prolixus est natus, utinam tam perfectus quam tandem aliquando finitus!

# Avgvstini Retractationvm Lib. Ii Cap. Lix (Xxxiii) — (Pag. 170, 6 Ed. Kxoell) — De Peccatorvm Meritis Et Remissione Et De Baptismo Paruulorvm Ad Marce

Venit etiam necessitas, quae me cogeret aduersus Pelagianam heresem scribere, contra quam, cum opus erat, non scriptis, sed sermonibus et conlocutionibus agebamu., ut quisque nostrum poterat aut debebat. missis ergo mihi a Carthagine quaestionibus eorum, quas rescribendo dissoluerem, scripsi primum tres libros, quorum titulus est De peccatorum meritis et remissione.

Vbi maxime disputatur de baptismate paruulorum propter originale peccatum et de gratia, qua iustificamur, hoc est iusti efficimur, quamuis in hac uita nemo ita seruat mandata iustitiae, ut non sit ei necessarium pro suis peccatis orando dicere: dimitte nobis debita nostra. contra quae omnia sentientes illi nouam heresem condiderunt. in his autem libris tangenda adhuc arbitratus sum nomina eorum sic eos facilius posse corrigi sperans, immo etiam in tertio libro, quae est epistula, sed in libris habita propter duos, quibus eam conectendam putaui, Pelagi ipsius nomen non sine aliqua laude posui, quia uita eius a multis praedicabatur, et eius illa redargui, quae in suis scriptis non ex persona sua posuit, sed quid ab aliis diceretur exposuit, quae tamen postea iam hereticus pertinacissima animositate defendit. Caelestius uero discipulus eius iam propter tales assertiones apud Carthaginem in episcopali iudicio, ubi ego non interfui, excommunicationem meruerat.

In secundo libro quodam loco: hoc quibusdam, inquam, etiam in fine largietur, ut mortem repentina commutatione non sentiant, seruans locum diligentiori de hac re inquisitioni. ant enim non morientur aut de ista uita in mortem et de morte in aeternam uitam celerrima commutatione tamquam in ictu oculi transeundo mortem non sentient.

Hoc opus sic incipit: Quamuis in mediis et magnis curarum aestibus.

---

**Source.** Latin text from the Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum (CSEL) collection of the Open Greek and Latin project (digital edition of ***Sancti Aureli Augustini Opera*** edited by Karl F. Urba; Joseph Zycha (Prague, Vienna, Leipzig, F. Tempsky, G. Freytag: 1913) Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum 60), encoded in EpiDoc TEI XML. Digitised and corrected by the Open Greek and Latin team (University of Leipzig and partners); the text is taken from the printed edition by OCR with correction, so some errors may remain. SermonIndex has only divided it into short sections for reading; the critical notes, margin notes and apparatus of the printed edition are not shown here but are kept in the XML download.

**Licence.** Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0). You may share and adapt this text if you credit the Open Greek and Latin project and release your version under the same licence.